

MOLDOVA-TRANSNISTRIA:
Eforturi comune
pentru un viitor prosper
ASPECTE ECONOMICE

Această publicație a fost finanțată de către Fondul de Prevenire a Conflictelor al Guvernului Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord prin intermediul Ambasadei Marii Britanii la Chișinău. Opiniile și terminologia prezentate în această publicație sunt cele ale autorilor și nu reprezintă punctul de vedere al guvernului britanic.

Colegiul de redacție: Denis Matveev
Galina Șelari
Elena Bobkova
Bianca Cseke

Traducere din limba rusă: Lex Artis, Chișinău

Coperta: Eugen Catruc

Machetare: Sorin Ivașișin
Ana Popa

Moldova–Transnistria: Eforturi comune pentru un viitor prosper. Aspecte economice = Молдова–Приднестровье: Общими усилиями – к успешному будущему. Экономические аспекты = Moldova–Transdnistria: Working Together for a Prosperous Future. Economic Aspects / colegiul de red.: Denis Matveev, Galina Șelari, Elena Bobkova, Bianca Cseke. – Ch.: „Cu drag” SRL, 2009 (Tipogr. „Bons Offices” SRL). – 232 p.
Text paral.: lb. rom., engl., rusă. – 300 ex.

ISBN 978-9975-4036-9-6
323(478)=161.1=111=135.1
M 87

Editura *Cu drag*
Tel./fax: 27-98-47; e-mail: editura@bons.md

CUPRINS

<i>Introducere</i>	4
<i>Elena Gorelova. Economia politică a reintegrării</i>	8
<i>Vladimir Korobov. Contribuția Ucrainei la crearea macroregiunii economice comune cuprinse între Marea Neagră și Nistru</i>	25
<i>Nikolai Osinenko. Opinia publică în ceea ce privește gradul de securitate socială a sectorului micro întreprinderilor din Transnistria.</i>	42
<i>Galina Șelari. Moldova și Transnistria: dimensiunea economică regională</i>	60
<i>Biografia autorilor</i>	73

INTRODUCERE

Scopul acestei publicații

Autorii Colecției de eseuri – experți analiști respectați din domeniile economiei, sociologiei, științelor politice și studiului conflictelor din Chișinău, Tiraspol, Herson, București și Moscova – au avut ca sarcină un **scop comun**.

Acest scop constă în următoarele componente:

- A elabora lucrări de analiză inovative – accesibile nu numai specialiștilor și persoanelor din mediul academic, ci unei audiențe mai largi de cititori cu un nivel mediu de educație – care include:
 - O analiză a impactului conflictului asupra anumitor domenii ale dezvoltării sociale și economice de pe ambele maluri ale râului Nistru, domenii aprofundate de către experții în cauză;
 - Recomandări asupra posibilelor opțiuni pentru rezolvarea problemelor existente.
- A ajuta la întărirea capacității și consolidarea comunității de experți pentru a lucra cu conflictul Moldova-Transnistria, și astfel întărirea nivelului de influențare a societății civile ca și metodă pentru îmbunătățirea măsurilor de construire a încrederii și posibila soluționare a problemelor locuitorilor din regiune
- A influența opiniile și atitudinile elitelor, actorilor politici, funcționarilor publici și comunității de experți de pe ambele maluri ale râului Nistru înspre rezolvarea conflictului – prin oferirea în cadrul acestei publicații a unei analize accesibile și de bună calitate și unor propuneri de politici.

Conflictul

Conflictul Moldova Transnistria este considerat de multe din comunitățile internaționale ca și un “conflict înghețat”, unde imaginea dușmanului, perceperea mutuală greșită și neîncrederea în elite, și după 15 ani de confruntări armate, într-o anumită fază populația ca întreg a avut două schimbări semnificative:

- (i) un nivel scăzut al cooperării sistemice între nivelul de mijloc și cel de vârf al societății în ceea ce privește divizarea generată de conflict.
- (ii) costuri economice și sociale ale conflictului, care deși experimentate în mare măsură de către populația de pe cele două maluri, nu sunt direct identificate sau asociate cu conflictul.

Chiar dacă s-au desfășurat un număr semnificativ de proiecte de-a lungul anilor, care au avut un anumit succes, concentrându-se pe întărirea cooperării între cele două maluri, în domeniul mass-mediei, societății civile și tineretului în angajamentul de construire a păcii, au fost câteva încercări de a face vizibile, în mod direct, costurile economice și sociale ale conflictului și beneficiile cuantificabile pentru pace într-un mod care este ușor accesibil și potrivit pentru populația și elitele de pe ambele maluri ale râului. A fost, de asemenea, recunoscut de către autorii proiectului IMPACT faptul că există necesitatea pentru inițiative mai fezabile și cuprinzătoare pentru îmbunătățirea proceselor de pace, care au la îndemână potențialul creativ și de analiză al experților comunităților de pe cele două maluri ale râului Nistru și regional.

Proiectul

Proiectul IMPACT a fost dezvoltat cu scopul specific de a consolida munca în comun a ONG-urilor de analiză și a analiștilor experți independenți de pe cele două maluri ale râului Nistru, Rusia, România și Ucraina. Scopul acestei cooperări a fost să facă o analiză comună a efectelor socio-economice asupra conflictului politic extins și să dezvolte propuneri de politici care să contribuie la dezvoltarea de strategii concrete și opțiuni pentru transformarea conflictului.

Pentru a ajunge la scopul principal al proiectului – de a influența constructiv instituțiile politice și executive de luare a deciziilor și de a influența opinia publică despre costurile conflictului Moldova-Transnistria – activități ale fazelor proiectului 2007-2009 au inclus:

- Consolidarea inițiativelor de colaborare în rețea și înțelegerii reciproce a cercetătorilor și analiștilor experți, într-un cadru regional practic și de cooperare care include Moldov-Transnistria, Ucraina, România și Rusia.

- Construirea capacității pentru comunitatea de experți prin schimbul și oferirea experienței internaționale din zone similare și legate de zone de conflict și din domenii relevante.
- Dezvoltarea capacității de a fi receptiv în ceea ce privește conflictul și participarea cercetătorilor din domeniul socio-economic și din partea instituțiilor de analiză.
- Angajarea în cooperarea practică a experților regionali, concentrându-se pe investigarea și evidențierea costurilor economice și sociale ale conflictului și beneficiile păcii în Moldova-Transnistria.
- Experții de pe ambele părți ale diviziunii conflictului muncind împreună pentru a sprijini alternativele de politici în parteneriat cu mass-media.

O parte importantă a Proiectului care a avut loc anterior și în timpul scrierii acestei colecții de eseuri o serie de ateliere care promovau dialogul experților desfășurate la: Vadul lui Vodă (Moldova), Tiraspol, Odesa și Lazurnoe (Ucraina).

Aceste ateliere de Dialog s-au concentrat pe construirea optimă a unei înțelegeri reciproce, analiza comună și în cooperare pentru rezolvarea problemelor în grupul larg al participanților IMPACT, atât pentru a facilita scrierea acestor publicații, cât și pentru a pune bazele pentru viitorul Think-tank IMPACT. Abordarea dialogului, bazată pe munca asupra transformării conflictului a practicienilor internaționali, este ilustrată în diagrama-piramidă de mai jos (a se citi “de jos în sus”).

Parteneriatul proiectului IMPACT constă în următoarele organizații:

- Centrul pentru Studii Strategice și Reforme (CISR) Chișinău
- Centrul Independent pentru Cercetare Analitică “New Age”, Tiraspol
- PATRIR Cluj-Napoca
- Comitetul Unit pentru Democrație și Conciliere (JCDC) Chișinău
- Agenția Rusă de Informare New Region, Biroul Priednestrovia, Tiraspol,
- Centrul pentru Dezvoltarea Televiziunii Independente, Chișinău

Alte produse ale Proiectului din faza 2007-2009 includ:

- Un film documentar despre povestea umană a costurilor socio-economice ale conflictului din Moldova-Transnistria, o poveste nespusă a construirii păcii din ultimii 20 de ani, intitulată “Transnistria – Când armele au fost reduse la tăcere”.
- Un raport sociologic bazat pe cercetare unică desfășurată pe ambele maluri ale Nistrului, concentrându-se pe “Bunastarea socială și economică a populației de pe cele două maluri ale Nistrului în condițiile conflictului înghețat”.
- Raportul de analize economice, care se concentrează pe “Costurile conflictului Transnistrian și beneficiile soluționării lui”.

Pentru mai multe informații despre acest proiect, participanții săi și publicațiile, și pentru a contacta echipa proiectului, sau autorii eseurilor din acest volum, puteți să găsiți mai multe informații pe adresa www.impact-project.org

Volumele din colecție

Colecția de eseuri este publicată în trei volume separate, toate vor avea același nume de serie: “Eforturi comune pentru un viitor mai prosper: depășirea costurilor socio-economice ale conflictului Moldova-Transnistria”. Fiecare volum va conține eseuri tematice în engleză, română și rusă.

Fiecare lucrare este structurată astfel: **Sumarul executiv/Abstract** până la o pagină în introducere, urmată de **corpul** lucrării și completat de **bibliografie sau note de final**.

Unul dintre volume este consacrat analizei **sociologice**, având în componență următoarele capitole:

- Bunăstarea economică și socială a populației celor două maluri ale Nistrului în condițiile conflictului înghețat – *Dr. Elena Bobcova (Tiraspol)*
- Situația demografică în Transnistria în perioada nerezolvării conflictului – *Dr. Vladimir Fomenko (Tiraspol)*
- Populația Moldovei în contextul procesului migrațiilor moderne – *Prof. Valeriu Moșneaga (Chișinău)*
- Politica socială și dezvoltarea umană – *Dr. Anatol Rojco (Chișinău)*
- Protecția și asistența socială: eficiența reglementării legislative – *Dr. Natalia Schukina (Tiraspol)*
- Formarea „noii” identități post-sovietice în condițiile unui conflict etno-politic. Cazul Transnistriei – *Nina Shtanski (Tiraspol)*
- Probleme ale pieței muncii în Republica Moldova și Transnistria – *Dr. Dorin Vaculovschi (Chișinău)*

Alt volum este consacrat analizei **procesului de negocieri**, având în componență următoarele capitole:

- Procesul de negocieri ca modalitate de amânare a soluționării problemei – *Dr. Igor Boțan (Chișinău)*
- Evidențierea costurilor conflictului prin crearea „Formatului social-umanitar „5+2” – *Vitali Ignatiev (Tiraspol)*
- Originile și perspectivele soluționării conflictului transnistrean – *Oazu Nantoi (Chișinău)*
- Calea Transnistriei – *Andrei Safonov (Tiraspol)*
- Politicile de integrare europeană în contextul reglementării transnistrene – *Serghei Shirokov (Tiraspol)*

Acest volum este dedicat analizei **aspectelor economice**.

Eseurile

Unul dintre scopurile principale ale colecției de eseuri, după cum a fost menționat mai sus, este construirea capacităților pentru a genera nivele noi ale calității în ceea ce privește analiza politicilor și propuneri. Redactând această publicație am identificat următoarele „nivele” de capacități care au fost demonstrate de mulți autori și care ar trebui folosite ca și modele către care alți autori ar trebui să se îndrepte:

1. Deschidere în ceea ce privește publicarea lor în același volum alături de oponenții lor de pe celălalt mal
2. Dorința și abilitatea de a folosi un stil de a scrie constructiv și reciproc acceptat
3. Înțelegerea nevoii și depunerea efortului pentru a analiza situația pe ambele maluri ale Nistrului; nu numai din propria perspectivă familiară
4. Capacitatea de a merge dincolo de analiză – dezvoltând propuneri de politici și recomandări constructive
5. Stilul scrierii potrivit pentru un public non-academic o piatră de temelie pentru implicarea activă la nivelul de advocacy pe probleme de politicilor în ceea ce privește conflictul
6. Scrierea împreună pentru a aduce propuneri de politici bazate pe consens pentru ambele maluri ale râului Nistru

Bazându-ne pe atingerea relativă a acestor nivele ale capacității care a fost demonstrată în lucrări, le-am categorizat după cum urmează:

- Lucrări care sunt orientate asupra ambelor maluri ale râului Nistru și aduc recomandări inovative de politici (câteva conceptuale și câteva prezentate în detaliu). Această categorie de autori se poate considera că a atins nivelele de construire a capacităților de la 1 la 5 din cele enumerate mai sus;
- Lucrări care oferă o nouă analiză de adâncime a problemelor principale și aduc câteva recomandări constructive de politici, dar se referă doar la una dintre țări / regiuni care sunt acoperite de proiect. Această categorie de autori se poate spune că a ajuns la nivelele de construire a capacităților 1, 2, 4 și 5 din cele enumerate mai sus;
- Lucrări care sunt orientate asupra ambelor maluri ale râului Nistru și care oferă o nouă analiză de adâncime a problemelor principale și aduc mai puține recomandări de politici orientate către acțiune. Această categorie de autori se poate spune că a ajuns la nivelele de construire a capacităților 1, 2, 3 și 5
- Acestea sunt lucrări ale căror valoare este aceea de a aduce o nouă analiză de adâncime a principalelor probleme socio-economice din cadrul acestui conflict și care se relaționează cu una dintre părțile aflate în conflict, și care probabil nu au fost disponibile discursului public în afara regiunii din care provine autorul (în unele cazuri fiindcă autorul nu a dorit în prealabil să fie publicat pe cealaltă parte a diviziunii conflictului). Această categorie de autori se poate spune că a ajuns la nivelele de construire a capacităților 1, 2 și 5

Limbaj

Autorilor li s-au oferit note orientative în ceea ce privește folosirea termenilor care pot avea și au încărcătură politică. Pentru a evita ofensarea unui sau altuia dintre grupurile de cititori ai acestei publicații s-au identificat și utilizat câțiva termeni de mijloc/compromis.

- Când se enumeră cele două părți-cheie la conflict, în loc să se utilizeze “Moldova ȘI Transnistria”, autorii au fost rugați să utilizeze “Moldova-Transnistria”, sau “Moldova de pe malul drept și Transnistria”, sau “malul drept și malul stâng al râului Nistru”, sau, dacă e necesar, “Chișinău și Tiraspol”
- Excepții, de la nota orientativă de mai sus, s-au produs când au existat motive legitime pentru enumerarea celor doi subiecți unul lângă altul prin juxtapunere – acestea incluzând referirile la părți în cadrul procesului oficial de negocieri, și când s-au dezvoltat două sisteme distincte, de exemplu cel economic.
- Când se referă la regiunea de conflict, am ales să utilizăm “Transdnistria” în limba engleză (terminologie folosită în negocierile oficiale), “Transnistria” în Română / Moldovenească (alfabetul latin) și “Pridnestrovia” în Rusă (alfabetul chirilic)
- Evitarea utilizării termenilor în ceea ce privește zona de conflict care ar putea fi ofensatorii de exemplu: “districtele/raioanele din stânga Nistrului”, “regiunea transnistreană”, “TMR”, “republica nerecunoscută”, decât dacă această utilizare a termenilor a fost necesară pentru analizarea fenomenelor, percepțiilor și conceptelor pe care acești termeni îi descriu; și
- Termenul de “Moldova” sau “toată Moldova” a fost folosit de unii autori pentru teritoriul internațional recunoscut ca Republica Moldova, incluzând Transnistria și Găgăuzia, doar în cazul în care este enunțat în mod diferit, de exemplu, acolo unde statisticile sunt disponibile doar pentru o parte a Republicii Moldova sau acolo unde s-a făcut referire la Moldova ca și parte la procesul de negocieri.

Echipa proiectului IMPACT își dorește ca aceste trei volume, cât și cooperarea comunității de experți în baza căreia acestea au fost produse, va contribui la construirea unei păci durabile și echitabile în Moldova-Transnistria, profund înrădăcinată în nevoile locuitorilor de pe ambele maluri ale faimosului râu cu multe nume.

Elena Gorelova

ECONOMIA POLITICĂ A REINTEGRĂRII

Scopul acestui articol este de a justifica și contura posibilitățile reale de a forma un spațiu economic unic, în funcție de interesele de dezvoltare a Republicii Moldova și Transnistriei. În articol sunt folosite documente oficiale, discutate la diferite etape ale procesului de negocieri, acorduri semnate de părțile în conflict, materiale din diferite studii privind problemele existente în relațiile moldo-transnistrene, precum și date statistice din Moldova și Transnistria. Apare necesitatea și oportunitatea de a echilibra componentele politice și economice ale procesului de soluționare a conflictului. Colaborarea Republicii Moldova și Transnistriei în vederea restabilirii unui spațiu economic unic este considerată ca fiind cea mai bună condiție și garanție pentru ulterioara unificare politică. Lucrarea cuprinde propuneri concrete pentru realizarea unei politici generale de eliminare a barierelor în relațiile economice și în procesul de reintegrare economică. Aceste propuneri rezultă din faptul că nivelul, problemele și riscurile de dezvoltare economică din Republica Moldova și Transnistria sunt aproape identice. Cu toate acestea, părțile suportă costuri suplimentare din cauza relațiilor economice conflictuale. Părțile sunt invitate să creeze instituții comune permanente active care să se ocupe de problemele economice ale reintegrării, să adopte și să pună în aplicare Memorandumul privind acțiunile unilaterale, care afectează interesele economice ale celeilalte părți, să elaboreze și să implementeze politica și Strategia de reintegrare economică elaborată pe termen mediu, să înlătuiască împreună proiecte de infrastructură, precum și să realizeze în comun o politică de dezvoltare regională.

Istoria de lungă durată a încercărilor de reglementare a diferendului transnistrean este caracterizată preponderent de căutarea unei formule politice acceptabile pentru soluționarea problemei. Subiectele discuțiilor purtate în diverse perioade și diverse formate se axau în special pe problemele viitoarei configurării politice a statului și pe determinarea statutului legal al Transnistriei.

Abordarea politică a diferendului transnistrean a fost și rămâne a fi dominantă, lucru care corespunde, în general, standardelor contemporane de purtare a discuțiilor pe marginea reglementării conflictelor înghețate.

Deoarece atât părțile implicate în conflict, cât și mediatorii pornesc de la prioritatea gășirii unei formule politice a reglementării, asemenea probleme ca normalizarea relațiilor economice și reintegrarea economică a Moldovei și Transnistriei fie că nu sunt deloc luate în calcul, fie că sunt considerate „ulterioare”, urmând să fie discutate abia după luarea unei decizii politice.

În majoritatea propunerilor și documentelor privind reglementarea conflictului reintegrarea economică este interpretată nu ca un proces care precede sau însoțește luarea deciziei politice, ci mai degrabă ca un proces ce stabilește relații în sfera economică în baza separării puterilor părților după luarea deciziei politice. Cu alte cuvinte, procesul unei reintegrări economice reale urmează să înceapă abia după reglementarea politică.

Anume aceasta este abordarea adoptată în propunerile mediatorilor și garanțiilor soluționării problemei transnistrene.

În „Memorandumul asupra Principiilor de bază ale Structurilor statului unificat” (2003), numit și „planul Kozak”, se declară că „aplicarea mecanismelor practice de reglementare a problemei transnistrene este posibilă în baza elaborării în comun, a discuțiilor publice preliminare și a adoptării noii Constituții a statului unificat – Republica Federativă Moldova”. În documentul dat se menționează că viitorul stat va acționa în baza principiului unității „spațiului vamal și monetar”, pe teritoriul acestuia fiind garantată libertatea deplasării persoanelor, mărfurilor, serviciilor și a capitalului. Constituția Federației stipulează competențele, inclusiv în sfera economică – competențele Federației, competențele comune, cât și competențele subiecților Federației.

În „Propunerile și recomandările mediatorilor din partea OSCE, Federației Ruse și Ucrainei cu privire la reglementarea transnistreană” (13 februarie 2003) este menționat: „După adoptarea Constituției Statului Federativ și după semnarea acordurilor finale privind reglementarea problemei transnistrene va fi stabilită o perioadă de tranziție, în decursul căreia acestea vor fi aplicate”. Acordurile între Moldova și Transnistria propuse de mediatorii includ de asemenea și acorduri privind spațiul economic comun al viitorului stat: „în spațiul economic al Statului Federativ vor fi asigurate circulația liberă a persoanelor, mărfurilor, serviciilor și a mijloacelor financiare, cât și activitatea economică liberă. Pe teritoriul Statului Federativ nu va fi admisă instituirea frontierelor vamale interne, a taxelor, impozitelor și a altor bariere care împiedică circulația liberă a persoanelor, mărfurilor, serviciilor și a mijloacelor financiare”. Competențele sunt separate, inclusiv cele din sfera economică – în domeniul relațiilor economice externe, reglementării financiare, monetare, de creditare și vamale, emiterii banilor, determinării bazelor politicii de prețuri, chestiunilor bugetare, fiscale etc.

Planul de reglementare transnistreană propus de Ucraina, „Reglementare prin democrație” (2005), cunoscut ca „Planul Iușcenko”, identifică trei etape ale soluționării problemei transnistrene. Toate aceste etape sunt axate în special pe soluționarea politică – consolidarea legală a principiilor de bază ale statutului Transnistriei în cadrul Republicii Moldova (etapa I), distribuția competențelor și a mandatelor între organele centrale de conducere ale Republicii Moldova și organele de conducere ale Transnistriei (etapa II), reglementarea completă a problemei transnistrene (etapa III). Totodată, unul dintre scopurile finale ale reglementării politice ar fi „crearea unui spațiu unic legal, economic, de apărare, social, vamal, umanitar și a altor spații ale activității statului”.

Aspecte ale reintegrării economice a Moldovei și Transnistriei în propunerile garanțiilor și mediatorilor

	Propuneri privind crearea unui spațiu economic unic și interacțiunea în sfera economică	
	Până la reglementarea politică	După reglementarea politică (adoptarea noii Constituții)
„Memorandumul asupra Principiilor de bază ale Structurilor statului unificat” (2003)	lipsesc	1.Principiul unității spațiului vamal și monetar. 2.Este recunoscută și garantată libertatea circulația persoanelor, mărfurilor, serviciilor și a capitalului. 3.Sunt stabilite competențele Federației, competențele comune și competențele subiecților Federației (Transnistria și UTA Găgăuzia) în sfera economică.
„Propunerile și recomandările mediatorilor din partea OSCE, Federației Ruse, Ucrainei cu privire la reglementarea transnistreană” (2004)	lipsesc	1.În spațiul economic al Statului Federativ sunt asigurate circulația liberă a persoanelor, mărfurilor, serviciilor și a mijloacelor financiare, cât și activitatea economică liberă. 2.Sunt stabilite competențele Statului Federativ și a subiectului federativ (Transnistria) în sfera economică.
Planul ucrainean de reglementare transnistreană „Reglementare prin democrație” (2005)	lipsesc	1.Crearea unui spațiu economic unic și a altor spații ale activității statului 2. Unificarea resurselor materiale și spirituale pentru soluționarea ulterioară a problemelor economice și sociale comune. 3.Competențele nu sunt stabilite. 4.Competențele și mandatele urmează să fie stabilite în Legea „Privind statutul legal special al regiunii transnistrene a Republicii Moldova”.

Astfel, punctul de vedere comun al mediatorilor și garanților constă în faptul că spațiul economic unic se va restabili doar după legalizarea constituțională a relațiilor între părți.

De menționat faptul că conținutul documentelor menționate mai sus atestă nu numai subestimarea rolului creării premiselor economice pentru reintegrare, dar și lipsa unei viziuni comune asupra căilor politice de soluționare a diferendului transnistrean. Apare o întrebare firească: dacă garanții și mediatorii au și propun abordări ale reglementării politice, care nu coincid întocmai, atunci cum ar putea găsi o soluție reciproc acceptabilă părțile implicate în conflict? Probabil, garanții și mediatorii ar trebui să se apropie pozițional unul de altul și să facă o propunere politică unică în ceea ce privește soluționarea conflictului, acceptabilă atât pentru Moldova, cât și pentru Transnistria.

Felul în care Moldova și Transnistria văd rolul procesului integrării economice în reglementarea politică a conflictului nu se deosebește practic de abordările garanților și mediatorilor. Atât Moldova, cât și Transnistria sunt interesate mai mult de formula politică a reglementării conflictului, decât găsirea unor mecanisme economice reciproc acceptabile și restabilirea spațiului economic comun.

Propunerile Transnistriei, înaintate în august 2003, țineau de structura și conținutul viitoareii Constituții a statului federativ – ele propuneau formula politică a reglementării. Propunerile conțineau și articole despre separarea mandatelor. Era prevăzut faptul că multe chestiuni economice se vor afla în competența comună a subiecților Federației (subiecții Federației fiind Moldova și Transnistria): chestiuni legate de spațiul economic comun și reglementarea antimonopol, monedă, circulația și emisia banilor, serviciile vamale și de frontieră, comunicații în comun etc.

Poziția oficială a Moldovei privind reglementarea transnistreană este expusă în „Legea cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic al localităților din stânga Nistrului (Transnistria)”, adoptată de Parlament în iulie 2005. Legea nu-și propune drept scop soluționarea problemei în sfera interacțiunii economice a părților. Abordarea reglementării conflictului se reduce la atingerea unor scopuri pur politice. În particular, în lege se stipulează că „procesul de negocieri cu Transnistria este desfășurat cu scopul democratizării și demilitarizării Transnistriei”. Este prevăzut faptul că după îndeplinirea condițiilor privind demilitarizarea și democratizarea, subiectele procesului de negociere vor deveni din nou preponderent cele politice: elaborarea și adoptarea unei legi speciale despre statutul legal al Transnistriei.

Astfel, toate abordările și propunerile tuturor participanților la soluționarea diferendului transnistrean „canalizează” problematica reglementării pe un făgaș pur politic.

Însă prevalarea politicului în abordarea reglementării diferendului transnistrean nu a contribuit la apropierea pozițiilor părților implicate în conflict, și nici la elaborarea unor soluții constructive reciproc acceptabile. Dimpotrivă, „politizarea” îndelungată a problemei și a însuși procesului de reglementare a dus la aprofundarea izolării economice a părților și la agravarea conflictelor cu caracter economic.

În esență, Moldova și Transnistria se află în stare de conflict economic continuu, escaladările periodice ale acestuia ducând la pierderi economice din partea ambelor părți.

Cronica conflictelor economice cuprinde un număr mare de episoade, legate de activitatea mai multor sisteme economice și infrastructurale: de funcționarea căii ferate și a telecomunicațiilor, de activitatea posturilor de control vamal intern, de introducerea de către Moldova a ștampilelor și regulamentelor vamale noi, de crearea de către Transnistria a problemelor pentru activitatea agricolă a locuitorilor din satele din stânga Nistrului aflate sub jurisdicția Moldovei, de regulile privind înregistrarea cetățenilor Republicii Moldova care intră pe teritoriul Transnistriei, de instituirea de către Transnistria a unei taxe pentru importul mărfurilor din Moldova, de introducerea de către Moldova a condiției înregistrării agenților economici din Transnistria care efectuează tranzacții de import-export etc.

În prezent la baza relațiilor economice moldo-transnistrene stau principii mult mai șubrede decât ale relațiilor fiecărei dintre părți cu țările CSI și multe alte țări dinafara CSI.

Un factor foarte negativ în calea reglementării este implicarea garanților și a mediatorilor în conflictele economice dintre Moldova și Transnistria. În acest context, misiunea internațională de control și monitorizare a segmentului de frontieră dintre Moldova și Ucraina poate fi interpretată ambiguu. Ucraina în calitate de țară-garant și Uniunea Europeană în calitate de observator au devenit de fapt promotori ai intereselor politice unilaterale și ai acțiunilor economice neprietenoase ale Moldovei față de Transnistria. Rusia – altă țară-garant – a ocupat o poziție opusă, acordând Transnistriei ajutor și susținere economică. Puțin probabil că asemenea invazii „politico-economice” ale garanților și mediatorilor în conflict să fie și căi de soluționare a acestuia.

În condițiile lipsei unei interacțiuni economice normale, dar și a unor conflicte economice periodice acutizate, procesul politic al reglementării conflictului de obicei intra în impas. Această situație este de asemenea agravată de dezintegrarea activităților funcționale din sferele sociale, culturale, informaționale și din alte sfere de activități.

Ambianța de neîncredere și dezbinare, formată pe parcursul anilor, este probabil cea mai nefastă premisă pentru un dialog politic constructiv între oficialităților, dar și pentru apariția în rândul populației și al businessului a unor motivații puternice de a susține procesul de reunificare.

Existența unor probleme serioase în relațiile economice, social-culturale și în alte relații dintre Moldova și Transnistria nu au fost suficient luate în considerare la elaborarea diverselor opțiuni pentru reglementarea politică. În mod corespunzător, accentul nu era pus pe acele posibilități de soluționare a problemei, legate de căutarea și aplicarea mecanismelor de redresare a relațiilor economice, social-culturale, informaționale și alte relații dintre Moldova și Transnistria.

Devine evident că lucrul în comun al Moldovei și Transnistriei (cu susținerea garanților, mediatorilor și a partenerilor de dezvoltare) în vederea restabilirii spațiilor unice de activitate constituie premisa și garanția cea mai bună a unificării politice ulterioare. În acest context, sfera economică este nu numai cea mai „sensibilă” în implementarea deciziilor comune, ci și cea mai „potențial productivă” din punctul de vedere al obținerii unor rezultate palpabile, convenabile atât pentru agenții economici, cât și pentru populația ambelor maluri ale Nistrului.

Cel puțin, este necesară echilibrarea rolurilor pe care urmează să le joace abordarea politică și cea economică în soluționarea diferendului transnistrean. În prezent, armonizarea acestor roluri înseamnă îndreptarea atenției și a acțiunilor concrete reciproce în formarea spațiului economic unic. Aplicarea consecventă în practică a ideii restabilirii spațiului economic unic ar acorda mai multe șanse și mai mult optimism în găsirea unei formule politice optime pentru reglementare.

Nivelul, caracterul și problemele dezvoltării economice a Moldovei și Transnistriei au mai multe puncte comune decât opuse. De menționat că deosebirile se referă mai mult la organizarea sistemelor economice – a instituțiilor, mecanismelor și instrumentelor utilizate în sferele fiscală, bugetară, bănească și de credit, valutară și în alte sfere, inclusiv cea care reglementează activitățile economice. În același timp, rezultatele dezvoltării și structurile economiilor Moldovei și Transnistriei denotă că economiile de pe ambele maluri ale Nistrului sunt aproximativ la fel după nivelul de dezvoltare în comparație cu economiile naționale ale țărilor europene și ale multor țări din CSI, și se confruntă cu riscuri similare care limitează posibilitățile de depășire a rămânerii în urmă în dezvoltare.

Problemele principale și în același timp principiale ale dezvoltării economiei Moldovei și a Transnistriei sunt:

- Nivelul relativ scăzut al producției produsului național;
- Dependența sporită de economia externă și riscurile externe înalte;
- Diversificarea structurală slabă a economiei.

Volumul anual al PIB-ului pe cap de locuitor nici în Moldova, nici în Transnistria nu atinge 1000 USD. În același timp, diferențele dintre cele două economii după nivelul PIB sunt insignifiante. În medie, în perioada anilor 2004-2006 acest indice a constituit în Moldova 833 USD, iar în Transnistria 917 USD. Analogic, deosebirile în ceea ce privește nivelul de investiții sunt și ele neînsemnate. Investițiile în capitalul fix pe cap de locuitor în Moldova a constituit în 2004-2006 în medie 159 USD anual, iar în Transnistria – 128 USD. Putem conchide că Transnistria este depășită întrucâtva de Moldova la ritmul și nivelul de investiții, iar Moldova cedează la capitolul PIB. Utilizând acești doi indici macroeconomici deosebit de importanți pentru a efectua o evaluare a dezvoltării economice a Moldovei și Transnistriei, putem plasa ambele economii în aceeași „categorie de greutate”, și anume – rămânerea în urmă în dezvoltare comparativ cu economiile de succes ale țărilor europene și CSI.

La capitolele PIB pe cap de locuitor și volumul de investiții Moldova și Transnistria rămân în urma țărilor europene de zeci de ori. Astfel, PIB-ul pe cap de locuitor în Moldova și Transnistria constituie doar 3% din PIB-ul pe cap de locuitor al țărilor Uniunii Europene, adică nivelul PIB-ului în Moldova și Transnistria este de 33 de ori mai scăzut decât în țările UE.

Indici ai nivelului de dezvoltare a economiilor Moldovei și Transnistriei în anii 2004-2006 (în medie anual)

	Moldova	Transnistria
Produsul Intern Brut:		
– pentru un locuitor, USD	833	917
– ritmurile de creștere, %	6,7	11,9
Investiții în capitalul fix:		
– pentru un locuitor, USD	159	128
– ritmurile de creștere, %	14,0	8,0
– volumul de investiții în % față de PIB	18,8	13,8

Surse: Biroul Național de Statistică al RM, Banca Națională a Moldovei, Ministerul Economiei al RMN, Banca republicană transnistreană, calculele autorului.

În ciuda faptului că economiile Moldovei și Transnistriei au structuri de ramură diferite, ambele economii sunt caracterizate prin denaturări și riscuri foarte similare. În acest context, „problema” celor două economii constă în primul rând în caracterul monostructural pronunțat al lor și în dependența excesivă de rezultatele activității sectoarelor dominante, și în al doilea rând în vulnerabilitatea economică externă din cauza unui grad înalt de dependență de factorii economici externi.

În structurile ambelor economii există sectoare dominante, de ale căror rezultate depind în mare măsură atât situația economică, cât și indicii finali ai dezvoltării economice.

În structura producției naționale a Moldovei o mare pondere îl are sectorul agrar – circa 20% din volumul total al valorii adăugate globale. Iar cota-parte a agriculturii în producerea valorii adăugate globale este mai mare decât cota-parte a industriei. În structura producerii Transnistriei cea mai mare pondere îi revine industriei – 31,1% din valoarea adăugată globală în 2004-2006. Cota-parte a industriei depășește cu mult cota-parte a agriculturii.

În industria Moldovei și Transnistriei există sectoare-lider, ale căror funcționare influențează puternic nu numai indicii generali ai dezvoltării industriale, ci și volumul exporturilor.

O parte considerabilă a întreprinderilor industriale din Moldova activează în domeniul prelucrării materiei prime agricole – cota produselor agroalimentare și a băuturilor în 2004-2006 a constituit 50% din volumul total al producției industriale. Respectiv, mai bine de jumătate din

exportul moldovenesc constituie producția agricolă. În Transnistria lider al producției industriale este siderurgia, a cărei produse constituie partea esențială a exporturilor (mai bine de 60% din exporturi în 2004-2006).

Ambele economii sunt foarte deschise – atât în Moldova, cât și în Transnistria volumele comerțului exterior sunt mai mari decât PIB-ul. Totodată, ambele economii sunt caracterizate printr-un deficit pronunțat și cronic al balanței comerciale. De aceea multe probleme ale dezvoltării durabile a economiei Moldovei și Transnistriei sunt legate de soluționarea problemei extinderii și diversificării exportului. În același timp, rezultatele dezvoltării economice și volumul exporturilor depind în mare măsură de accesul la piețele externe, de geografia acestora, de condițiile comerțului exterior, de dinamica cursurilor de schimb și dinamica prețurilor mondiale și regionale la mărfurile exportate și importate etc.

Indicatori structurali ai dezvoltării economiilor Moldovei și Transnistriei în 2004-2006 (în medie anual)

	Moldova	Transnistria
Volumul comerțului exterior în % față de PIB, inclusiv:	110,2	261,8
– exportul în % față de PIB	35,2	104,1
– importul în % față de PIB	75,0	157,7
Ponderea agriculturii în valoarea adăugată globală, %	19,3	4,5
Ponderea industriei în valoarea adăugată globală, %	18,7	31,3
Ponderea sectorului dominant în producția industrială, % (Moldova – producerea produselor alimentare și a băuturilor; Transnistria – siderurgia)	52,4	37,2
Ponderea grupelor de mărfuri dominante în export, % (Moldova – produse agroalimentare; Transnistria – produse siderurgice)	54,8	64,3

Surse: Biroul Național de Statistică al RM, Banca Națională a Moldovei, Ministerul Economiei al RMN, Banca republicană transnistreană, calculele autorului.

Astfel, problemele structurale și nivelul relativ scăzut al producției produsului național în Moldova și în Transnistria atestă existența unor „puncte vulnerabile” și riscuri calitativ similare din punctul de vedere al posibilităților de a asigura o dezvoltare dinamică și durabilă a ambelor economii. De aceea sarcina fundamentală a schimbării calității dezvoltării economice în scopul creșterii nivelului producției produsului național este comună atât pentru Moldova, cât și pentru Transnistria. De asemenea, sunt comune și asemenea obiective importante ca sporirea productivității muncii și a calității producției, îmbunătățirea calității managementului, a infrastructurii, a sistemelor de ocrotire a sănătății și de învățământ etc.

Este destul de evident că conflictul din relațiile economice împiedică atingerea obiectivelor strategice de dezvoltare, deoarece conflictualitatea constituie un factor de instabilitate și de o slabă atractivitate a economiei pentru investiții private serioase pe termen lung. În plus, în condiții de conflictualitate se intensifică riscurile de destabilizare a activității curente a agenților economici. Cele mai evidente dovezi le găsim în istoria economică modernă a Moldovei și Transnistriei – este vorba de pierderile de proporții suferite de agenții economici și bugetele publice ca urmare a introducerii de către Moldova a noilor rigori de efectuare a tranzacțiilor externe de către întreprinderile transnistrene și a introducerii ulterioare de către Rusia a interdicției furnizării producției vinicole moldovenești.

Iată de ce schimbarea radicală a caracterului relațiilor economice este rezonabilă și necesară. Acest lucru va influența pozitiv atât dinamica dezvoltării economiilor, cât și procesul reglementării

politice. Este vorba de tranziția de la politica acțiunilor unilaterale dezintegratoare la elaborarea unui curs comun spre reintegrarea economică.

Să ținem cont și de faptul că în anii de coexistență „paralelă” a Moldovei și Transnistriei au avut loc procese și evenimente ale căror consecințe vor complica și mai mult soluționarea problemei reintegrării economice:

- A avut loc o ruptură a mai multor legături de producție, care au existat până la perioada de separare economică;
- Periodic apăreau conflicte economice care afectau interesele multor agenți economici;
- Sistemele economice ale Moldovei și Transnistriei s-au constituit izolat unul de altul;
- Au apărut și există bariere vamale, bancar-financiare și de alt gen.

Nu putem face abstracție de aceste realități atunci când efectuăm orice gen de consultații și acțiuni la toate etapele tranziției și implementării politicii comune de reintegrare a economiilor și a creării spațiului economic comun.

Vom numi doar câteva direcții posibile și măsuri de fortificare a încrederii „economice” și de tranziție spre formarea consecventă a spațiului economic comun.

Crearea instituțiilor comune de realizare a reintegrării economice

Înainte de toate, va fi nevoie de instituții comune care ar putea elabora propuneri relevante în urma analizei situației din sfera relațiilor economice și a identificării barierelor existente.

De menționat că conducerea Moldovei a creat în repetate rânduri și în mod unilateral comisii interdepartamentale în scopul desfășurării unor acțiuni de cooperare social-economică cu Transnistria, de creare a spațiului legal și social-economic comun. Astfel, în 2002 Parlamentul a instituit o Comisie „de cooperare social-economică cu raioanele de est ale Republicii Moldova” (decizia a fost anulată în 2003). În anul 2003 Guvernul a adoptat hotărârea „Cu privire la crearea Comisiei interdepartamentale pentru reintegrarea Republicii Moldova”. Scopurile principale ale Comisiei sunt: elaborarea propunerilor pentru realizarea reintegrării, fortificarea încrederii și elaborarea Strategiei de reintegrare. În anul 2007, prin Hotărârea Guvernului „Cu privire la implementarea inițiativelor Președintelui Republicii Moldova de fortificare a încrederii și securității în contextul soluționării problemei transnistrene”, au fost create grupuri de lucru departamentale menite să elaboreze proiecte concrete pentru implementarea inițiativelor Președintelui. La lucrările acestor grupuri de lucru urmau să fie atrași și reprezentanți ai Transnistriei.

Însă rezultate practice ale activității tuturor acestor comisii de cooperare și reintegrare create periodic de Moldova au fost prea puțin eficiente, deoarece la lucrările lor nu au participat reprezentanți ai Transnistriei, care ar fi putut exprima interesele și cerințele părții transnistrene.

Este evident că pentru a realiza reintegrarea economică este necesară formarea unor instituții bilaterale comune. Componenta, funcțiile și mandatele lor urmează să fie coordonate și aprobate de către organele autorizate ale Moldovei și Transnistriei.

Un suport consultativ și „de arbitraj” semnificativ pentru instituțiile comune ar putea fi acordat de garanți, mediatori și partenerii de dezvoltare externi, începând cu etapa consultărilor bilaterale despre componenta, scopurile și mandatele instituțiilor de reintegrare economică și cu „Regulamentul” privind activitatea lor.

Adoptarea de către Moldova și Transnistria a Memorandumului despre acțiunile unilaterale ce vizează interesele economice ale celeilalte părți

Activitatea instituțiilor comune în problemele reintegrării economice nu va fi eficientă dacă concomitent nu vor fi elaborate și luate măsuri de deblocare a problemelor conflictuale, de eliminare a restricțiilor și barierelor care împiedică relațiile economice și dezvoltarea economică

internă a părților. De aceea este necesar să fie elaborat în comun și adoptat un memorandum despre acțiunile ce vizează interesele economice ale părții opuse. Memorandumul urmează să stipuleze cel puțin următoarele prevederi:

- Despre anularea (sau moratoriul asupra) acțiunilor întreprinse în trecut, care prejudiciază situația economică, rezultatele dezvoltării, provoacă pierderi economice (în sectorul public sau privat) părții opuse;
- Despre neefectuarea în viitor a acțiunilor unilaterale care ar prejudicia interesele celeilalte părți;
- Despre introducerea mecanismului de coordonare preliminară a deciziilor legate de planificarea acțiunilor unilaterale care ar prejudicia interesele celeilalte părți sau pot conține riscuri de prejudiciere a intereselor ei economice.

Adoptarea și respectarea unui asemenea Memorandum va permite deblocarea unui șir de conflicte economice existente și prevenirea apariției unor noi contradicții.

În cazul creării instituțiilor comune în problema reintegrării economice, una din ariile de activitate practică a lor ar putea deveni eforturile în vederea eliminării și prevenirii conflictelor economice.

Elaborarea și implementarea în comun a politicilor și Strategiei pe termen mediu privind reintegrarea economică

Elaborarea și implementarea în comun a politicilor și Strategiei privind reintegrarea economică vor contribui la dezvoltarea și reintegrarea stabilă a economiilor, dar și a altor sfere vitale și reglementării politice a diferendului transnistrean.

De menționat că ideea implementării politicii de reintegrare economică a fost inclusă în „Strategia Națională de Dezvoltare pe perioada 2008-2011”, adoptată de Parlamentul Moldovei în decembrie 2007. În acest document în particular se vorbește despre restabilirea spațiului economic comun și elaborarea strategiei de reintegrare economică. Însă toate acțiunile în acest domeniu urmează să fie efectuate în mod unilateral, fără participarea părții transnistrene. Totodată, se presupune implicarea unei a treia părți – „cooperarea cu instituțiile UE, în particular prin atragerea misiunii UE de acordare a asistenței la frontiera moldo-ucraineană”. O asemenea abordare a problemei elaborării și implementării politicii de reintegrare economică este absolut neproductivă și puțin probabil să fie acceptată de partea transnistreană.

Este evident că elaborarea Strategiei de reintegrare economică, dar și implementarea ei ulterioară, urmează să fie efectuate în comun de către Moldova și Transnistria. Principalul scop al acestui document este elaborarea unor abordări coordonate pentru soluționarea problemelor legate de crearea spațiului economic comun, reintegrarea sistemelor economice și desfășurarea unor acțiuni adecvate și coordonate.

Este clar că Strategia de reintegrare economică nu poate fi pe termen lung, deoarece s-au adunat prea multe contradicții și discrepante economice. Este foarte dificil să prognozezi o traiectorie de lungă durată a reintegrării în condițiile unei previzibilități slabe a consecințelor generate de primii pași în lichidarea barierelor și stabilirea interacțiunilor sistemelor economice. Va fi necesar pentru ambele părți să învețe să țină sub control nu numai procesul de reintegrare economică, ci și riscurile și consecințele ce vor apărea pe parcurs.

Acțiunile de reintegrare a diverselor sfere vitale ale economiei vor avea viteze și durate de implementare diferite. De aceea toate etapele realizării lor urmează să fie foarte bine puse la punct, pentru a evita dezechilibrările și efectele negative în procesul de reintegrare în general.

Un rol important în implementarea politicilor și a Strategiei de reintegrare economică îl va juca sistemul de monitorizare. Urmează să fie examinată posibilitatea creării unei instituții de monitorizare a procesului și rezultatelor implementării Strategiei. Efectuarea în comun a moni-

torizării va permite nu numai prevenirea consecințelor negative pentru una dintre părți în urma implementării Strategiei, ci și introducerea la timp a corectărilor justificate în politica comună de reintegrare economică și în planul de acțiuni. Este rezonabilă atragerea în procesul de monitorizare a reprezentanților organizațiilor neguvernamentale din Moldova și Transnistria, cât și a garanților, mediatorilor și a partenerilor de dezvoltare.

În cele ce urmează vom face o caracterizare unor arii și direcții importante ale politicii de reintegrare economică pe termen mediu, legate de identificarea și elaborarea în comun a deciziilor în scopul obținerii unor rezultate de succes și durabile ale reintegrării.

Asigurarea dezvoltării libere și eficiente a activității de antreprenariat

În contextul reintegrării economice a Moldovei și Transnistriei asigurarea dezvoltării libere a activității de antreprenariat înseamnă:

- Lichidarea barierelor administrative, vamale și a altor obstacole în scopul normalizării interacțiunii între agenții economici din Moldova și Transnistria, crearea condițiilor pentru circulația liberă a mărfurilor, serviciilor, capitalului și a forței de muncă;
- Formarea și implementarea graduală și în comun a principiilor, instrumentelor și mecanismelor eficiente de stimulare și reglementare a activității de antreprenariat.

În afară de acțiunile de lichidare a barierelor, mai e necesară și elaborarea și implementarea activităților de formare a unui mediu comun favorabil pentru activitatea economică curentă și investițională. Este vorba în primul rând de o politică comună în probleme de promovare a exporturilor, de stimulare a introducerii noilor tehnologii, de dezvoltare a infrastructurii calității și a sistemelor de control al calității, de standardizare și certificare a produselor, de dezvoltare a instrumentelor și instituțiilor comune de atragere a investițiilor, de protecție a concurenței.

Dacă o astfel de politică va fi implementată, business-ul de pe ambele maluri ale Nistrului nu numai că va obține beneficii economice suplimentare, dar ar putea deveni și un adept activ al promovării politicii de reintegrare economică.

În cele din urmă, beneficii economice vor obține toți, deoarece se vor reduce riscurile interne nu numai pentru dezvoltarea stabilă a activității antreprenoriale, ci și pentru creșterea economică durabilă în general.

Armonizarea „orientată” a sistemelor fiscale

Sistemele fiscale În Moldova și Transnistria sunt diferite. Nu este rezonabilă unificarea totală a acestor sisteme, dat fiind faptul că Moldova și Transnistria trebuie să-și păstreze dreptul de a forma independent veniturile fiscale ale bugetelor sale și administrarea fiscală. Însă pentru a obține succese concrete în domeniul reintegrării economice este nevoie de a determina anumite direcții-țintă ale armonizării sistemelor fiscale într-o perspectivă pe termen mediu. Asemenea direcții pot fi:

- eliminarea obstacolelor fiscale care împiedică dezvoltarea relațiilor și interacțiunea între agenții economici din Moldova și Transnistria;
- egalizarea poverii fiscale pentru grupurile similare de contribuabili, în primul rând pentru agenții economici.

Lucrul în aceste direcții ale armonizării sistemelor fiscale va permite lichidarea barierelor fiscale și activizarea relațiilor dintre agenții economici. În plus, ar urma să fie formate niveluri de impozitare maxim egale și, într-o anumită măsură, să fie egalizate condițiile pentru activitatea economică prin formarea unui mediu fiscal, care va fi omogen în domeniul poverii fiscale și de aceea „echitabil” pentru agenții economici de pe ambele maluri ale Nistrului.

Instituirea și dezvoltarea relațiilor bugetare

Îzolarea sistemelor bugetare ale Moldovei și Transnistriei urmează să fie înlocuită cu un sistem de legături bugetare. Pentru a stabili legăturile bugetare este necesar de a găsi soluții reciproce acceptabile reieșind din acele sarcini și probleme, pe care ambele părți vor fi gata să le rezolve și să le finanțeze împreună.

Ariile de finanțare în comun pot fi acțiunile privind dezvoltarea instituțiilor și a instrumentelor de susținere a businessului mic și mijlociu, privind îmbunătățirea stării generale a infrastructurii, promovarea exportului, măsuri de protecție a mediului și alte activități. Instituirea cooperării bugetare este importantă și pentru finanțarea diverselor activități în cadrul procesului de reintegrare însuși, cu alte cuvinte pentru finanțarea politicii și Strategiei de reintegrare economică.

În scopul finanțării acțiunilor de interes comun, pot fi instituite fonduri care vor fi administrate în comun și în care vor fi transferate resurse din bugetele publice ale Moldovei și Transnistriei. Consolidarea și utilizarea resurselor fondurilor administrate în comun urmează să fie efectuate pe principii coordonate, avantajoase pentru ambele părți. De aceea este indicată elaborarea și adoptarea Acordului despre principiile și procedura formării, utilizării și administrării fondurilor comune.

Dezvoltarea ulterioară a relațiilor bugetare presupune că părțile vor aplica principii unice de planificare bugetară, vor utiliza clasificatori bugetari similari, vor coordona direcțiile comune ale politicii bugetare, vor aborda problemele privind transferurile bugetare economice justificate și reciproc avantajoase etc.

Coordonarea politicilor monetar-creditate și valutare

Mișcarea spre unitatea *politicilor monetar-creditate și valutare* urmează să fie efectuată ținându-se cont de specificul etapelor reintegrării economice și starea economiilor și sistemelor bancare ale Moldovei și Transnistriei.

La etapa inițială este rezonabilă introducerea unui mecanism de coordonare a programelor monetare ale Băncii Naționale a Moldovei și Băncii Republicane Transnistrene, și de asemenea efectuarea acțiunilor de armonizare a instrumentelor utilizate pentru atingerea scopurilor tratate ale *politicilor monetar-creditate și valutare*.

Printre acțiunile de coordonare a *politicilor monetar-creditate și valutare* este rezonabil să figureze următoarele:

- utilizarea prognozelor macroeconomice, elaborate în baza unei metodologii comune;
- identificarea și coordonarea principalelor repere-țintă ale programelor monetare – rata inflației și rata cursului valutar;
- coordonarea dinamicii ofertei de bani și a instrumentelor de reglementare a masei monetare în circulație;
- coordonarea politicii de refinanțare și a politicii procentuale;
- tranziția la principii și mecanisme unice de reglementare valutară și control valutar.

După reglementarea politică a diferendului transnistrean, politica monetar-creditară și valutară coordonată se va transforma în una comună. De aceea va fi nevoie să se determine și să se stipuleze în legislație mandatele Băncii Republicane Transnistrene reieșind din acordarea acesteia a statutului de sucursală a Băncii Naționale a Moldovei.

În etapele următoare ale reintegrării Banca Republicană Transnistreană și Banca Națională a Moldovei vor trebui să asigure formarea unui spațiu monetar comun, lucru care presupune introducerea monedei naționale unice. Tranziția la utilizarea leului moldovenesc în calitate de monedă națională se va efectua treptat prin circulația în paralel pe teritoriul Transnistriei a leului moldovenesc și a rublei transnistrene, cu retragerea ulterioară din circulație a ultimei. Reguli și

proceduri relevante vor fi elaborate și implementate de către Banca Națională a Moldovei și Banca Republicană Transnistreană.

Armonizarea și integrarea sistemelor bancare

Primul pas important în procesul de punere la punct a acțiunilor reciproce ale sistemelor bancare ar putea fi instituirea unor relații de corespondență între băncile comerciale ale Moldovei și Transnistriei. Aceasta va duce la normalizarea relațiilor interbancare și va înlesni procesul de decontări reciproce între agenții economici de pe ambele maluri ale Nistrului, lucru care va contribui la dezvoltarea relațiilor de producție, comerciale și de alt gen.

Procesul de convergență a sistemelor bancare trebuie să se producă treptat, ca să poată fi asigurată funcționarea stabilă a băncilor pe întreaga perioadă de reintegrare.

Activitățile de armonizare și integrare a sistemelor bancare urmează să fie efectuate în comun de către Banca Națională a Moldovei și Banca Republicană Transnistreană în baza unui acord încheiat de acestea, care va determina direcțiile, modalitățile, procedurile și termenii de efectuare a activităților necesare.

Principalele chestiuni ce urmează să fie abordate în procesul consolidării sistemelor bancare sunt legate de armonizarea și unificarea normelor și regulilor de organizare și reglementare a activităților bancare, care asigură stabilitatea și lichiditatea întregului sector bancar.

Principalele direcții ale armonizării și integrării sistemelor bancare ar putea fi următoarele:

- coordonarea cerințelor care reglementează nivelul de capital disponibil, riscurile bancare, toate tipurile de rezerve bancare;
- utilizarea regulilor și procedurilor de control și supraveghere bancară unice;
- aplicarea standardelor contabile și de rapoarte financiare unice;
- asistență acordată întregului sector bancar în vederea îmbunătățirii calității și lărgirii spectrului de servicii;
- unificarea sistemelor de plăți, a instrumentelor și formelor de efectuare a plăților.

Indiscutabil, susmenționatele domenii de implementare a politicii de reintegrare economică nu sunt singurele pe lista de sfere și acțiuni „reintegraționiste”. Totuși, cel mai important lucru este să demareze mișcarea comună în direcțiile care vor fi identificate în Strategia de reintegrare economică ce va fi elaborată și adoptată de către părți.

Implementarea în comun a proiectelor de infrastructură

În planul de acțiuni al Strategiei Naționale de Dezvoltare a Moldovei pe perioada 2008-2011 sunt incluse activități de implementare în comun a proiectelor de infrastructură, lucru care, indiscutabil, reprezintă o „premieră” în planificarea dezvoltării economice, care ia în considerare interesele reciproce ale Moldovei și Transnistriei. În particular, se prevede repararea a două magistrale auto care trec pe teritoriile Moldovei și Transnistriei (Chișinău – Dubăsari – Poltava și Brest – Briceni – Chișinău – Tiraspol – Odesa), electrificarea unui sector al căii ferate (Pervomaisc – Tiraspol – Bender – Chișinău – Ungheni), cât și reabilitarea ecosistemului râului Nistru.

Nevoia de a îmbunătăți substanțial infrastructura Moldovei și Transnistriei este evidentă. Deoarece proiectele de infrastructură au de regulă termeni lungi de implementare, realizarea lor poate contribui la dezvoltarea unor legături mai îndelungate nu numai la nivel oficial, ci și la nivel de agenți economici, care vor fi implicați în aceste proiecte. În plus, beneficiile obținute vor avea și ele un caracter îndelungat, iar beneficiarii vor fi atât agenții economici, cât și populația.

Drept fundament inițial pentru planificarea activității în comun în domeniul dezvoltării infrastructurii pot servi deja existentele de ambele părți strategii și programe în probleme de infrastructură, care conțin direcții concrete de dezvoltare a acesteia. De exemplu, Moldova a adoptat Strategia infrastructurii transportului terestru pe anii 2008-2017, iar Transnistria – Programul de

stat privind dezvoltarea ramurii drumurilor pe anii 2006-2010. De menționat, că Strategia infrastructurii transportului terestru a Moldovei nu exclude participarea Transnistriei în dezvoltarea sectorului. În acest document se spune, în particular, că „Strategia dată nu include rețelele de drumuri și căi ferate ale regiunii transnistrene a Republicii Moldova din motiv de lipsă a informației. În măsura în care vor fi obținute date despre starea tehnică a automagistralelor și despre intensitatea circulației în regiunea dată, Strategia va fi completată”. Iată de ce în baza documentelor menționate, dar și a altora de acest fel, putem găsi reale zone de interes comun și pregăti proiecte comune de dezvoltare a infrastructurii de transport rutier și de alt gen.

Deosebit de promițătoare și eficiente pot deveni acțiunile în comun în pregătirea și implementarea proiectelor de dezvoltare a comunicațiilor, telecomunicațiilor, a infrastructurii ecologice și agricole.

Urmează să fie format și un sistem de administrare și monitorizare a implementării. O altă problemă importantă este și asigurarea finanțării lor durabile. În soluționarea acesteia un rol pozitiv îl pot juca investitorii și donatorii externi. De menționat că implicarea participanților externi în procesul implementării proiectelor de infrastructură ar contribui la formarea unei responsabilități comune a Moldovei și Transnistriei față de cooperarea cu orice „a treia” parte.

Implementarea în comun a politicii de dezvoltare regională

Implementarea politicii de dezvoltare regională ar putea deveni o sferă de activitate în comun destul de productivă. Această sferă a politicii este relativ nouă pentru Moldova, care abia a început să o implementeze în baza Legii privind Dezvoltarea Regională, adoptată la sfârșitul anului 2006.

Politici de dezvoltare regională sunt implementate în mai multe țări europene și de obicei acestea au drept scop echilibrarea condițiilor și nivelurilor de dezvoltare social-economică ale regiunilor, depășirea disproporțiilor interregionale și intraregionale, susținerea în dezvoltare a teritoriilor depresive. Politica dată are propriile instrumente și instituții de implementare, care trebuie să acționeze la nivel central și regional. Între acestea putem identifica: Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, Agenția de Dezvoltare Regională, Consiliile regionale pentru Dezvoltare, Strategia Națională de Dezvoltare Regională și Strategiile de Dezvoltare Regională pe regiuni, Fondul Național pentru Dezvoltare Regională. Deocamdată însă în Moldova nu toate instituțiile și instrumentele sunt instituite și funcționează.

În Legea privind Dezvoltarea Regională în Republica Moldova sunt stipulate următoarele scopuri ale politicii regionale: dezvoltarea echilibrată și durabilă a întregului teritoriu, reducerea discrepanțelor în dezvoltare între regiuni și din interiorul acestora, iar pentru aceasta – consolidarea potențialului financiar, instituțional și uman și susținerea activității relevante a autorităților locale.

Scopul politicii regionale rezidă în primul rând în atragerea atenției și a resurselor la nivel central și local pentru soluționarea problemelor dezvoltării regionale. Unul din rezultatele așteptate în urma realizării politicii dezvoltării regionale va fi reducerea discrepanțelor excesive și neîntemeiate dintre potențialul și nivelul de dezvoltare al Chișinăului și al altor regiuni ale Moldovei. Regiunile de dezvoltare se disting prin caracteristici economice. În cadrul politicii regionale regiunile sunt văzute nu ca unități teritorial-administrative, ci ca formațiuni pur economice. În regiuni sunt instituite Consilii regionale pentru Dezvoltare, care au menirea să reprezinte și să promoveze interesele regiunilor și să coordoneze activitățile care contribuie la dezvoltarea social-economică a acestora. În plus, în regiuni sunt instituite Agenții regionale pentru Dezvoltare, care activează practic la elaborarea programelor și proiectelor de dezvoltare, atrag resurse financiare și de alt gen pentru implementarea lor, acordă suport pentru activități relevante desfășurate de organele administrației publice locale, de sectorul privat, de populație etc.

Legea privind Dezvoltarea Regională stabilește 6 regiuni: Nord (11 raioane și municipiul Bălți), Centru (13 raioane), Sud (8 raioane), UTA Găgăuzia, municipiul Chișinău și Transnistria.

Problema discrepanței considerabile dintre nivelurile de dezvoltare social-economică a Chișinăului și ale regiunilor este practic irelevantă pentru Transnistria. Potențialul economic al Transnistriei este mult mai înalt decât cel al regiunilor Nord, Centru, Sud și UTA Găgăuzia.

Indicatori ai dezvoltării regionale în anul 2006

Indicatori	Nord	Centru	Sud	Chișinău	UTA Găgăuzia	Transnistria
Numărul populației, mii loc.	1023	1070	548	780	160	544
Pondere populatiei urbane față de numărul populației regiunii, %	34,8	19,7	25,6	91,2	40,6	68,1
Volumul producției industriale pe cap de locuitor, mii lei	4,9	3,1	1,7	14,7	4,9	12,9
Investiții în capitalul fix pe cap de locuitor, mii lei	1,8	1,5	1,6	8,1	1,6	2,0
Salariul mediu lunar în regiune în % față de salariul mediu pe regiuni	79,7	73,2	68,5	127,3	68,8	114,2

Surse: Strategia Națională de Dezvoltare pe perioada 2008-2011, Ministerul Economiei al RMN, Banca republicană transnistreană, calculele autorului.

În Transnistria, volumul producției industriale pe cap de locuitor în anul 2006 a fost de 2,6 mai mare decât în regiunile Nord și UTA Găgăuzia, de 4,2 ori mai mare decât în regiunea Centru și de 7,6 ori mai mare decât în regiunea Sud. Transnistria are un nivel mai înalt de urbanizare – 68% din populație locuiește în orașe (Nordul – 35%, Centrul – 19,7%, Sudul – 26%, UTA Găgăuzia – 41%). În ciuda dificultăților în atragerea investițiilor (în temei din cauze politice binecunoscute), mărimea investițiilor în capitalul fix pe cap de locuitor în Transnistria este mai înalt decât în regiunile Nord, Centru, Sud și UTA Găgăuzia. Salariul mediu lunar este și el de 1,6 ori mai înalt decât în medie pe regiunile menționate.

Iată de ce scopurile urmărite de Moldova în politica sa regională față de dezvoltarea regiunilor Nord, Centru, Sud și UTA Găgăuzia nu pot fi potrivite întru totul și pentru Transnistria.

De menționat că nu avem dreptul să vorbim de necesitatea de a „ridica” Transnistria sau orice altă regiune (Nordul, Centrul, Sudul și UTA Găgăuzia) la nivelul dezvoltării social-economice a Chișinăului. Chișinău este un oraș-capitală mare, care acumulează, ca și alte capitale ale lumii, o bună parte a potențialului financiar, intelectual, științific și cultural. De aceea aici nu vorbim de atingerea unor niveluri egale în dezvoltarea regiunilor și a capitalei, ci despre o dezvoltare durabilă, dinamică și echilibrată a regiunilor și a teritoriilor din interiorul regiunilor. Cel puțin, ritmurile dezvoltării regiunilor nu trebuie să cedeze ritmurilor de dezvoltare ale capitalei. Iar în cazul rămânerii în urmă și al denivelării nejustificate, este necesar să se obțină accelerarea ritmurilor dezvoltării social-economice a teritoriilor din afara capitalei.

Participarea Transnistriei în implementarea politicii de dezvoltare regională mai întâi de toate trebuie să fie legată de nevoia de a depăși discrepanțele mari din interiorul regiunilor.

Activitatea economică în Transnistria este concentrată în special în trei orașe: Tiraspol, Bender și Râbnița, a căror populație constituie circa 60% din numărul total al populației Transnistriei. Desigur, genurile principale de activitate economică sunt concentrate anume în aceste orașe – producția industrială, construcțiile, comerțul, transportul, comunicațiile și altele. Cota orașelor

Tiraspol, Bender și Râbnița (împreună cu raionul Râbnița) în suma totală a plăților fiscale în fondurile bugetare și nebugetare în anul 2007 a constituit 92%. Iar ponderea agenților economici din numitele unități teritorial-administrative în formarea veniturilor a fost și mai mare – 98%.

În plus, rezultatele generale ale dezvoltării social-economice a Transnistriei (volumul și ritmurile creșterii PIB-ului, veniturile bugetare etc.) depind excesiv de rezultatele activității a doar câteva întreprinderi, cele mai importante fiind Uzina Metalurgică Moldovenească (or. Râbnița) și Centrala Hidroelectrică Moldovenească (or. Tiraspol).

O astfel de stare a lucrurilor demonstrează nu numai diversificarea insuficientă a structurii pe ramuri a economiei Transnistriei, ci și o inegalitate teritorială semnificativă a dezvoltării sale.

Anumiți indicatori ai dezvoltării interne a Transnistriei arată că cea mai șubredă situație este atestată în raioanele Slobozia, Camenca și Grigoriopol. Acest fapt se explică în mare parte prin profilul agrar al acestor raioane și prin neajunsurile în dezvoltarea agriculturii în Transnistria.

Discrepanțele interne la nivelul producției industriale și al investițiilor în capitalul fix țin de ordinul zecilor și sutelor. Astfel, în anul 2006 volumul producției industriale pe cap de locuitor în raionul Grigoriopol a fost de 37 de ori mai mic decât în Tiraspol și de 106 ori mai mic decât în raionul Râbnița. Indicatorul similar în raionul Slobozia a fost de 21 de ori mai mic decât în Tiraspol și de 61 ori mai mic decât în raionul Râbnița. Investițiile în capitalul fix pe cap de locuitor în raionul Grigoriopol au fost de 46 de ori mai mici decât în Tiraspol, iar în raionul Slobozia – de 15 ori mai mici.

Discrepanțele interne serioase predetermină inegalitatea considerabilă în nivelul de trai și calitatea vieții populației din diverse unități teritorial-administrative. Volumul comerțului cu amănuntul pe cap de locuitor în Tiraspol în anul 2006 a fost de 7 ori mai mare decât în raionul Grigoriopol și de 4-5 ori mai mare decât în raioanele Slobozia și Camenca. Diferențe similare există și în utilizarea serviciilor cu plată. Nivelul de remunerare a muncii în Tiraspol și Râbnița (împreună cu raionul) în medie este cu 70% mai înalt decât în raioanele Slobozia, Grigoriopol și Camenca.

Indicatori ai dezvoltării în interiorul regiunilor Transnistriei în anul 2006

Indicatori	Tiraspol	Bender	Râbnița	Dubăsari	Slobozia	Grigoriopol	Camenca
Cota populației urbane, %	99,3	92,5	65,3	63,3	24,6	24,1	38,2
Volumul producției industriale pe cap de locuitor, ruble	9007	5157	26198	4429	429	247	1854
Investiții în capitalul fix pe cap de locuitor, ruble	3142	358	1394	758	204	69	1462
Volumul comerțului cu amănuntul pe cap de locuitor, rub.	11280	5728	5916	6163	2552	1670	2029
Volumul serviciilor cu plată acordate populației, pe cap de locuitor, ruble	2078	1138	901	762	419	398	882
Salariul mediu lunar în % față de salariul mediu pe Transnistria, %	115,1	89,3	111,0	86,0	67,0	67,0	71,1

Surse: Ministerul Economiei al RMN și calculele autorului.

Evident, că politica regională în Transnistria trebuie să fie orientată spre realizarea unei dezvoltări a potențialului economic mai uniforme din punct de vedere teritorial în general și spre accelerarea dezvoltării social-economice a raioanelor și a localităților aflate pe teritoriul lor.

În acest context, cu ajutorul implementării politicii regionale în Transnistria ar putea fi abordate următoarele sarcini importante:

- dezvoltarea social-economică în complex a orașelor mici și a localităților rurale;
- dezvoltarea infrastructurii pe teritoriul raioanelor – tehnice (drumuri, telecomunicații, aprovizionarea cu apă și cu gaz, sisteme de canalizare etc.) și sociale (servicii sociale, ocrotirea sănătății, educație etc.);
- susținerea dezvoltării micului business în orașele mici și în mediul rural, cât și a infrastructurii de afaceri;
- soluționarea problemelor de mediu în plan local.

Problema realizării unei dezvoltări mai echilibrate a diverselor teritorii din Transnistria nu a fost examinată până acum la modul serios. În practica planificării dezvoltării social-economice, în mod tradițional pe primul plan sunt înaintate probleme ce țin de stabilitatea macroeconomică, de activități economice externe și de dezvoltare a sectoarelor economice. În prognozele dezvoltării social-economice pentru anul 2008, efectuate de Ministerul Economiei al Transnistriei, sunt identificate direcțiile politicii monetare, bugetar-fiscale, de economie externă, investiționale, de formare a prețurilor și tarifare, cât și direcțiile de dezvoltare a sectoarelor economiei și sferei sociale.

Însă pentru a diversifica economia, pentru a o face mai rezistentă în fața riscurilor externe, a soluționa problemele securității alimentare, a îmbunătăți situația infrastructurii și a spori gradul de angajare a populației în câmpul muncii etc. este necesar de a acorda atenție problemelor dezvoltării teritoriale dezechilibrate. De aceea utilizarea instrumentelor, a mecanismelor și a instituțiilor de politici în domeniul dezvoltării regionale în Transnistria nu este doar rezonabilă, ci poate deveni și foarte necesară.

Înainte de toate urmează să fie identificate potențialul, interesele, nevoile reale și prioritățile dezvoltării raioanelor și în baza acestora să fie formulată Strategia dezvoltării regionale a Transnistriei. Pentru a atinge aceste scopuri și obiective ale Strategiei este necesară elaborarea și adoptarea unui plan de acțiuni și un pachet de programe și proiecte prioritare concrete. Documentele numite mai sus reprezintă instrumente de politici regionale care ar putea deveni instrumente de lucru în planificarea regională a Transnistriei.

Pentru finanțarea pachetului de programe și proiecte concrete în cadrul politicii regionale este utilizat mecanismul cofinanțării, care presupune atragerea mai multor surse – resurse provenite din bugete centrale și locale, mijloace din sectorul privat și din surse externe. Mecanismul cofinanțării contribuie la fezabilitatea reală a procesului de implementare a programelor și proiectelor regionale.

Astfel, pentru scopuri de dezvoltare regională în Moldova este prevăzută utilizarea a 1% din veniturile bugetului de stat. În anul 2008, în conformitate cu Legea Bugetului de Stat, 130 milioane de lei vor fi direcționați către Fondul Național de Dezvoltare Regională.

Participarea sectorului privat la implementarea programelor și proiectelor regionale se bazează pe interesul obținerii contractelor de executare a lucrărilor și pe interesul finanțării (cofinanțării) proiectelor comerciale, de exemplu a proiectelor de deschidere a întreprinderilor (private, mixte) de reciclare a deșeurilor menajere, de construcție a sistemelor autonome de canalizare etc.

Și, în cele din urmă, o altă sursă importantă de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională o constituie resursele externe. De exemplu, instrumentul de vecinătate și parteneriat implementat de Uniunea Europeană începând cu anul 2007 conține câteva componente, inclusiv susținerea

programelor nu numai la nivel național, dar și transnațional, regional, transfrontalier și cu caracter tematic, lucru stipulat în documentul strategic de țară pe anii 2007-2013.

Surse similare, dar și de alt caracter de finanțare a dezvoltării regionale pot fi utilizate în Transnistria după formarea bazei normative și instituționale necesare. Pentru aceasta este rezonabil de a iniția cooperarea cu Moldova, care deja a început implementarea politicii de dezvoltare regională și a creat baza normativă, Fondul Național și câteva instituții de dezvoltare regională.

Participarea în comun a Moldovei și Transnistriei în implementarea politicii de dezvoltare regională ar aduce beneficii suplimentare ambelor părți. Beneficiile ar putea fi obținute, de exemplu, în rezultatul:

- implementării proiectelor comune pentru raioane vecine (de exemplu, Rezina și Râbnița);
- implementării proiectelor de cooperare interregională (între regiunile Nord, Centru, Sud și Transnistria);
- creșterii motivării partenerilor externi pentru participarea și/sau cofinanțarea programelor regionale comune ale Moldovei și Transnistriei;
- activizării relațiilor dintre agenții economici-participanți la implementarea unor programe/proiecte regionale comune etc.

Pentru crearea condițiilor normative și instituționale de implementare a politicii de dezvoltare regională urmează să fie soluționate o serie de probleme importante.

Este necesar să se introducă amendamente în legislația actuală a Moldovei privind dezvoltarea regională după coordonarea modalităților de participare a Transnistriei la lucrările Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale și a Fondului Național de Dezvoltare Regională. Aici poate fi utilizat sau mecanismul de participare directă (inclusiv reprezentanților Transnistriei în Consiliul Național de Coordonare cu alocarea de către Transnistria a unor resurse în Fondul Național), sau mecanismul de coordonare a activităților instituțiilor susnumite, care funcționează în Moldova și Transnistria conform acelorași principii. Problema relațiilor dintre viitoarea Agenție de Dezvoltare Regională a Transnistriei și organele de administrare ale Transnistriei, cât și a relațiilor dintre aceste organe și Ministerul Administrației Publice Locale al Moldovei de asemenea urmează să fie coordonată. După soluționarea acestor probleme, Legea privind Dezvoltarea Regională urmează să fie completată cu un articol separat, „Despre introducerea dezvoltării regionale în Transnistria”. Pentru Transnistria este rezonabilă adoptarea unui act legislativ în conformitate cu prevederile de bază ale legii privind dezvoltarea regională coordonate în prealabil.

Crearea în Transnistria a instituțiilor pentru problemele dezvoltării regionale – Consiliul Regional pentru Dezvoltare și Agenția de Dezvoltare Regională – poate fi efectuată în baza prevederilor-tip despre structurile date, deja existente în Moldova, care au fost elaborate în conformitate cu actele normative analogice dintr-un șir de țări europene. Transnistria ar putea lua în considerare nu numai practica internațională, ci și specificul experienței normative proprii. Totuși, la formarea și organizarea activității instituțiilor date urmează să se ghideze de principiul general acceptat de parteneriat public-privat, care este obligatoriu la implementarea politicii regionale.

Astfel, problemele dezvoltării regionale a Transnistriei și posibilitățile potențiale de soluționare a lor demonstrează temeiul justificativ al participării Transnistriei în implementarea împreună cu Moldova a politicii de dezvoltare regională.

Probabil, există și alte arii de interes economic comun, care sunt în stare să nu separe, ci să integreze eforturile și resursele Moldovei și Transnistriei.

Însă pentru a avansa în direcția integrării urmează să echilibrăm accentele politic și economic nu numai în relațiile reciproce, dar și în viziunea reglementării diferendului transnistrean în general. În tot cazul, transferarea problemei în dimensiunea economică va aduce ambelor părți mai mult folos decât menținerea intransigentă, și de aceea lipsită de perspectivă, a intereselor politice

polarizate. Pentru a apropia pozițiile politice este nevoie nu doar de voință politică și înțelepciune, dar și de o „substanță adezivă” durabilă, rolul căreia îl joacă economia.

Bibliografia și literatura

1. Propuneri și recomandări din partea mediatorilor OSCE, Federația Rusă și Ucraina privind soluționarea conflictului transnistrean (anul 2004)
2. Planul ucrainean de soluționare „Spre soluționare prin democrație” (anul 2005)
3. Memorandum „Despre principiile de bază ale organizării statale a noului stat unitar” (anul 2003)
4. **Acordul privind principiile soluționării pașnice a conflictului armat în regiunea transnistreană a Republicii Moldova**, din 21.07.92.
5. О взаимоотношениях денежно-кредитных систем Республики Молдова и Приднестровья на первом этапе от 5 июля 1995 г. [*Despre corelația sistemelor creditare și monetare din Republica Moldova și Transnistria, în prima fază începând cu 5 iulie 1995*]
6. Proiectul Memorandumului cu privire la principiile de bază ale normalizării relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria, din 28 iunie 1996
7. Соглашение об организационных основах социально-экономического сотрудничества между Республикой Молдова и Приднестровьем от 10 ноября 1997 г. [*Acordul privind cadrul instituțional de cooperare socială și economică între Republica Moldova și Transnistria, din 10 noiembrie 1997.*]
8. Соглашение о мерах доверия и развития контактов между Республикой Молдова и Приднестровьем от 20 марта 1998 г. [*Acordul privind măsurile de consolidare a încrederii și dezvoltare a contactelor între Republica Moldova și Transnistria, din 20 martie 1998*]
9. Соглашение о сотрудничестве между Парламентом Республики Молдова и Верховным Советом Приднестровья от 14 марта 2000 г. [*Acordul privind cooperarea dintre Parlamentul Republicii Moldova și Consiliul Suprem al Transnistriei, de la 14 martie 2000*]
10. “Lege cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al Transnistriei”, Nr. **173/22.07.2005**
11. “Lege cu privire la dezvoltarea regională în Republica Moldova”, Nr. **438/28.12.2006**
12. Planul trilateral pentru soluționarea conflictului Transnistrean. Document analitic//, Centrul Karneghi Moscova, 2006.
13. Republica Moldova: soluții simple nu există// Raportul Grupului de Criză, Nr. 147, 12 august 2003.
14. Republica Moldova: tensiunile regionale din Transnistria// Raportul Grupului de Criză, Nr. 157, 17 iunie 2004.
15. Viitorul neclar al Republicii Moldova// Raportul Grupului de Criză, Nr.157, 17 august 2006.
16. Toni Box, Jenn Barrett. Conflict de interese. Republica Moldova și consecințele conflictului transnistrean// Studii conflictologice. Seria Nr 2, 2003.
17. Ceslav Ciobanu. Economia Politică a “Conflictelor Înghetate” în Țările Post-sovietice: Provocări și Perspective pentru Statele Unite și Rusia// Corpul Păcii al Statelor Unite, 2007.
18. Bruno Coppieters, Michel Huysseune. Modele Instituționale Europene ca Instrumente de Rezolvare a Conflictelor în Statele Divizate de la periferia europeană/ /CEPS Documente de Lucru Nr. 195, iulie 2003.
19. Datele Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, Băncii Naționale a Republicii Moldova, Ministerului Economiei RMN, Băncii Republicane Transnistrene.

Vladimir Korobov

CONTRIBUȚIA UCRAINEI LA CREAREA MACROREGIUNII ECONOMICE COMUNE CUPRINSE ÎNTRE MAREA NEAGRĂ ȘI NISTRU

Etnosurile și economia nu coincid aproape niciodată.

Denis de Rougemont¹

Integrarea economică a Moldovei și Transnistriei nu ar fi o ieșire deplină și suficientă din situația creată în regiune. Ideea de renaștere economică a regiunii are un caracter transfrontalier, ce suplimentează ideea redresării naționale. Atingerea capacității de concurență a Moldovei-Transnistriei și Sudului Ucrainei depinde de crearea unei macro-regiuni economice. Ucraina are un potențial considerabil și o perspectivă de creare a unei baze eficiente intelectuale, economice și sociale pentru reglementarea conflictului transnistrean. Ideea articolului constă în aceea că contribuția ucraineană în integrarea economică și reglementarea conflictului regional ar putea fi realizată cu considerarea experienței de europenizare, creării regiunilor europene și dezvoltării colaborării transfrontaliere în proiectul creării macroregiunii economice naturale Odessa. În articol sunt elucidate avantajele și neajunsurile europenizării reglementării conflictului transnistrean, se argumentează ideea inovatoare în ceea ce privește că integrarea economică este acel element care poate uni în prezent toată regiunea Moldovei și Mării Negre. Cu toate acestea caracterul conglomerat și asemănător al comunităților locale, pentru care este caracteristică problema interacțiunii originilor globaliste și tradiționaliste se va păstra și în viitorul apropiat. Autorul formulează un șir de recomandări primordiale privind realizarea idelilor sale: să se efectueze în Moldova-Transnistria și Ucraina o actualizare a bazei legislative care reglementează colaborarea transfrontalieră; să se creeze un Centru unic informațional și statistic pentru dezvoltarea regiunii; să se elaboreze o Strategie de integrare transfrontalieră economică pe perioada din 2008 până în 20028; să se creeze o Școală de lideri regionali, care ar uni comunitățile civile; de înființat un Forum economic moldovenesc care ar consolida elitele antreprenorilor.

În opinia unor cercetători cu autoritate ai proceselor internaționale, simpla proiecție a tendințelor conturate astăzi în lume nu permite formularea unei prognoze corecte și precizarea ritmului și direcției dezvoltării în viitor². Faptul că întregul conținut al etapei precedente de dezvoltare a spațiului post-sovietic a fost determinat de constituirea noilor state independente în baza destrămării URSS și în hotarele sovietice, „în formatul” fostelor republici sovietice, care au așa-numitele „națiuni titulare”, nu înseamnă obligatoriu că în secolul XXI acest proces de „construcție națională” va continua cu succes. Mai degrabă se va întâmpla exact invers, viitorul aparține Europei (sau poate lumii) regiunilor și acestea reprezintă noile realități ale Noii Ordini Mondiale³.

Este posibil ca unele caracteristici importante ale Noii Ordini Mondiale să fie relevate unui cercetător atent de către fenomenele paranormale ale relațiilor internaționale, reprezentate de așa-zisele state nerecunoscute. În acest sens este semnificativ conflictul moldo-transnistrean, ce opune, pe de o parte, un stat unitar din punct de vedere etnic și, pe de altă parte, o formațiune social-teritorială bazată pe ideea de multinaționalitate și policulturalism. Și mai demonstrativ este faptul că ambele părți aflate în conflict se sprijină pe o istorie comună a regiunii, pe o structură etno-națională similară a populației și pe o cultură integrativă. Probabil, viabilitatea Transnistriei se bazează anume pe caracterul de perspectivă al unor asemenea formațiuni transfrontaliere ambivalente, care pot constitui viitorul teritoriilor riverane Mării Negre. Popoarele care locuiesc

pe aceste teritorii vor trebui să integreze ambele idei – pe cea națională și pe cea transfrontalieră, să le concilieze, să le imprime o nouă calitate, o nouă unitate la un nivel mai înalt de dezvoltare. Nimeni nu trebuie să învingă pe nimeni, noi – ucrainenii, rușii, moldovenii, românii, găgăuzii și evreii – putem găsi împreună o sinteză a principalelor idei ale secolului XXI – ideea renașterii naționale și ideea creării euroregiunilor transfrontaliere.

Cercetarea atentă a problemei soluționării conflictului transnistrean conduce la extinderea contextului de reglementare: problema în discuție nu este despre o reformatare politică banală a spațiului, ci despre apariția unei noi calități – macroregiunea, singura care include spațiul cooperării transfrontaliere reale: Republica Moldova situată în dreapta râului Nistru, inclusiv Găgăuzia, Transnistria și regiunile Ucrainei din zona Mării Negre. Formarea aici a unei piețe comune, a comunicațiilor comune, a unui stil și mod de viață comune, apropierea intereselor și întrepătrunderea culturilor au loc aici demult și este timpul pentru conștientizarea acestui proces și înțelegerea lui. În contextul evoluțiilor sociale, economice și culturale, înregistrate în noua regiune (s-o numim „Nistreană”, deși înțelegerea esenței acestei regiuni de către unii politicieni ucraineni, care folosesc deja acest nume, se deosebește de înțelegerea noastră. S-ar putea ca, ținând cont de însemnătatea orașului Odesa în calitate de port maritim și centru cultural și istoric, această macroregiune ar fi trebuit să se numească „macroregiunea Odesa”), noi punem problema rolului regiunilor Ucrainei din zona Mării Negre în soluționarea conflictului transnistrean, rolului Ucrainei în crearea bazei intelectuale, economice și sociale pentru reglementare. Contribuția economică sistemică a Ucrainei poate deveni componenta lipsă a soluționării, cel de-al „cincilea element” pentru pace și dezvoltare în regiune.

Premisele economice și dificultățile de creare a macroregiunii Odesa în calitate de fundament pentru reglementare

Caracteristicile comparative ale economiilor Moldovei, situată în partea dreaptă a râului Nistru, Transnistriei și regiunilor Ucrainei din zona Mării Negre arată caracterul lor complementar și capacitatea pentru simbioză. Bine-cunoscuta cercetătoare rusă Tamara Guzenkova remarcă

„orientarea agrară” a economiei Republicii Moldova și „predominarea sectorului industrial” în economia Transnistriei⁴. Regiunile Odesa și Nikolaev ale Ucrainei sunt, conform structurii propriilor economii, industrial-agrară, iar regiunea Herson este agrar-industrială, totodată regiunea Odesa fiind una dintre cele mai dezvoltate regiuni ucrainene din punct de vedere economic. Însă aici cel mai important este potențialul de tranzitare și de comerț al regiunilor Ucrainei din zona Mării Negre. Aici sunt concentrate porturile-cheie de la Marea Neagră ale Ucrainei – Odesa, Ilicevsk, Belgorod-Dnestrovsk, Nikolaev, Herson, Skadovsk; porturile pe râul Dunărea – Reni, Ismail, Vilково, Chilia. Funcționează conducta de petrol Odesa-Brody, este dezvoltată o rețea de căi ferate și drumuri auto⁵. Moldova agrară de pe malul drept al Nistrului, inclusiv Găgăuzia, Transnistria industrială și regiunile Ucrainei de la Marea Neagră de tranzit și de comerț practic se completează reciproc.

Caracterul transfrontalier al țărilor din bazinul Mării Negre constituie o premisă semnificativă pentru constituirea macroregiunii economice Odesa⁶. Și Moldova din dreapta Nistrului, și Transnistria, și Sudul Ucrainei sunt populate de etnosuri transfrontaliere (minorități): ruși, ucraineni, moldoveni, găgăuzi, bulgari, evrei etc. Componentele etnice similare ale acestor state și regiuni generează o senzație atât de unică a apropierii lor.

Ca o premisă pentru crearea macroregiunii reale Odesa (macroregiunea cuprinsă între Marea Neagră și Nistru) poate fi privită euroregiunea „Dunărea de Jos”, formată în anul 1998, și compusă din: regiunea Odesa (Ucraina), raioanele Cahul și Cantemir (Republica Moldova), județele Brăila, Galați și Tulcea (România). Această euroregiune a fost constituită conform prevederilor Convenției-cadru europene privind cooperarea transfrontalieră a colectivităților sau autorităților teritoriale.

Între anii 1993 și 2007, cu participarea Ucrainei au fost create șapte euroregiuni, în care sunt atrase nouă regiuni ucrainene. În 2002 a fost înființată Comisia Interdepartamentală pentru dezvoltarea cooperării transfrontaliere și a euroregiunilor (nu s-a convocat din 2003), a fost aprobat Programul de dezvoltare al euroregiunilor. În realitate, totuși, euroregiunile nu funcționează și este ușor să te convingi de asta dacă vizitezi paginile de internet ale respectivelor administrații regionale de stat – paginile sunt completate cu informații învechite despre întâlnirile protocolare ale funcționarilor. De ce cooperarea transfrontalieră, care dispune de un asemenea potențial economic imens, nu se dezvoltă? Este acest fapt întâmplător?

Printre circumstanțele principale care influențează negativ evoluția colaborării transfrontaliere și elementele care în mod sigur pot împiedica înființarea macroregiunii unite Odesa, situată între cele două râuri Nistru și Nipru, ca formă de integrare economică a regiunilor și de depășire a vechiului conflict regional din Transnistria, pot fi menționate următoarele.

Regiunea Kiev se teme foarte mult chiar și de o aluzie la separatism, fiind conștientă în mod serios de lipsa „rezervei de siguranță” a Ucrainei în calitate de stat. Iată de ce este exclus de pe ordinea de zi subiectul federalizării Ucrainei și realizării reformei teritorial-administrative pentru a modifica acea împărțire a țării în regiuni, încă de pe vremea lui Stalin. Iată de ce nu mai dispunem de lideri eminenți care au pledat strălucit pentru federalizare, adesea de pe poziții politice opuse (Veaceslav Ciornovol și Evgheni Kușnarev). Iată de ce Ucraina s-a pomenit „fără Kucima”, care a elaborat proiectul de separare a Ucrainei în nouă teritorii cu propriile parlamente și guverne. Iată de ce regiunile staliniste, cu sens de ținuturi, au fost redenumite de teoreticienii de la Kiev în simple „regiuni” și astfel a fost efectuată o tentativă de schimbare ordinară a „plăcuțelor” pe vechile instituții sovietice, care însă nu modifică esența acestor instituții. Din același motiv conducătorii regiunilor nu sunt aleși, ci numiți de către funcționarii de la Kiev din rândurile celor care nu vor deveni niciodată lideri carismatici, care niciodată nu vor fi votați de cetățenii regiunii. Kievul oficial nu permite conducătorilor de regiuni să dezvolte relații transfrontaliere internaționale cu adevărat reale, păstrând monopolul Centrului asupra politicii externe. Declarându-și aspirația pentru

integrarea în Europa regiunilor, în realitate Ucraina multiplică centralizarea totalitară atât în domeniul politicii, cât și în domeniul economiei. În politică, aceasta se manifestă prin impunerea unui tabu asupra unor direcții întregi (de exemplu, cooperarea transfrontalieră), iar în economie, de pildă, în faptul că, în calitatea sa de capitală, Kievul este una din cele două regiuni-donatoare, alături de Donbas. Motivul nu este că orașul Kiev dispune de o industrie dezvoltată, la fel ca în Donbas, ci pentru că „Kievul este Moscova astăzi”, unde, în mod artificial și administrativ, sunt concentrate fluxurile financiare, este creată „o zonă economică deosebită”, la fel cum în Uniunea Sovietică s-a procedat cu Moscova, unde și prețurile sunt mai ridicate, și salariile sunt mai mari, și capacitatea de cumpărare a monedei este mai puternică decât în restul țării. În jurul Kievului a fost creat un hotar economic invizibil, ce separă această vitrină a Ucrainei de celelalte provincii nefericite. Kievul distribuie după propria judecată subvențiile pentru regiunile Ucrainei, insuflând elitelor locale și populației ideea vicioasă și aflată în contradicție cu principiile pieței despre „lipsa de rentabilitate” imaginată, „caracterul neputincios” și dependența de Kiev.

Subiectele cooperării transfrontaliere sunt supravegheate în cadrul administrațiilor regionale de către departamentele pentru relații internaționale, existente încă de pe timpurile sovietice, ale căror sarcini nu vizează dezvoltarea cooperării transfrontaliere, ci golirea acesteia de conținut, reducerea colaborării la întâlniri ceremonioase și semnarea unor „protocoale de intenții” de inspirație sovietică. Este suficient să amintim că în Ucraina democratică este valabilă încă interdicția pentru străini de a vizita organele administrației locale fără permisiunea specială a serviciilor secrete, care trebuie perfectată cu câteva săptămâni înaintea întâlnirii. În acest caz este necesară motivarea detaliată a acestei întrevăderi, oferirea de informații despre vizitatori. (Autorul s-a confruntat cu acțiunea acestei dispoziții a Cabinetului de Miniștri cu ocazia primirii unei delegații poloneze în orașul Herson, între 14 și 17 aprilie 2008, în componența căreia se afla senatorul Republicii Poloneze, Stanislaw Gogacz, și profesorul Universității Catolice din Lublin, Slawomir Particky. Șeful-adjunct al administrației regiunii Herson, Larisa Olenkovskaia, a refuzat întâlnirea cu delegația poloneză, făcând referire la această interdicție). Este clar că federalismul și regionalismul în „stil sovietic” nu pot reprezenta un model pentru edificarea Ucrainei moderne, însă trecerea sub tăcere și negarea federalismului european, regionalismului de tip european nu pot fi justificate de nici un fel de temeri și reprezintă un mijloc de păstrare a monopolului banal al puterii centrale, a vestitei „verticale a puterii”, pe care o apără nomenclatura ucraineană post-sovietică, perimată în esență și totalitară la origine.

Toate motivele ulterioare ale dezvoltării insuficiente a cooperării transfrontaliere, pe care le identifică experții și analiștii contemporani, sunt rezultatul acțiunii motivului principal menționat deja.

În opinia revistei de autoritate „Nationalnaya bezpeka i oborona”, motivele sunt următoarele:

- Caracterul nedefinit al atribuțiilor organelor puterii locale și autoguvernării locale în domeniul cooperării transfrontaliere.
- Sprijinul insuficient din partea statului (inclusiv financiar) pentru programele și proiectele de cooperare transfrontalieră; ritmurile lente de construcție de către partea ucraineană a infrastructurii de lângă graniță.
- Atragerea modestă a structurilor lumii de afaceri și organizațiilor „sectorului trei”.
- Lipsa comunicațiilor orizontale.
- Caracterul limitat al informației statistice veridice și comparative despre starea și dezvoltarea regiunilor; nivelul insuficient de prezentare a regiunilor Ucrainei în statele Uniunii Europene.
- Calitatea redusă de pregătire și orientarea nestructurată a proiectelor de colaborare transfrontalieră, depuse de Ucraina spre examinare Comisiei Europene. În consecință,

reprezentanții Comisiei exprimă îndoieli justificate cu privire la obținerea în cadrul acestor proiecte a valorii adăugate, prin urmare, și cu privire de oportunitatea finanțării acestora⁷.

Intrarea recentă a vecinilor noștri în zona Schengen și apariția unor noi complicații la obținerea vizei de intrare în țările vecine de asemenea nu favorizează dezvoltarea cooperării transfrontaliere.

Astăzi putem fără echivoc să concluzionăm că politica Ucrainei în domeniul cooperării transfrontaliere nu corespunde normelor și idealurilor europene și nu valorifică experiența europeană a regionalismului.

Ucraina și Republica Moldova se confruntă cu probleme macroeconomice similare – nivelul modest de incluziune a economiei în procesul de globalizare economică, lipsa unor progrese structurale serioase, condiționate de admiterea în structurile economice europene și internaționale, nivelul redus al capacității de concurență pe plan mondial. Totuși, caracterul similar al problemelor nu înseamnă faptul că ele sunt identice: Ucraina deține o poziție mai avansată pe calea integrării în economia mondială, ceea ce demonstrează o dată în plus caracterul util al participării la constituirea **macroregiunii transfrontaliere Odesa**. Gradul de atractivitate al macroregiunii Odesa se poate extinde odată cu ridicarea nivelului economiei, cu incluziunea ei mai mare în diviziunea internațională a muncii și majorarea aici a proporției industriilor de înaltă tehnologie.

Cea mai cunoscută evaluare complexă a gradului de incluziune a fiecărei țări în procesele de globalizare este realizată de „Indicele globalizării” (*Globalization Index Rankings*). Acest indicator multidimensional include gradul de angajare politică internațională a statului (prezența în cadrul organizațiilor internaționale, numărul reprezentanțelor diplomatice etc.), dezvoltarea tehnologiilor globale (numărul de utilizatori Internet, numărul de gazde Internet etc.), contactele internaționale personale (turism, transferuri de bani transfrontaliere etc.) și dezvoltarea integrării economice (comerț, investiții etc.). În acest clasament al globalizării Ucraina se situează pe poziția a 42-a, țara fiind mai mult implicată în dezvoltarea integrării economice și mai puțin în sistemul contactelor personale, dezvoltarea tehnologiilor înalte și procesele politice internaționale⁸. Republica Moldova nu este deocamdată inclusă în lista țărilor evaluate.

Viitoarea macroregiune se va confrunta cu problema întârzierilor în condițiile de funcționare în rețelele globale. Potrivit „Indicelui global al pregătirii societății pentru funcționarea în rețelele globale” (*The Networked Readiness Index 2007-2008 rankings*), Ucraina se plasează abia pe locul 70 (3.69 puncte), iar Republica Moldova – pe 96 (3.21 puncte). Numărul maxim de puncte (5.78) este deținut de Danemarca, iar minim (2.40) – de Republica Ciad⁹. Acest indice include indicatorul utilizării rețelelor și indicatorul de dezvoltare a oportunităților. Indicatorul de utilizare a rețelelor se calculează în baza următorilor indici: numărul utilizatorilor Internet (la 100 de persoane), numărul utilizatorilor de telefonie mobilă (la 100 de persoane), numărul utilizatorilor Internet la un o singură gazdă, procentul calculatoarelor conectate la Internet, disponibilitatea serviciilor Internet. Indicatorul de dezvoltare a oportunităților include disponibilitatea rețelelor, politica de dezvoltare a rețelelor, dezvoltarea rețelelor sociale, dezvoltarea economiei de rețea (guvernare electronică, comerț electronic).

Corupția este o altă problemă acută care poate amenința macroregiunea. Organizația internațională *Transparency International* calculează „Indicele de percepție a corupției” (percepția oamenilor de afaceri și a experților privind corupția în sectorul public). În 2008, conform acestui indice, Republica Moldova ocupă locul 109 (2,9 puncte), iar Ucraina – 134 (2,5). Rezultatele sunt plasate pe o scară de la 0 puncte (foarte corupt) la 10 puncte (foarte curat)¹⁰.

Premisa cea mai importantă pentru unificarea economiilor din macroregiune o poate constitui comunitatea tipurilor de administrare economică, determinată de asemănarea comportamentelor

economice ale gospodăriilor casnice. Faptul este explicat de similitudinea condițiilor de viață geografice, climatice și socio-culturale ale populației.

În același timp, o problemă comună rămâne dependența socială și economică a unei părți a populației ca fenomen al conștiinței și comportamentului economic al cetățenilor Ucrainei și Republicii Moldova. În ciuda faptului că societatea ucraineană și cea moldovenească, precum și societatea transnistreană au fost incluse în procesul global de individualizare a vieții economice, o parte din populație se simte încă atrasă de ordinea veche, care presupune un spațiu restrâns al libertăților individuale și o responsabilitate individuală minimă. Se menține fenomenul orientărilor de masă spre „dependență”, ce apar în legătură cu schimburile de resurse economice. În Ucraina, Moldova și Transnistria politicienii și reprezentanții autorităților folosesc adesea retorica de „redistribuire”. Sunt dominante dispozițiile ce încurajează majorarea programelor de asistență socială.

Repercusiunile politicii de îngrădire în regiune a libertăților economice

Pentru realizarea cu succes a ideii macroregiunii Odesa (macroregiunea cuprinsă între Marea Neagră și Nistru), Ucraina urmează să aplice un program complex și solid de cooperare transfrontalieră și să renunțe, cel puțin, la tentativele politicii artificiale de îngrădire a libertății economice a Transnistriei, care subminează ideea de integrare economică a regiunii în calitate de mijloc de soluționare și reglementare a conflictului regional.

Conform unor calcule modeste, media anuală a schimburilor comerciale externe ale Transnistriei reprezintă 770 milioane de dolari SUA. Peste 144 de întreprinderi din sectorul electro-energetic, al construcției de mașini, prelucrării metalelor, metalurgiei negre etc. asigură schimburile comerciale externe ale regiunii cu aproximativ 59-70 de state¹¹. Tranzitul principal al producției se efectuează prin Ucraina și aceasta constituie premisa-cheie pentru completarea reciprocă a regiunilor din componența macroregiunii Odesa, ceea ce formează fundamentul reglementării. Dacă procesul va debuta cu integrarea economică în calitate de traseu pentru soluționare și acesta se va derula în condițiile libertății economice, și nu ale aplicării blocadelor și boicoturilor economice, tranzitul ucrainean este o componentă obligatorie a întregului proiect.

Introducerea de către Ucraina, în martie 2006, a noilor reglementări vamale (blocada economică a Transnistriei) a fost un pas orientat împotriva intereselor economice ale Ucrainei și împotriva ideii de integrare economică a macroregiunii. Această decizie a coincis cu semnarea împreună cu Statele Unite a acordului de aderare a Ucrainei la Organizația Mondială a Comerțului și eliminarea Amendamentului Jackson-Vanik, care limita din perioada sovietică fluxul mărfurilor din Ucraina în SUA.

În condițiile lipsei de transparență a politicii promovate de autoritățile oficiale ale Ucrainei privind Moldova și Transnistria, populația Ucrainei nu cunoaște suma reală a prejudiciului economic pe care l-a suferit Ucraina ca urmare a introducerii noului regim vamal (în lexiconul Transnistriei este vorba de o blocadă economică). O asemenea trecere sub tăcere a consecințelor produse de politica externă a pricinuit o daună iremediabilă imaginii guvernelor „democratice” ale Ucrainei.

Pentru a aprecia cel puțin ordinul cifrelor acestui prejudiciu, vom menționa că volumul producției introduse din regiunile de frontieră ale Ucrainei este evaluat la 270 milioane de dolari SUA. Uzina metalurgică moldovenească din orașul Rîbnița a cumpărat, singură, din Ucraina, în anul 2004, materie primă în valoare de peste 50 milioane de dolari SUA, iar lunar această uzină achiziționează din Ucraina până la 100 mii tone de fier vechi. Prin porturile ucrainene zina Metalurgică Moldovenească transportă în fiecare lună 85 mii tone de metale laminate. Probabil, pierderile Ucrainei de pe urma introducerii noului regim vamal se ridică la sute de milioane de dolari SUA [5; 180-181].

Consecințe similare a avut și incidentul de la calea ferată din anul 2006, care a constat din suspendarea unilaterală de către Ucraina a transportului de cale ferată cu Transnistria, fapt ce a produs de asemenea pagube semnificative întreprinderilor ucrainene și statului. În scurt timp, Ucraina a reușit să depășească, se pare, această decizie anti-economică.

În Transnistria Ucraina are interese de afaceri serioase. Segmentul comun al afacerilor ucrainene în Transnistria reprezintă cel puțin un miliard de dolari SUA anual¹². Însă existența intereselor de afaceri nu se reflectă în nici un fel asupra activității publice a sectorului de business. Practic, aceste interese se află în „umbra” publică.

Îngrădirea libertății comerciale a Transnistriei s-a dovedit a fi o eroare gravă a politicii externe ucrainene, care a atras după sine atât pierderi economice colosale, cât și un prejudiciu politic exprimat prin sustragerea Ucrainei de la îndeplinirea rolului firesc de pacificator în conflictul transnistrean.

Calea economică de reglementare și europenizarea acestui proces

Cercetătorii, observatorii și participanții la reglementarea conflictului regional ajung practic în mod unanim la concluzia privind caracterul inevitabil al europenizării procesului de reglementare. De altfel, această concluzie este formulată nu în logica războiului după principiul „sau-sau”, dar mai degrabă în logica „și/sau”, atunci când europenizarea doar completează deja componentele existente de conținut ale reglementării. Nu este vorba despre încălcarea drepturilor unor grupuri din cadrul populației, nici despre obținerea unor privilegii unilaterale de către alte grupuri, nici despre suprimarea simultană a specificului social și cultural sau identității unor persoane.

Sub termenul de „europenizare” în contextul rezolvării conflictului transnistrean înțelegem „un proces pus în acțiune și stimulat de instituțiile europene, în primul rând de Uniunea Europeană, prin stabilirea unei relații directe între deznodământul final al conflictului și un grad anumit de integrare a părților interesate în structurile europene. Această conexiune este realizată prin intermediul unor mecanisme concrete de condiționare și socializare, incluse în procesul de „europenizare”¹³. Atât participarea activă a Uniunii Europene în procesul de reglementare, cât și crearea de către Uniunea Europeană a unei „structuri-cadru” pentru asemenea reglementare pot constitui o expresie concretă a „europenizării”. „Europenizarea” este întotdeauna asimetrică, pentru că ceilalți participanți la procesul de soluționare nu dispun, de obicei, de mecanisme instituționale de influență asupra poziției Uniunii Europene.

Uniunea Europeană atrage tot mai multă atenție asupra conflictului transnistrean. Acest fapt este condiționat deopotrivă de formarea instituțională a Uniunii Europene și de schimbarea politicii sale, determinată de admiterea membrilor noi – Polonia, Lituania și România, pentru care subiectul transnistrean este foarte important¹⁴.

O expresie conceptuală a esenței politicii Uniunii Europene pe direcția moldo-transnistreană poate fi considerată Politica Europeană de Vecinătate (*European Neighbourhood Policy – ENP*), care constă din propunerea de către UE a unei colaborări strânse cu țările care nu au la moment perspective de aderare la Uniune¹⁵.

Uniunea Europeană a realizat timp de șase ani un itinerar semnificativ de implicare în soluționarea conflictului transnistrean:

- 1) Adoptarea măsurilor privind blocarea diplomatică a Transnistriei – interzicerea eliberării vizelor pentru reprezentanții autorităților transnistrene – anul 2003.
- 2) Mediarea negocierilor moldo-ucrainene privind colaborarea în domeniul managementului la frontieră – 2003.
- 3) Implicarea reușită a Uniunii Europene în negocierile moldo-ruse și zădărnicierea așa-numitului „Plan Kozak” privind formarea unei Moldove federative sub garanția Rusiei – 2003.

- 4) Formarea unei politici externe atractive pentru Moldova, bazată pe un parteneriat European în comparație cu planul Rusiei de federalizare într-un stat comun moldovenesc – 2003;
- 5) Intrarea Uniunii Europene în componența participanților la procesul de negocieri în formatul „5+2” în calitate de observator, la invitația Republicii Moldova – 2005.
- 6) Instituirea funcției de Reprezentant Special al Uniunii Europene în Republica Moldova – 2005.
- 7) Lansarea Misiunii Uniunii Europene de Asistență la Frontieră în Moldova și Ucraina (*EU Border Assistance Mission – EUBAM*) – 2005.

În ansamblu, Uniunea Europeană s-a anunțat ca un factor puternic în procesul de reglementare, ca un centru de forță, în lipsa căruia rezolvarea conflictului este practic imposibilă. În același timp, măsurile efectuate nu au adus în mod real rezultatul așteptat – soluționarea conflictului transnistrean pe o platformă europeană. Uniunea Europeană nu reușește să influențeze transformarea Republicii Moldova într-un stat de drept, democratic și înfloritor, care poate deveni atractiv pentru locuitorii Transnistriei. Blocada diplomatică și economică a Transnistriei s-a dovedit a fi o măsură puțin eficientă. Sprijinul Ucrainei pentru soluționarea conflictului în baza abordării europene poartă în mare parte un caracter declarativ. Misiunea de Asistență EUBAM nu a produs rezultatele scontate – dovezi ale acelor crime internaționale, pe care, se pretinde, că le-a comis elita Transnistriei (contrabandă cu droguri, armament, persoane etc.). Lipsită de eficacitate s-a dovedit coordonarea și consolidarea politicii externe a Uniunii Europene cu politica externă și retorica noului stat-membru al UE – România – privind conflictul transnistrean. Uniunea Europeană nu a reușit să stabilească o cooperare constructivă cu Rusia – un jucător important în procesul de reglementare a conflictului.

Poziția și politica Uniunii Europene se modifică și rămâne semnificativă atenția pe care Uniunea o acordă însăși Transnistriei, dinamicii ei pe dimensiunea de politică internă, capacităților ei de realizare a unui acord, loialității elitei sale de afaceri față de modelul european de reglementare a conflictului înghețat. Uniunea Europeană extinde utilizarea principiului de condiționalitate, care presupune nu doar pedepsirea elitei transnistrene, ci și stimularea ei, mai ales ținând cont de dependența Transnistriei de exportul producției sale în țările UE.

Pentru noi sunt de asemenea importante răspunsurile la următoarele întrebări: În ce măsură sunt corelate calea economică de reglementare și europenizarea ei? Care sunt avantajele și defectele europenizării procesului de reglementare? Care este consecutivitatea optimă a etapelor de europenizare și soluționare?

Este evident că, la etapa inițială de reglementare, conflictul transnistrean se afla la periferia intereselor Uniunii Europene. În continuare acțiunile UE indicau mai degrabă asupra dominării abordărilor politice ale reglementării. Însă, pe măsură ce conflictul transnistrean traversa o perioadă de stagnare și, în realitate, Republica Moldovenească Nistreană își demonstrează capacitatea vitală, a devenit evident faptul că abordarea politică este insuficientă. De asemenea, în Republica Moldova s-au conturat tendințe politice de criză, iar Ucraina s-a dovedit a fi incapabilă să ducă până la capăt politica de izolare a Transnistriei. Uniunea Europeană a început să fie interesată de sursele de forță și de dinamismul economiei transnistrene. Integrarea economică s-a arătat a fi elementul care poate unifica în prezent întreaga regiune ce cuprinde Moldova și zona Mării Negre.

Acum europenizarea reglementării transnistrene poate include următoarele componente: 1) afirmarea principiului de activitate economică liberă în cadrul macroregiunii; 2) încurajarea integrării economice și a interacțiunii transfrontaliere între actorii economici din Moldova, Transnistria și regiunile Ucrainei din zona Mării Negre; 3) investițiile Uniunii Europene în proiectele

economice comune la nivel transfrontalier; 4) oferirea unor mari granturi financiare directe pentru integrarea economică în regiune; 5) includerea părților aflate în conflict în procesul de integrare europeană ca soluție de rezolvare a conflictului; 6) recompensarea participanților cu anumite privilegii de integrare europeană.

Și aici apare întrebarea, ce poate provoca discuții, despre consecutivitatea etapelor de europenizare și reglementare. Ce urmează să se întreprindă în primul rând: să fie oferit participanților la conflict un grad sau altul de proximitate (integrare) față de Uniunea Europeană în calitate de condiție favorabilă pentru soluționare, sau dimpotrivă, să fie declarat acest grad de integrare europeană ca premiu pentru reglementare, acordat participanților?¹⁶. Punând în calcul diminuarea interesului populației Moldovei față de reintegrarea țării, se poate afirma că acest interes ar putea să dispară în general în cazul integrării europene a Republicii Moldova (într-o formă sau alta). Această circumstanță face dificilă integrarea europeană a Moldovei pînă la reintegrarea țării. În favoarea acestei căi vorbește doar argumentul unei Moldove din dreapta Nistrului, devenită atractivă pentru transnistreni după o reconstrucție finanțată de Uniunea Europeană. Însă soluția subvențiilor financiare acordate țărilor aflate în depresiune economică nu este populară printre statele comunitare, fapt ilustrat de exemplul Bulgariei, care, dimpotrivă, a fost pedepsită pe cale financiară pentru non-acțiunile sale în combaterea corupției.

Un impediment serios în calea reglementării economice a conflictului, care ar putea să nu coincidă cu interesele europenizării, îl poate constitui subiectul reprezentării intereselor elitelor regionale. Soluția economică de reglementare a conflictului, libertatea economică și integrarea la nivel macroregional vor diminua în mod semnificativ valoarea elitelor politice din țările regiunii și ar putea încuraja elitele lumii afacerilor din sub-regiuni să subaprecieze atât suveranitatea politică a statelor naționale, cât și rolul elitelor politice din aceste țări. Astfel, astăzi în Moldova, Transnistria și Ucraina opinia publică pune în discuție subiectul despre influența exagerată a clanurilor financiare și oligarhice, despre exercitarea disproporționată și din umbră a puterii lor asupra proceselor politice din regiune, despre starea actuală a economiilor naționale și despre conștiința de masă în Ucraina, Moldova și Transnistria. Accentul pe „soluția economică” a reglementării îi poate transforma pe acești actori care trezesc aversiune în protagoniști ai procesului de rezolvare a conflictului și acest fapt ar putea avea consecințe greu de anticipat asupra destinului democrației în regiune.

Și din punctul de vedere al conștiinței de masă, obișnuită cu viciile de către populismul politic, și din punctul de vedere al confruntării elitelor post-sovietice pentru sferele de influență, și din punctul de vedere al acutizării concurenței dintre clanurile financiare și oligarhice din regiune, „economizarea” procesului de reglementare a conflictului ridică în calitate de problemă primordială subiectul redistribuirii la scară largă a proprietății și principiile și regulile unei asemenea redistribuiri. Mai curând va funcționa un singur principiu: „cel mai mare îl mănâncă pe cel mai mic”. Această perspectivă nu este pe placul tuturor. Se constituie grupuri de interese care nu susțin nici o formă de integrare economică transfrontalieră, care amenință bunăstarea lor și chiar existența lor. Riscurile economice prezente și temerile politice funcționează ca un mecanism cumulativ, care consolidează în mod exponențial opoziția față de reglementare și integrare economică.

Avantajele europene ale libertății economice și calitatea înaltă a vieții constituie principalul argument în favoarea europenizării. Aceste argumente care oferă un câștig asigurat pot deveni solide doar ca rezultat al realizării programului de „economizare” a procesului de reglementare a conflictului. În acest caz, politicienii și oligarhii se supun riscurilor, iar businessul mic și mijlociu obține noi oportunități. Categoriile de populație dependente din punct de vedere social și economic se confruntă cu o situație de dezbinare: o parte vor prefera să aibă un angajator sigur și bun, altă parte însă este afectată de sindromul numit „Fuga de libertate”, având frică de intensificarea

activității lor de muncă, de majorarea vârstei de pensionare și de lipsirea de indemnizațiile și plățile sociale de care beneficiau în mod obișnuit.

Fenomenul de europenizare în interpretarea propagandiștilor post-sovietici, educați în universitățile marxist-leniniste, se prezintă ca o versiune stereotipică a „viitorului luminos”, o oarecare reîncarnare a comunismului, în care „fiecare va primi după nevoie”. Trivialitatea respingătoare a propagandei euro-integraționiste reduce la zero avantajele libertății cuvântului și informației, opiniei independente și competente.

Fără îndoială, europenizarea reglementării conflictului are propriile dezavantaje. Modul obișnuit de gestionare a gospodăriilor, bazat pe tradițiile creștinismului ortodox și pe relațiile în esență de șerbie, care includ întreținerea unei persoane și dependența socio-economică, va fi eradicat. Caracterul poetic al acestui mod de viață, estetica lui de asemenea vor dispărea.

Orașele situate în macroregiune vor putea și vor reuși să trăiască mai bine, însă ele vor înceta să mai fie „capitale” în stil bizantin, cu defilări, președinți și „curți”. Mulți cetățeni se vor simți ofențați și sentimentul lor de mândrie va fi jignit din cauza asta.

Uniunea Europeană nu a elaborat o politică cu privire la populația vorbitoare de limba rusă din fostul imperiu sovietic și aceasta este o deficiență serioasă, care înseamnă pierderea de către acești cetățeni a propriului specific („sindromul baltic”).

Procesul de europenizare este însoțit de maladii precum migrația, degradarea sectorului social, marginalizarea populației cu un nivel modest de adaptare la noul stil de viață.

De cealaltă parte a balanței se află acțiunea spre o nouă calitate, mai înaltă a vieții, apariția noii identități europene, sistemul de protecție a drepturilor omului, garantarea securității și libertății de corupție, în sfârșit, abolirea frontierelor profund disprețuite. În linii mari, o viață nouă... pentru alți oameni noi.

Avantajele și dezavantajele europenizării procesului de reglementare a conflictului transnistrean

Avantaje	Dezavantaje
Stabilirea standardelor europene de calitate a vieții pentru cetățeni	Pierderea specificului socio-cultural și lingvistic de către o parte importantă a populației
Standarde europene în domeniul drepturilor omului	Degradarea modului de gestionare a gospodăriilor, format de-a lungul istoriei și bazat pe tradițiile creștinismului ortodox
Garanții de securitate europeană în regiune	Micșorarea importanței statelor periferice participante la reglementare, pierderea de către acestea a unei părți a propriei suveranități
Diminuarea corupției	Diminuarea bunăstării sociale pentru o parte importantă din populație, incapabilă să se socializeze în contextul european
Libertatea de mișcare în Europa	Creșterea migrației populației în căutarea locurilor de muncă
Apariția identității europene	„Exodul de inteligență” (savanți, medici)
Expansiunea culturii europene	Degradarea sectorului social (educație, sănătate) după exemplul noilor state europene

În opinia experților din Ucraina de Sud, cooperarea transfrontalieră constituie cel mai important instrument de integrare europeană și socializare a participanților la procesul de rezolvare a conflictului transnistrean. Această idee și-a găsit expresia în Programul Național de integrare a Ucrainei în Uniunea Europeană, adoptat în septembrie 2000, și în Legea Ucrainei privind cooperarea transfrontalieră, adoptată la 24 iunie 2002.

Este uimitor faptul că întreaga cooperare transfrontalieră se localizează practic doar la granițele occidentale ale Ucrainei și aproape că este înghețată la frontierele ei de sud – cu țările-membre

ale NATO – Turcia și România, și cu prietenile sale, Moldova și Transnistria. Starea de lucruri se explică prin conflictele latente dintre Ucraina și aceste state, la a căror soluționare Uniunea Europeană nu contribuie în nici un fel.

Pe de altă parte, chiar în interiorul Ucrainei de Sud promovarea și organizarea cooperării transfrontaliere se află în sarcina departamentelor pentru relații internaționale din cadrul administrațiilor regionale, care au fost create și activează de fapt după tiparele sovietice și care acum mai degrabă împiedică decât sprijină această cooperare.

În Ucraina contemporană s-a conturat ceea ce poate fi numită „o fereastră spre Europa”, situată la frontiera ucraineano-poloneză. Anume aici sunt implementate modelele europene moderne ale cooperării transfrontaliere. Frontiera din Sudul Ucrainei are un caracter total diferit, alte particularități și sarcini.

Comunitățile conglomerate ale macroregiunii și calea economică de reglementare a conflictului moldo-transnistrean

Analizând perspectivele și beneficiile integrării economice în macroregiune (Moldova, Transnistria, regiunile Ucrainei din zona Mării Negre), este important ca în subregiunile formate deja să se facă deosebirea valenței duble a comunităților prezente, constituite din două componente – globală, post-modernă și tradițională, patriarhală. „Comunitățile contemporane încep să se asemene cu un conglomerat, în interiorul căruia există, să zicem, două enclave. În prima enclavă „se izolează” tot ce este modern și post-modern – aici este „camera de globalizare”. În cea de-a doua enclavă sunt ocrotite atent, menținute cu grijă și răsfățate toate lucrurile tradiționale, înrădăcinate în istorie și identitate, lucrurile natale și iubite”, notează Aleksei Bogaturov, un cunoscut cercetător al relațiilor internaționale¹⁷. Integrarea economică în macroregiunea Odesa este agregată de ambele componente (Euroregiunea „Dunărea”), deși într-o măsură diferită și într-un stil deosebit unul de altul.

În lucrările noastre consacrate dinamicii proceselor politice interne din Transnistria¹⁸ menționăm acțiunea acestor două enclave în Transnistria.

În comunitățile conglomerate interacțiunea și relațiile dintre autorități și lumea afacerilor a devenit una dintre problemele cele mai importante. Atât în Ucraina, cât și în Moldova din dreapta Nistrului și în Transnistria aceste relații sunt încărcate, într-o măsură mai mare sau mai mică, de conflicte și dificultăți. În Ucraina conduc clanurile financiare și oligarhice și autoritățile abia se apropie de procesul de reprimare a oligarhiei după modelul liderului rus Vladimir Putin și de instalarea controlului asupra clanurilor oligarhice; în Moldova de pe malul drept al râului Nistru domină autoritățile; iar în Transnistria a fost creată o schemă de întrepătrundere a intereselor puterii și businessului și a unei confruntări poziționale subterane pentru influență.

Ar fi eronat și prea simplu să se concluzioneze că doar una dintre părțile acestor relații conflictuale de dominație și subordonare poate fi purtătorul ideii de integrare economică la nivel macroregional. În realitate, ambele părți au o atitudine loială față de această integrare, fiind motivate de participarea proprie și de realizarea propriei ideologii a acestei integrări.

Condițiile necesare ale integrării economice în macroregiune pot fi: 1) garantarea recunoașterii reciproce a drepturilor de proprietate ale elitelor de afaceri aparținând participanților la integrarea economică (mai ales când este vorba de proprietatea transnistreană și de proprietatea situată pe teritoriul transnistrean); 2) păstrarea caracterului de conglomerat al subregiunilor, inclusiv al Transnistriei, adică garantarea conservării clasei politice a „tradiționaliștilor”; 3) extinderea modelului european al relațiilor dintre autorități și lumea afacerilor; 4) afirmarea managementului modern al strategiei de dezvoltare a regiunilor.

Aici pornim de la premisa că toate comunitățile din macroregiune vor păstra încă mult timp contururile comunității conglomerate și în timpul apropiat va persista problema interacțiunii din-

tre principiul globalist și principiul tradiționalist. Această conviețuire este personalizată strălucit în designul politic al comunităților regionale: în Transnistria „Steaua Sheriff-ului” se îmbină, ca logotip al globalizării, cu Steaua roșie, logotipul perioadei sovietice.

Dividendele păcii și integrării economice

Principalul rezultat al participării Ucrainei la integrarea economică la nivel macroregional se profilează în formarea unei piețe noi, unui nou tip de educație – ambele cu valoare concurențială. În prezent, regiunile pe care le analizăm nu sunt competitive. Potențialul lor de concurență se poate dezvălui doar în condițiile integrării economice și unei cooperări transfrontaliere înfloritoare pe o nouă bază pan-europeană.

Înțelegem caracterul competitiv al regiunii în accepțiunea europeană, ca pe o capacitate a regiunii de a asigura pentru populație o calitate relativ înaltă a vieții, iar migrația în căutarea unui loc de muncă și aflulul de investiții în regiune sunt criteriile ale puterii de concurență. Potrivit definiției Organizației pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OCED), „o regiune are capacitate de concurență dacă poate atrage și susține companii de succes și poate asigura standarde mai ridicate de viață pentru locuitorii regiunii. Munca calificată și investițiile tind să „părăsească” regiunile neconcurente în favoarea celor mai competitive”¹⁹.

Ideea competitivității constă în faptul că la baza regiunii se află grupare de tip cluster, grupurile de întreprinderi, unite nu după caracteristicile politice de apartenență la un stat sau altul, ci după principiul geografic și economic, completându-se reciproc și creând în jurul lor un spațiu al furnizorilor de diverse servicii. Moldova agrară din dreapta Nistrului, Transnistria industrială și porturile ucrainene de la Marea Neagră se completează reciproc în mod reușit, formând o macroregiune comună. Formarea grupării de tip cluster a macroregiunii Odesa indică asupra vectorului integrării economice: de la Vest spre Est, din Moldova de pe malul drept al Nistrului, prin Transnistria către regiunile Ucrainei situate în zona Mării Negre.

Criteriile de evaluare a capacității de concurență a regiunilor din macroregiunea aflată în proces de formare sunt identificate de „Indicele de competitivitate europeană” (*European Competitiveness Index*)²⁰, calculat pentru câteva regiuni și state din Europa. Calculele sunt efectuate în baza unui număr de 40 de factori, grupați în cinci categorii: creativitate, eficacitate economică, infrastructură și accesibilitate, angajare în sectoarele economiei cunoașterii, educație. Creativitatea se exprimă prin numărul de angajați în activități științifice, de cercetare și de construcție la 1000 de persoane; cheltuieli pentru activități științifice, de cercetare și de construcție pe cap de locuitor; numărul de solicitări pentru obținerea patentelor la un milion de populație, numărul de angajați la 1000 de persoane în sectorul serviciilor de informare și comunicații.

Apresiasi competitivitatea regiunilor noastre, identificăm fundamentul istoric pe care se poate sprijini integrarea economică și modernizarea. Este vorba, în primul rând, de sistemul economic tradițional și modul de administrare, proprii atât Moldovei și Transnistriei, cât și Sudului Ucrainei. De asemenea, aici poate fi inclusă îmbinarea regiunilor cu orientare agrară și a regiunilor cu orientare industrială, care se completează reciproc. Este important gradul înalt de consolidare a comunităților locale, coeziunea lor în jurul administrațiilor locale. În același timp, trebuie pusă în calcul intensitatea legăturilor de comunicație în regiune.

Mecanismele de renaștere a regiunilor rămân binecunoscute: liderii noi, europenizarea gândirii (standarde și planificare strategică), sistemul de drept internațional pentru cooperarea transfrontalieră.

* Un grup diversificat de afaceri transnistrean, cu o prezență puternică mărcii sale comerciale pe piața de desfacere

Dividendele păcii și integrării sunt: formarea în regiuni a clasei de mijloc în calitate de purtător al valorilor europene; obținerea unei calități înalte a vieții conform standardelor europene; crearea noilor locuri de muncă și diminuarea migrației de muncă.

Dividendele păcii și avantajele competitivității în condițiile creării macroregiunii Odesa

Direcții	Moldova situată pe malul drept al râului Nistru	Transnistria	Regiunile Ucrainei din zona Mării Negre
Baza istorică (structura)	Modul puternic de administrare tradițională, adaptat la condițiile locale Un sector agrar al economiei dezvoltat (mai ales – vinificație)	Influența puternică a autorităților Un sector industrial dezvoltat Caracterul consolidat al unității teritoriale a regiunii	O rețea de transport dezvoltată (porturi maritime, conducte, căi ferate și drumuri auto etc.) Un nivel tradițional ridicat al comunicațiilor cu regiunile moldovenești
Mecanismele de integrare și dezvoltare economică	Investiții în agricultură și industria prelucrătoare (mai ales – în vinificație) Elaborarea standardelor și statisticilor comune Planificare strategică comună	Investiții în producția industrială, însușirea noilor tehnologii Depășirea dificultăților în activitatea economică externă a întreprinderilor Elaborarea standardelor și statisticilor comune Planificare strategică comună	Formarea noii elite regionale Modernizarea rețelelor de transport Elaborarea standardelor și statisticilor comune Planificare strategică comună
Dividendele păcii și integrării	Extinderea semnificativă a oportunităților de export și a exportului de produse vinicole Crearea noilor locuri de muncă Formarea clasei de mijloc în calitate de purtător al standardelor europene ale modului de viață	Extinderea semnificativă a oportunităților de export și a exportului de produse ale întreprinderilor industriale Crearea noilor locuri de muncă Formarea clasei de mijloc în calitate de purtător al standardelor europene ale modului de viață	Creșterea eficacității economice a sectorului de transport Formarea „frontierelor inteligente” în regiune Formarea clasei de mijloc în calitate de purtător al standardelor europene ale modului de viață și al conștiinței regionale

Guvernul Ucrainei, care va fi ghidat de ideea asigurării oportunităților egale pentru toți cetățenii Ucrainei, independent de locul lor de reședință, își va orienta politica spre crearea macroregiunii Odesa, fără să se teamă de consecințe politice distructive.

Interesele actorilor sau instituțiilor cointeresate (*stakeholders*) de la Kiev, ale persoanelor care contribuie cu cote-părți la elaborarea politicilor în domeniul dezvoltării regionale, în realitate, nu coincid complet cu interesele regiunilor. Scopul lor este istovirea regiunilor, direcționarea

fluxurilor financiare prin Kiev, prin băncile „lor”, impunerea regulii ca întreprinderile mari să-și deschidă reprezentanțe la Kiev și tot la Kiev să fie încheiate tranzacțiile importante. Moravurile care domină coridoarele puterii sunt ilustrate de următorul fapt: cu ocazia conectării la rețelele electrice a unui nou edificiu al Universității din Herson și a noii arene de gheață din Herson (obținerea sarcinii tehnice), nici autoritățile regionale și nici societatea regională pentru energie nu putea să adopte decizia respectivă sau să semneze documentele respective. Conducătorii locali afirmă unanim că asemenea probleme pot fi soluționate doar la Kiev. Guvernul actual, care este preocupat doar de crearea „vitrinei de la Kiev” și care neglijează interesele regiunilor, aranjând o redistribuire gigantică pe „câmpia minunilor” din Kiev, unde regiunile sunt dependente absolut de subvențiile capitalei, de alocarea de către funcționari a tranșelor ca premiu „pentru bună purtare politică”, au o atitudine indiferentă față de dezvoltarea regională transfrontalieră.

Una dintre marile complicații o reprezintă procesul de consolidare a comunităților regionale, cruciale pentru mobilizarea resurselor interne ale renașterii macroregiunii. Pe teritoriul regiunilor create artificial de către bolșevici este imposibilă o asemenea consolidare a unității teritoriale. Condiția primordială pentru consolidare vizează depășirea cadrului de divizare conform regiunilor și formarea comunităților teritoriale firești pe un spațiu cu un destin istoric comun, cu un complex (cluster) economic comun, cu afinități de ordin social și cultural (limbă, tradiții, mentalitate, caracter, particularități de comportament.). Macroregiunea situată între râurile Nistru și Nipru (macroregiunea Odesa) poate reprezenta formatul unei noi comunități teritoriale, unei noi macroregiuni europene.

Dominația limbii ruse în spațiul comunicațiilor economice reprezintă trăsătura caracteristică a macroregiunii Odesa. Această circumstanță ține seama de potențialul limbii ruse în regiune și de răspândirea ei. Potrivit Agenției internaționale „Monitorul Eurasiei”, care a efectuat, în anul 2007, un studiu privind răspândirea limbii ruse, 70 la sută din locuitorii Ucrainei pot comunica fluent, scrie și citi în rusă, alți 13 la sută comunică fluent și citesc, însă scriu cu greșeli. În Moldova situată în partea dreaptă a râului Nistru 51 la sută din populație comunică fluent în limba rusă și 19 la sută comunică fluent și citesc, dar scriu cu greșeli [15; 113.]. În Transnistria, conform rezultatelor sondajului realizat după metodologia „Monitorului Eurasiei”, 62 la sută din populație sunt vorbitori de limbă rusă și alte 31 la sută conversează fluent, dar scriu cu greșeli. Deja de mult timp limba rusă a devenit principala limbă a experților în reglementarea conflictului transnistrean și cooperarea regională.

Trebuie să se țină cont de variațiunea scenariilor dezvoltării politice a regionalismului în spațiul cuprins între Moldova, Transnistria și regiunile Ucrainei din zona Mării Negre. Sunt posibile câteva variante de evoluție a evenimentelor.

- 1) Crearea euroregiunii „Nistru” sau a macroregiunii Odesa în spațiul menționat, implementarea modelului european de regionalism.
- 2) Integrarea europeană se localizează sub forma de creare a cartelurilor transnaționale, proprietăților, corporațiilor care, în condițiile de afirmare a statutului de neutralitate al țărilor, nu va conduce la apariția unor modele eficiente de integrare transfrontalieră.
- 3) Interacțiunea economică și cooperarea transfrontalieră nu se vor transforma într-o integrare, nu vor conduce spre apariția structurilor supranaționale și vor cunoaște o stagnare la un nivel mic.
- 4) Refuzul statelor din regiune de a interacționa pe plan economic, păstrarea „conflictului înghețat”, repetarea blocadelor economice, încălcarea libertăților economice, tendința de izolare și depresiune economică.

* Interviu cu E. M. Bobkova, Director al Centrului Sociologic „Secolul nou”, care a realizat această cercetare sub egida „Eurasian Monitor” în Transnistria, în 2007

Ambiguitatea viitoarei macroregiuni este determinată de complicata împletire pe teritoriul său a intereselor geopolitice aparținând următoarelor centre de putere: Statele Unite ale Americii, Rusia, Uniunea Europeană și alte țări. Acțiunea acestor interese este capabilă atât să încetinească, cât și să accelereze crearea macroregiunii Odesa.

Concluzii și recomandări

Principala concluzie pe care am formulat-o în urma analizei situației create în regiune²¹ [16] se referă la faptul că integrarea economică și cooperarea rămân invariabile în raport cu oricare dintre celelalte subiecte ale reglementării. Caracterul „înghețat” al conflictului transnistrean, stagnarea lui, prelungirea restricțiilor create pentru libertatea economică au o influență negativă asupra situației economiei, asupra stării sociale a populației. Conflictul moldo-transnistrean generează complicații economice nu doar pentru Moldova și Transnistria, ci și pentru Ucraina, care, de altfel, a suportat un prejudiciu uriaș, de milioane din cauza introducerii noilor reglementări vamale pe segmentul transnistrean al frontierei ucrainene.

Integrarea economică a Moldovei și Transnistriei ar reprezenta o soluție incompletă și insuficientă pentru situația creată. Reintegrarea Republicii Moldova în sensul îngust al termenului nu ține cont de câteva elemente: primul, contextul colaborării economice create între Republica Moldova și Ucraina și între Transnistria și Ucraina; al doilea, caracterul complementar al economiilor regionale ale Moldovei din dreapta râului Nistru, Transnistriei și regiunilor Ucrainei din zona Mării Negre; al treilea, avantajul reciproc al integrării economice a Sudului Ucrainei cu Moldova din dreapta Nistrului și Transnistria spre deosebire de reintegrarea în sensul îngust al cuvântului.

Formatul macroeconomic cel mai eficient și mai benefic pentru toți în perspectiva unui proces de integrare puternic ar putea fi reprezentat de crearea macroregiunii Odesa (macroregiunea cuprinsă între Marea Neagră și Nistru), bazată pe un nivel principial nou de cooperare transfrontalieră în bazinul râului Nistru și în regiunile Ucrainei situate la Marea Neagră.

Numele probabil al macroregiunii „Odesa” ar putea fi acceptată de părțile aflate în conflict și ar fortifica rolul regional al Ucrainei. Odesa, cel mai mare oraș al macroregiunii, purtător al unei culturi economice și comerciale deosebite, este un centru atractiv din punct de vedere cultural, intelectual și economic al macroregiunii, unde locuitorii din toate periferiile macroregiunii vor veni să se distreze, să facă cumpărături, să studieze și să încheie afaceri.

Practica curentă de cooperare transfrontalieră formală poate fi depășită doar pe cale legală, asigurând o nouă bază legislativă atât pentru colaborarea transfrontalieră în general, cât și pentru crearea macroregiunii Odesa în parte. În aceste legi urmează să fie menționată ca fiind prioritară abordarea teritorială integrată în dauna faimoasei „verticale a puterii” (administrare în domeniul economic).

Un început reușit pe calea integrării ar putea fi reprezentat de crearea unui Centru comun de informare și statistică în domeniul dezvoltării macroregiunii. Astăzi informația, și nu oțelul, este principala materie a integrării economice. Acest centru comun ar putea fi constituit în baza unei înțelegeri între Moldova, Transnistria și Ucraina, poate fi coordonat cu formatul „5+2” și cu alți participanți la procesul de negocieri. Statele Uniunii Europene ar putea acorda asistență financiară și expertiză, asigurând aplicarea unui model european la formarea sistemului informațional și statistic comun de dezvoltare a infrastructurii în teritoriu. Sunt necesare criteriile comune pentru evaluarea dezvoltării economice, standarde unice de statistică și o bază de date statistice comparative comună pentru macroregiune.

Pasul cel mai important spre formarea economiilor integrate ale macroregiunii ar putea fi realizat prin elaborarea Strategiei de dezvoltare pentru perioada 2008-2028. Această Strategie ar putea defini principiile și direcțiile de apropiere dintre economiile regiunilor (țărilor) și ar putea

de asemenea formula scopurile și metodele de asigurare a unei dezvoltări durabile a macroregiunii. Elaborarea unei asemenea Strategii ar putea constitui un proiect comun al institutelor economice din Odesa, Tiraspol și Chișinău, asigurat cu garanția Uniunii Europene (Cooperarea transfrontalieră).

O atenție primordială trebuie acordată Școlii de leadership a elitelor regionale. Din păcate, elitele regionale actuale în regiunile de sud ale Ucrainei și, posibil, în regiunile de frontieră din Moldova și Transnistria nu-și pot asuma rolul de lider în mișcarea regiunilor către o viață mai bună, ele nu posedă nici formare suficientă, nici voință destulă și interes, și nici abilități necesare pentru asta. Instituirea unei asemenea Școli de leadership regional ar putea fi un megaproiect al sectorului trei din țările noastre.

Pentru o implementare reușită a ideii de integrare economică în macroregiune este necesară întocmirea și adaptarea modelelor de dezvoltare economică: diferențierea regională a politicii de creditare și fiscale, susținerea zonelor economice speciale și a regiunilor aflate în depresiune economică etc.

Ar fi potrivită convocarea în macroregiune, în fiecare an, a unui Forum Economic Moldovenesc permanent consacrat cooperării transfrontaliere, creării macroregiunii economice și problemelor de modernizare a economiilor de aici. Forumul Economic Moldovenesc ar putea deveni o platformă pentru activitatea creativă a economiștilor din regiune, un spațiu al schimbului de idei și informații între economiștii și managerii din Moldova situată în dreapta Nistrului, Transnistria și Ucraina. Concluziile și produsele Forumului ar putea fi utilizate de către organele administrative și de subiecții politicii economice din macroregiune. În același timp, acesta ar juca rolul de mobilizare a opiniei publice pentru soluționarea problemelor regionale, de atragere a investitorilor și de instruire a elitelor regionale în domeniul administrării macroregiunii. Forumul ar putea fi convocat pe rând la Odesa, Chișinău, Tiraspol, Herson și Nikolaev.

Bibliografia și literatura

1. Denis de Rougemont. Европа у грі. Шанс Європи. Відкритий лист до європейців. Львів: Центр гуманітарних досліджень Львівського держуніверситету ім. І.Франка, 1998. – p. 239.
2. Adam Daniel Rotfeld. „Încotro merge lumea”? Determinantele schimbărilor în sistemul internațional // Europa. Revista Institutului Polonez pentru Afaceri Internaționale. V. 8. Nr. 1 (26). 2008. <http://www.pism.pl/zalaczniki/Europa26Rotfeld.pdf>
3. Tamara Guzenkova. Moldova și Transnistria: probleme și tendințe de dezvoltare // Republica Moldova: tendințe actuale de dezvoltare. Sub redacția lui E. Kojokin, Dr. în istorie. M.: Institutul de Cercetări Strategice din Rusia, 2004. – p. 350.
4. Регіональна Україна.- К.: «Геопринт», 2003. – p. 211-235, 301-313.
5. Transnistria în contextul macroregional de pe coasta Mării Negre. Culegere de articole. Red. șt. Matzuzato, Kimitaki. Slavic Eurasian Studies No. 18. Slavic Research Center, Hokkaido University, 2008. – p. 174.
6. Конкурентоспроможність регіонів України: стан і проблеми. Аналітична доповідь Центру Разумкова.// Національна безпека і оборона. – Nr. 4. – 2008.
7. Foreign Policy. Globalization Index Rankings. 2007 // http://www.foreignpolicy.com/story/cms.php?story_id=4030&print=1
8. World Economic Forum. Global Information Technology Report 2007-2008// <http://www.weforum.org/pdf/gitr/2008/Rankings.pdf>
10. Transparency International. The Global Coalition against corruption// http://www.transparency.org/ru/doc/CPI%202008_press%20release_Rus1_01000_278.pdf
11. Transnistria în contextul macroregional de pe coasta Mării Negre. Culegere de articole. Red. șt. Matzuzato, Kimitaki. Slavic Eurasian Studies No. 18. Slavic Research Center, Hokkaido University, 2008. – p. 174.
12. Transnistria în contextul macroregional de pe coasta Mării Negre. Culegere de articole. Red. șt. Matzuzato, Kimitaki. Slavic Eurasian Studies No. 18. Slavic Research Center, Hokkaido University, 2008. – p. 187.

13. Europeanizarea și soluționarea conflictelor: cercetări concrete ale periferiilor europene. Bruno Coppiters, Michael Emerson ș. a. M.: Editura „Весь мир”, 2005. pp. 27-28
14. Edita Posel- Czkskic. Rolul Uniunii Europene în soluționarea conflictului din Transnistria // Europa. Revista Institutului Polonez pentru Afaceri Internaționale. V. 5. Nr. 4 (17). 2005, p. 61
15. Edita Posel- Czkskic. Rolul Uniunii Europene în soluționarea conflictului din Transnistria // Europa. Revista Institutului Polonez pentru Afaceri Internaționale. V. 5. Nr. 4 (17). 2005. pp. 63-64
16. Europeanizarea și soluționarea conflictelor: cercetări concrete ale periferiilor europene. Bruno Coppiters, Michael Emerson ș. a. M.: Editura „Весь мир”, 2005, p. 283
17. Aleksei Bogaturov. Statul și businessul într-o societate conglomerată // Procese internaționale. Revista de teorie a relațiilor internaționale și politicii mondiale. V. 5, Nr. 2 (14). – Mai-august 2007. – <http://www.intertrends.ru/sixteenth/012.htm>
18. Vladimir Korobov, Georgii Byanov. The ‘Renewal’ of Transnistria. // Journal of Communist Studies and Transition Politics (FJCS), Vol. 22, No. 4, December 2006, pp. 517-528. ISSN 1352-3279, print/ 1743-9116 online DOI: 10.1080 / 13523270601019581 © 2006 Taylor & Francis. Vladimir Korobov, Gheorghii Bianov. Înnoirea în Transnistria: a schimba sau a aduce în ordine? – Herson, Centrul de Cercetări a regiunilor de frontieră ale Ucrainei de Sud, Editura „Наддніпряночка”, 2006. – p. 28.
19. Конкурентоспроможність регіонів України: стан і проблеми. Аналітична доповідь Центру Разумкова.// Національна безпека і оборона. – Nr. 4. – 2008, p. 39
20. European Competitiveness Index// <http://www.hugginsassociates.com/>
21. Vladimir Korobov, Nikolai Gomanuk. Percepția publică în Sudul Ucrainei a situației și perspectivei de dezvoltare ale autoprocimatei Republicii Moldovenești Nistrene // Minoritățile naționale și relațiile interetnice: tradiția europeană și experiența noilor democrații pentru Moldova. Volumul I. Universitatea de Stat din Moldova, Centrul de Informare, Instruire și Analiză Socială „CAPTES”, Coordonator: Profesor Valeriu Moșneaga. – Iași: Pan Europe, 2002. – p. 107-119. Vladimir Korobov, Nikolai Gomanuk. Percepția publică a situației și perspectivei de dezvoltare ale autoprocimatei Republicii Moldovenești Nistrene în orașul Herson // Strategia dezvoltării durabile: lumea contemporană – Transnistria. Ed. șt. – Centrul de Cercetări Sociale și Politice „Perspectiva”, Tiraspol: 2003. – p. 91-100. Vladimir Korobov, Nikolai Gomanuk. Federalizarea Republicii Moldova – în căutarea căilor de soluționare a conflictului transnistrean // Statalitatea transnistreană în contextul experienței internaționale contemporane a federalismului: Ed. șt. – Centrul de Cercetări Sociale și Politice „Perspectiva”, Tiraspol: 2003. – p. 152-155. Vladimir Korobov, Nikolai Gomanuk. Subiectul transnistrean în campania electorală prezidențială din Ucraina în anul 2004 // Statalitatea transnistreană: istorie și contemporanitate. – Tiraspol: Editura Universității Transnistrene, 2005. – p. 70-77. Vladimir Korobov. Opinia publică a locuitorilor din regiunea Herson privind dezvoltarea colaborării dintre regiunile de sud ale Ucrainei cu Transnistria // Statalitatea transnistreană: istorie și contemporanitate. – Tiraspol: Editura Universității Transnistrene, 2005. – p. 214-219. Vladimir Korobov, Nikolai Gomanuk. Ucrainizarea procesului de pacificare: perspective și direcții de extindere a rolului Ucrainei în reglementarea transnistreană // Dreptul internațional și realitățile lumii contemporane. Republica Moldovenească Nistreană – un stat afirmat. Ed. șt. – Centrul de Cercetări Sociale și Politice „Perspectiva”. – Tiraspol: 2006. – p. 257-261. Wolodymyr Korobov. Struktura I znaczenie interesov Ukrainy w Naddniestrzu i w regione // Konflikt niskiej intensywnosci w Naddniestrzu. Pod redakcja M.Celewicz, J.Kloczowskiego, M.Pietrasia. Instytut Europy Srodkowo-Wschodniej. Zaklad Stosunkow Miedzynarodowych Wydzialu Politologii Uniwersytetu Marii Curie-Sklodowskiej. Lublin, 2006. – p. 141-146.

Nicolai Osinenko

OPINIA PUBLICĂ ÎN CEEA CE PRIVEȘTE GRADUL DE SECURITATE SOCIALĂ A SECTORULUI MICRO ÎNTREPRINDERILOR DIN TRANSNISTRIA

În studiu de față este examinată în amănunțime întrebarea socio-economică legată de protecția antreprenoriatului mic din Transnistria. Scopul examinării a fost studierea nevoilor sociale ale unei organizații individuale și elaborarea unor recomandări pe baza acestei informații pentru îmbunătățirea mecanismului de susținere a antreprenoriatului mic de către instituțiile politice.

Concluziile autorului se bazează pe rezultatele studiului social desfășurat în primăvara anului 2007 în regiunea transnistreană, dedicat cercetării caracterului corelației între structurile guvernamentale și cele de antreprenoriat.

Autorul se referă în concluziile sale, pe de o parte, la influențele negative a lipsei de informații privind importanța orientării și motivării în activitatea lucrătorilor guvernamentali în ambianța antreprenorială și, pe de altă parte, la consecințele absenței stabilității în reglementarea moldo-transnistreană, care reduce și limitează activitatea mediului de afaceri. Practica funcționării întreprinderilor mici în Transnistria este reflectată și prin prisma problemei actuale referitoare la revizuirea legislației muncii cu scopul adaptării acestui sector la condițiile economiei muncii și ajustarea la normele internaționale. Autorul observă necesitatea eliminării nihilismului normativ din partea principalilor antreprenori mici în sfera muncii sociale, inclusiv mărirea responsabilității angajatorilor pentru respectarea legii muncii.

A fost evaluată necesitatea desfășurării modificării reformei impozitării, cu scopul consolidării impactului stimulator al activităților în mediul de afaceri. Pentru atingerea obiectivului dat se consideră oportună determinarea gradului maxim al costurilor impozitării.

În articol se pune accent pe influența conflictului moldo-transnistrean asupra dezvoltării afacerilor. Nereglementarea acestuia și instabilitatea socio-economică și politică cauzată de el încetinește realizarea măsurilor necesare pentru dezvoltarea eficientă a antreprenoriatului mic și mijlociu, generează neîncredere în ziua de mâine în rândul antreprenorilor de pe ambele maluri ale Nistrului și temerea lor privitor la dezvoltarea ulterioară a afacerilor lor.

Într-un stat democratic, baza legală care răspunde la nevoile persoanelor co-interesate se constituie printr-o cooperare apropiată cu cetățenii ale căror interese sunt afectate de această bază legală. În actele normative și juridice, ce reglementează dezvoltarea sectorului întreprinderilor mici din Transnistria, sunt luate în considerare într-o mai mare măsură obligațiile subiecților întreprinderilor mici și într-o mai mică măsură drepturile lor. Ca o consecință a caracterului „limitat” al sistemului legislativ în domeniul antreprenoriatului mic se conturează un nivel diminuat al securității sociale a reprezentanților întreprinderilor mici, fapt ce are urmări negative asupra interacțiunii dintre structurile private și publice și contribuie la aprofundarea tensiunilor psiho-sociale dintre grupurile sociale.

Soluționarea problemei privind securitatea social-economică a întreprinderilor mici este influențată în mod negativ de insuficiența informațiilor despre orientarea valorică și motivarea activității funcționarilor de stat în mediul de afaceri, precum și de lipsa unei reglementări a conflictului moldo-transnistrean, care reduce și restrânge activitățile antreprenoriale.

Scopul prezentei cercetări este studierea nevoilor sociale ale antreprenoriatului individual¹ și formularea în baza acestor informații a unor recomandări pentru perfecționarea mecanismului de sprijin acordat de stat pentru sectorul întreprinderilor mici.

¹ Nota editorului: În Transnistria

Reprezentanții întreprinderilor mici din regiunea transnistreană constituie obiectul studiului de față. La acest subiect se mai adaugă analiza opiniei întreprinzătorilor individuali cu privire la securitatea lor social-economică, evaluarea pe care o fac aceștia în legătură cu mecanismul de realizare a activității legislative în ceea ce privește sectorul economic pe care antreprenorii îl reprezintă.

Pentru realizarea obiectivului studiului, s-au identificat și formulat următoarele chestiuni practice:

- Analiza factorilor externi și interni ce influențează dezvoltarea întreprinderilor mici în Transnistria
- Evaluarea situației reale privind securitatea juridică a antreprenorilor mici
- Evaluarea influenței organelor de control asupra dezvoltării afacerilor mici
- Evaluarea gradului de securitate social-economică a întreprinzătorilor individuali.

1. Probleme ale dezvoltării businessului mic în Transnistria

După destrămarea Uniunii Sovietice, Transnistria a trebuit, în condițiile politice și economice create, să facă de sine stătător o alegere a căii de dezvoltare pentru viitor. Ruperea legăturilor economice interregionale, pierderea piețelor de materie primă și de desfacere, restricțiile vamale, apariția mai multor valute, diminuarea producției și scăderea nivelului de trai al populației au constituit punctul inițial pentru lansarea activităților antreprenoriale în regiune. În acea perioadă (începutul anilor 90), întreprinderile mici nu aveau un statut și o formă clară. În condițiile unei situații confuze sub aspect legal, nicio o structură de stat nu se ocupa de problemele acestui sector în regiunea Moldova-Transnistria.

Activitatea întreprinderilor mici s-a dovedit a fi un factor important pentru îmbunătățirea caracterului flexibil al economiei în întregime. Specialiștii privesc chiar nivelul de dezvoltare al întreprinderilor mici ca pe un indicator al capacității țării de a se adapta la mediul economic în schimbare. Pentru Transnistria, crearea și dezvoltarea sectorului privat a devenit baza restructurării sociale a societății, lucru care asigură pregătirea populației și tranziția întregii economii a țării la economia de piață. În ciuda complicațiilor și nereușitelor, sectorul întreprinderilor mici avansează, înregistrează ritmuri de creștere, soluționând probleme economice, sociale și tehnico-științifice.

În primăvara anului 2007, autorul prezentului studiu a efectuat în regiunea transnistreană o cercetare sociologică axată pe studierea caracterului relațiilor dintre structurile publice și cele private. În cadrul cercetării a fost examinată opinia reprezentanților întreprinderilor mici. La sondaj au participat 167 de respondenți.

Problema prezentată aici este abordată în ultimul timp cu un interes sporit în literatura sociologică. Sectorul afacerilor mici este lipsit în totalitate de securitate socială, consideră A. Popov¹. Lipsa securității sociale reprezintă unul dintre motivele tensiunii sociale și psihologice din raporturile dintre autoritățile de stat și subiecții întreprinderilor mici. Întreaga inițiativă legislativă, adică oferirea pentru întreprinzători a asigurării sociale, pensiilor pentru limita de vârstă, înscrierea de către inspectoratul fiscal în carnetul de muncă a stagiului de muncă în calitate de deținător de patentă, acordarea concediului medical etc., există doar pe hârtie, dar în realitatea ea funcționează modest.

Dacă în prezent în spațiul post-sovietic întreprinzătorul este o „persoană economică” reală, subliniază G. B. Kleiner, atunci drepturile economice ale lui/ei trebuie protejate la fel ca drepturile unui om obișnuit în societate. Este necesară o instituție pentru apărarea drepturilor întreprinzătorilor, la fel cum există o instituție pentru apărarea drepturilor omului. Iar sarcinile acesteia trebuie să includă nu doar protejarea segmentului de întreprinzători împotriva posibilelor abuzuri din partea funcționarilor, a organelor de asigurare a ordinii de drept sau consumatorilor, ci și

reglementarea conflictelor care se produc și armonizarea relațiilor dintre această categorie socială și alte categorii².

Pronunțându-se cu privire la dificultățile cu care se confruntă întreprinderile mici și mijlocii, Leonid Kucima a recunoscut faptul că în Ucraina s-a format și se multiplică un puternic mecanism birocratic ce se opune dezvoltării sectorului afacerilor mici. Și este vorba nu doar despre o simplă incapacitate birocratică de realizare eficace a propriilor funcții. Este vorba de asemenea despre o parazitare directă de către mulți funcționari a antreprenoriatului mic și mijlociu.

Procesele de dezvoltare și constituire a întreprinderilor mici în Rusia, precum și numărul în creștere al persoanelor angajate acolo, au scos la iveală deosebit de acut, așa cum deja am afirmat, problemele securității lor sociale. Fenomenul este determinat de faptul că majoritatea subiecților micului antreprenoriat, spre deosebire de întreprinderile mari, nu dispun, datorită lipsei mijloacelor financiare, mai ales la etapa inițială a activității lor, de o infrastructură socială proprie, în timp ce dotarea lor tehnologică și de producere este extrem modestă, iar situația privind securitatea muncii și protecția muncii este nesatisfăcătoare. Au crescut tendințele de majorare a numărului de accidente de muncă, inclusiv mortale, și a numărului de boli profesionale ale angajaților întreprinderilor mici.

Analiza mecanismului de funcționare a întreprinderilor mici din Transnistria arată de asemenea caracterul actual al necesității de revizuire a legislației muncii, cu scopul de adaptare a acesteia la condițiile economiei de piață și de aliniere la standardele internaționale de drept. Sunt necesare totodată eliminarea „nihilismului” juridic al administratorilor de întreprinderi mici în domeniul muncii și cel social, precum și ridicarea responsabilității angajatorilor pentru respectarea legislației muncii.

Experiența internațională demonstrează că, spre deosebire de întreprinderile mari, întreprinderile mici sunt mai puțin stabile, sunt obligate să activeze în condițiile unui risc sporit, sunt dependente mai mult de factorii sociali și economici externi și de conjunctura pieței. De aceea numărul mare al falimentelor în rândul întreprinderilor mici constituie o problemă socială la fel de gravă, fapt ce trebuie luat în considerare la aplicarea unui complex de măsuri pentru asanarea unităților ajunse în faliment și pentru angajarea în muncă, instruirea și protecția socială a salariaților din sectorul întreprinderilor mici. Pentru aceasta sunt necesare, în Transnistria: (i) reformarea sistemului asigurărilor sociale de stat, medicale și de pensii, (ii) planificarea unei treceri la sistemul asigurărilor cu trei trepte, care funcționează în țările cu economie de piață (stat – angajator – angajat) și (iii) crearea condițiilor pentru dezvoltarea formelor private de asigurări³.

O analiză a mediului de afaceri din Transnistria evidențiază câteva motive care împiedică dezvoltarea întreprinderilor mici, în ciuda sporirii atenției față de problemele sectorului privat:

- a. situația economică dificilă creată în țară – inflație, o scădere a producției, pierderea legăturilor economice, diminuarea disciplinei de efectuare a plăților, nivelul înalt al ratelor dobânzilor, protecția legală insuficientă;
- b. nivelul scăzut al cunoștințelor întreprinzătorilor în domeniul juridic și administrativ-economic, lipsa eticii în afaceri, a culturii economice, atât în sectorul întreprinderilor mici, cât și în sectorul public;
- c. atitudinea negativă a unui segment de populație care asociază activitatea de antreprenoriat direct doar cu intermedierea și relațiile de vânzare-cumpărare;
- d. caracterul nedefinit al bazei organizatorice și juridice de reglementare a dezvoltării antreprenoriatului la nivel regional;
- e. mecanismul slab de acțiune al susținerii de către stat a întreprinderilor mici.

Situația creată în economie acționează negativ asupra întreprinderilor mici pe toate direcțiile. Nivelul inflației și majorarea prețurilor pentru toți factorii de producere situează multe întreprinderi mici în pragul falimentului. Printre acestea se află, în primul rând, întreprinderile care

funcționează în sectorul de producere a mărfurilor și de furnizare a serviciilor publice pentru populație, care consumă materie primă, materiale etc., ale căror prețuri se află mereu în ascensiune. Presiunea fiscală și restricțiile vamale influențează nefavorabil activitatea întreprinderilor de producere din sectorul întreprinderilor mici. Condițiile economice prezente subminează stimulentele pentru activitatea de antreprenoriat și diminuează spiritul de afaceri. Sumarizând datele sondajelor sociologice, au fost identificate principalele probleme cu care se confruntă sectorul întreprinderilor mici din Transnistria:

- blocada economică și politică
- legislația
- inflația
- livrările, deficitul
- dificultățile la obținerea unui credit
- rata înaltă a dobânzii la credite
- incapacitatea de plată a partenerilor, clienților
- caracterul imperfect al sistemului bancar
- birocrația
- insuficiența suprafețelor de producție
- acțiunile guvernului, autorităților
- corupția, mita
- lipsa bazei materiale
- politica financiară a statului
- acțiunile Băncii Centrale a RMN
- vânzările
- căutarea clienților, consumatorilor
- prețurile mari la materie primă și materiale
- monopolul statului, al întreprinderilor de stat
- dificultățile legate de închirieri
- degradarea legăturilor economice
- insuficiența informației
- cultura antreprenorială și experiența sunt insuficiente
- neîndeplinirea obligațiilor de către parteneri
- problemele de proprietate
- insuficiența cadrelor
- lipsa mijloacelor proprii
- caracterul dezavantajos al producției
- raportarea exagerată și complicată
- foarte puține beneficii
- racketul
- caracterul dezavantajos al investițiilor
- concurența nelocală
- imperfecțiunea pieței
- lipsa de încredere a partenerilor occidentali
- atitudinea negativă față de întreprinzători.

Simpla citare a problemelor cu care se confruntă întreprinzătorii autohtoni demonstrează faptul că nu s-au format deocamdată condițiile necesare pentru dezvoltarea antreprenoriatului în general, și a celui mic în particular.

Printre problemele importante se numără blocada economică și financiar-valutară a Republicii Moldovenești Nistrene, înrăutățirea relațiilor de creditare și achitare cu statele post-sovietice,

lipsa unei politici vamale comune cu republicile vecine. Toate acestea au avut o influență extrem de negativă asupra dezvoltării mișcării antreprenoriale în Transnistria.

2. Criza structurilor instituționale

Funcțiile de administrare a proceselor economice sunt atribuite ministerelor sau instituțiilor echivalente acestora (comitete, departamente). Experiența mai multor țări ilustrează că numărul optim al ministerelor este de 12-15, dintre care obligatorii sunt Ministerele: Finanțelor, Afacerilor Externe, Apărării, Afacerilor Interne, Sănătății, iar celelalte depind de specificul țării și tradițiile naționale. Astfel, de exemplu, în Taiwan structura puterii executive include doar 6 ministere, în Malaysia și Singapore – 11, în Thailanda – 12, în Australia – 16, în Noua Zeelandă – 18, în Marea Britanie – 20, în SUA – 11, în Republica Moldova – 16, în Transnistria – 12.

Într-o economie aflată în tranziție se conturează nevoia transformării de piață, nu doar a economiei în sine, ci și a statului. Analiza sistemului de ramură (interdepartamental), format în Transnistria, pune în evidență numărul nemotivat de mare al ministerelor (comitetelor), precum și împărțirea artificială a funcțiilor între acestea.

Numărul de ministere (comitete, direcții), care își exercitau funcțiile până la reformarea puterii executive, era în mod evident mai mare decât potențialul economic al republicii și, cu atât mai mult, decât dinamica parametrilor macroeconomici. Astfel, în perioada 1995-1999, creșterea efectivului aparatului administrativ la toate nivelele a fost însoțită de agravarea situației macroeconomice. Faptul conducea la dublarea funcțiilor, la majorarea cheltuielilor de tranzacționare, la mărirea cheltuielilor cronologice pentru elaborarea, coordonarea și adoptarea deciziilor administrative. Numărul semnificativ al departamentelor creează restricții importante pentru liberalizarea antreprenoriatului și mărește povara totală asupra bugetului de stat.

Asemenea parametri ai sistemului administrării de stat nu sunt în conformitate cu imperativele precum calitatea, competența, orientarea spre obiective strategice, raportul dintre cheltuielile de administrare și dinamica parametrilor macroeconomici etc. Numărul excesiv de mare al instituțiilor publice confirmă Legea lui Pareto, care afirmă că 20 % din angajați efectuează 80 % din munca utilă.

Statul poate fi eficient doar în cazul în care funcțiile lui sunt exercitate de un aparat mic, profesionist și bine remunerat, care poartă o responsabilitate reală (personală) pentru elaborarea și executarea programelor de dezvoltare social-economică. Amendamentele la Constituția RMN și reforma în curs a puterii executive sunt orientate pentru atingerea acestui scop. Crearea Cabinetului de Miniștri a contribuit la modificarea strategiei și metodelor de administrare, la ameliorarea competențelor și ridicarea responsabilității personalului din administrație. Aparatul executiv de stat trebuie să reunească o parte importantă din elita intelectuală și antreprenorială a regiunii și să fie format pe bază de concurs.

Activitatea de perspectivă a ministerelor trebuie direcționată spre restrângerea funcțiilor de statistică (colectarea și prezentarea informației), care ies în evidență la analiza presei periodice și a dărilor de seamă, precum și spre elaborarea concepțiilor și identificarea direcțiilor prioritare a dezvoltării sociale și economice, stabilirea principiilor politicii investiționale, stimularea (susținerea) unui mediu optim de concurență și crearea condițiilor preferențiale pentru dezvoltarea businessului.

Optimizarea administrării macroeconomice presupune crearea unor raporturi de simbioză dintre Cabinetul de Miniștri și elita de afaceri, în cadrul cărora trebuie eliminate toate restricțiile artificiale pentru dezvoltarea activităților antreprenoriale.

Angajații care sunt disponibilizați ca rezultatul reformării puterii executive ar putea deveni, datorită cunoștințelor și experienței lor, organizatori ai noilor unități ale antreprenoriatului privat și corporativ. O asemenea abordare va permite totodată efectuarea unei evaluări retrospective a

activității ministerelor și departamentelor și formularea unor propuneri de acțiune pentru optimizarea activității noului Cabinet de Miniștri.

În noua structură de administrare este oportună atât formarea Consiliului de Securitate Economică, care să coordoneze elaborarea și aplicarea unui model al economiei de tranziție, precum și a Centrului de acordare a serviciilor de consultanță.

Conducătorii de ministere (comitete) trebuie să conștientizeze pe deplin responsabilitatea lor personală directă pentru situația economică din republică, să renunțe la o abordare justificativă atunci când apreciază starea de lucruri (neajunsurile admise de legislatori, comportamentul inadecvat al întreprinzătorilor și populației, dezastrele naturale, procesele negative în mediul extern etc.) și să unifice eforturile tuturor părților interesate pentru elaborarea și aplicarea măsurilor anti-criză. Pare adecvată implicarea antreprenorilor din toate formele de organizare și juridice ale antreprenoriatului în procesul de întocmire (expertiză) a documentelor normative și a programelor de dezvoltare social-economică a republicii. Această abordare va permite eliminarea coliziunilor posibile și o luare în considerare mai adecvată a nevoilor exprimate de structurile de afaceri.

La sporirea eficienței în administrare trebuie să contribuie o delimitare mai clară a funcțiilor de administrare între structurile instituționale de diferite nivele (republicane, raionale, municipale). Este necesară excluderea oricăror inversiuni în administrare (anularea sau blocarea de către organele inferioare a deciziilor instanțelor superioare) și asigurarea unei sincronizări în adoptarea actelor normative (de exemplu, a bugetelor la toate nivelele). Sistemul deciziilor adoptate trebuie să nu admită modificarea în regim de urgență a bazei normative și juridice și să devină un sistem sigur și clar pentru contractanții potențiali.

3. Problemele fiscale

Sistemul fiscal actual nu este orientat către stimularea activității antreprenoriale, deși este cunoscut faptul că politica fiscală rațională reprezintă unul dintre factorii cei mai importanți pentru funcționarea normală a structurilor de afaceri. Legislația fiscală a regiunii noastre este caracterizată prin introducerea diverselor modificări, care sunt efectuate fără o analiză detaliată și o prognoză a consecințelor posibile, precum și fără o discuție prealabilă. Lipsesc un șir de principii, instrucțiuni, explicații pentru determinarea plăților fiscale, este prezentă o interpretare echivocă și o formulare confuză a definițiilor. Toate aceste lipsuri sunt completate, cu întârzieri permanente, de instrucțiuni și explicații ale inspectoratului fiscal. Politica fiscală nu asigură îndeplinirea funcțiilor de stimulare a unei produceri eficiente și a dezvoltării antreprenoriatului, echilibrării cererii și ofertei pe piața internă, ci mai degrabă exercită funcția de asigurare a nevoilor statului. Impozitele pun o presiune semnificativă asupra structurilor de afaceri, ceea ce naște un spectru întreg de fenomene negative (extinderea sectorului informal; diminuarea artificială a bazei fiscale în documentele de evidență; aplicarea diverselor „surrogate” bănești, majorarea datoriilor și incapacitatea de plată a întreprinderilor; „spălarea” mijloacelor circulante).

Intensificarea poverii fiscale în impozitare conduce la impas, pentru că aceasta nu determină eliminarea motivului principal al crizei fiscale din țară – restrângerea constantă a bazei fiscale din cauza diminuării continue a producției și majorării numărului de întreprinderi nerentabile, fapt care este, la rândul său, determinat de o linie economică destul de rigidă a guvernului.

Problema-cheie este cota de impozitare. Cercetătorii americani, studiind cotele de impozitare și volumele încasărilor fiscale la buget, au ajuns la concluzia privind dependența lor strânsă, cunoscută ca fiind Curba lui Laffer. Cota de impozitare optimă, care asigură cel mai mare volum de impozite, este de 35-50 %. Cotele mari au o influență negativă asupra stării economiei, pentru că au drept consecință restrângerea câmpului fiscal și reducerea sumei obținute din încasarea impozitelor.

Sistemul fiscal al Republicii Moldova este destul de competitiv pe plan internațional. Cea mai înaltă cotă a impozitului pe venit pentru persoanele fizice constituie doar 18 %. Este cu mult mai mică decât nivelul internațional al cotei respective, care reprezintă 30 %, și este competitivă în comparație cu majoritatea statele post-sovietice. Aceste afirmații se găsesc într-o cercetare a Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Raportul precizează de asemenea că această cotă a impozitului pe venit pentru persoanele fizice din Moldova este, la fel, mai scăzută decât cota medie din țările Europei Centrale și de Sud-Est și cu mult mai mică decât cota de 50 % din Slovenia sau cea de 40 % din Polonia.

Analiștii USAID au constatat că o cotă de 20 % a impozitului pe venit pentru persoanele juridice în Republica Moldova este mai mică decât media cotei în statele lumii. În același timp, raportul menționează că taxa pe valoarea adăugată (TVA) de 20 % este puțin mai mare decât nivelul mediu internațional, totuși, aceasta nu influențează semnificativ competitivitatea mondială a Republicii Moldova, fiindcă nu afectează valoarea comparativă a factorilor de producție a țării și nu majorează în mod direct cheltuielile de afaceri⁴.

Transnistria se plasează după nivelul veniturilor pe cap de locuitor în categoria țărilor de pe ultimele locuri în lume, însă după nivelul scutirilor fiscale se află în apropierea statelor bine dezvoltate. Totodată, ponderea veniturilor în Produsul Intern Brut scade din an în an.

Impozitele mari conduc, în cele din urmă, la falimentarea contribuabililor care se supun legii, la concedierea personalului și la trecerea lui în categoria șomerilor, în timp ce plata indemnizațiilor pentru ei solicită cheltuieli suplimentare din partea statului. Totodată, cei care nu se supun legii încep să se eschiveze de presiunea fiscală și se retrag în economia subterană. Realitățile transnistrene conțin din belșug asemenea experiențe. Cele mai comune modalități de eschivare de la plata impozitelor sunt: practicarea unei contabilități duble, nedeclararea unei părți din profit prin majorarea costurilor și a volumelor de producție, încasarea banilor în numerar pentru realizarea mărfurilor și neluarea lor la evidență, utilizarea unei documentații fictive (în primul rând, a facturilor) la livrarea bunurilor în unitățile de desfacere cu amănuntul, trecerea în cont a încasărilor bănești pe conturi străine în baza unui acord comun. Astfel este obținută. Acestea sunt câteva metode de nedeclarare a profitului, care conduc la scăderea încasărilor în buget. Prin cotele mari de impozitare statul îi încurajează pe întreprinzători să se retragă în economia subterană.

Economia subterană reprezintă o activitate de antreprenariat, efectuată în afara câmpului legal. Potrivit unor diverse date, economiei subterane îi revin astăzi până la 40 % din volumele de producție în Transnistria. Exodul întreprinzătorilor către sectorul informal al economiei este determinat nu doar de evaziunea fiscală. Acesta se constituie într-un răspuns firesc la instabilitatea financiară. Migrând către economia subterană, oamenii de afaceri evită oarecum riscul de pierdere a capitalului acumulat în timpul inflației sau odată cu falimentul băncii care-i deservește. Pe de altă parte, extinderea sectorului informal datorită completării acestuia cu noi structuri antreprenoriale influențează, la rândul său, în mod negativ sistemul financiar și bancar al Transnistriei, și așa distrus, căci în acest sector mijlocul universal de plată este considerat dolarul, și nu rubla.

Este absolut evident că pentru asigurarea unei creșteri durabile este necesară o transformare fundamentală a sistemului fiscal, consolidând acțiunea ei stimulatorie asupra activității antreprenoriale. Pentru atingerea acestui scop pare potrivită determinarea nivelului maxim al presiunii fiscale. Reducerea sumei totale a impozitelor va conduce la o creștere importantă a competitivității mărfurilor transnistrene, atât pe piețele externe, cât și pe piața internă, fapt ce va asigura realizarea politicii de substituție a importurilor (înlocuirea unei părți a mărfurilor străine pe piața autohtonă). Aceasta de asemenea va permite o creștere a cerințelor față de contribuabili, fiindcă îi va priva de posibilitatea de a explica eschivarea de la plata impozitelor, făcând referire la mărimea lor exagerată.

Sistemul fiscal de perspectivă trebuie să garanteze o îndeplinire optimă a sarcinilor următoare:

- a. asigurarea cu resurse financiare a capitolului de venituri al bugetului
- b. stimularea activității economice
- c. asigurarea unui nivel maxim posibil de echitate socială
- d. caracterul simplu al calculării și colectării eficiente a impozitelor
- e. fiscalitatea stabilă.

În scopul apropiării intereselor economice publice, corporative și personale, trebuie asigurată o discuție largă a principiilor de bază ale concepției cu privire la impozitare în literatura științifică și în mass-media. O asemenea abordare va permite întocmirea unui nou document de compromis (bazat pe consens) și motivat, care va contribui la creșterea PIB și la soluționarea eficientă a problemelor de stat și sociale.

Deosebit de importantă se prezintă necesitatea elaborării și aplicării unui sistem de măsuri, direcționate spre legalizarea capitalului informal. În acest caz, trebuie să se țină cont de faptul că aplicarea modalităților punitive celor care activează în economia de subterană va fi lipsită de perspective și poate conduce la pierderea irecuperabilă a resurselor investiționale în acest domeniu. Eliberarea resurselor din circuitul informal poate fi posibilă exclusiv în baza creării unui sistem relevant de garanții legale și stimulente economice pentru agenți (participanți ai capitalului informal).

4. Politica de creditare și financiară

În procesul reglementării de stat, împreună cu sistemul fiscal, un loc important îl ocupă politica de creditare și financiară.

Potrivit statutului, Banca republicană a Republicii Moldovenești Nistrene trebuie să controleze și să coordoneze activitatea băncilor comerciale. Scopul principal al Băncii republicane este controlul rezervei monetare în republică și a creditelor. Acest control trebuie exercitat prin intermediul politicii de creditare și financiare. Atunci când sectorul antreprenorial se confruntă cu dificultăți, Banca republicană trebuie să majoreze volumul de bani aflat în circulație și să faciliteze accesul la credite. Însă, atunci când prețurile încep să crească prea repede, banca trebuie să facă tot posibilul pentru ca să încetinească procesul, diminuând masa monetară și limitând creditele. Totuși, practica demonstrează că soluționarea acestor probleme nu este efectuată la un nivel corespunzător.

Sectorul bancar al Transnistriei este interesat astăzi mai mult de proiecte mari cu recuperare rapidă. În ciuda faptului că multe bănci dispun de bani mulți și își declară disponibilitatea de creditare a businessului mic, în realitate asta nu se întâmplă. Obligarea spațiilor financiare disponibile să lucreze în favoarea consolidării businessului mic este extrem de complicată datorită următoarelor motive:

- întreprinderile mici nu dispun de o garanție sigură pentru credite. Este cunoscut faptul că businessul mic s-a creat de jos în sus ca rezultat al inițiativei private a cetățenilor. Acest sector, de regulă, nu a fost implicat în privatizări și nu a obținut mijloace ale fostelor întreprinderi de stat.
- prețul mare al resurselor creditare.
- asigurarea creditului prin gaj, care în condițiile actuale poate fi redobândit destul de greu, datorită bazei legale în vigoare și condițiilor de examinare a dosarelor de către curțile de arbitraj.

Este de asemenea îngrijorător faptul că întreprinzătorii transnistreni înșiși nu se grăbesc să solicite împrumuturi. Mulți dintre ei se plâng nu doar pe procentele mari, chiar și pentru sumele

mari, plus complicațiile legate de asigurarea unui gaj. Întreprinzătorii nu riscă să depună drept gaj proprietatea personală – automobilele și apartamentele, explicând aceasta prin caracterul imprevizibil al vieții.

Întreprinzătorii individuali, care obțin credite în mod periodic, de asemenea se plâng din cauza dificultăților. Concluziile lor sunt simple: un om de afaceri din Transnistria poate câștiga în medie de la 5 până la 15 % pe an, iar rata dobânzii pentru credite nu este mai mică de 14-15 %, plus impozite, plata pentru închiriere. Totodată, creditele sunt acordate pe termen scurt, timp în care este complicat să reușești să întreprinzi ceva. De asemenea, băncile oferă bani întreprinzătorilor care au o cifră de afaceri stabilă și permanentă, iar acest fapt trebuie demonstrat. Banca are nevoie de indicatori buni, dar întreprinderile mici adesea, și acesta nu este un secret, sunt obligate să nu-și declare veniturile, iată de ce banca nu se grăbește să le ofere un credit.

Problema deficitului de resurse pentru întreprinderile mici devine mai complicată și datorită faptului că acestea nu pot să utilizeze în măsură deplină modalitățile existente de asigurare a resurselor. În particular, întreprinderile din sectorul businessului mic nu pot deveni (mai ales la etapa inițială de constituire) participanți ai tranzacțiilor bursiere.

Pentru antreprenoriatul din Transnistria una dintre marile dificultăți constă în lipsa unui mediu de piață. Acest mediu ar reuni instituții care contribuie la o circulație continuă a resurselor și fondurilor (burse, piețe de valori, piața de capital, piața forței de muncă, firme de inovație și de consultanță, birouri de brokeraj, companii de asigură, holdinguri și companii fiduciare, sistem de transport, unități de depozitare și unități cu materiale de ambalaj, organizații de aprovizionare și de realizare etc.).

5. Barierele administrative

În scopul creării condițiilor pentru dezvoltarea antreprenoriatului în Transnistria, privit ca un factor important ce asigură creșterea economică și angajarea în muncă a populației, au fost elaborate următoarele măsuri pentru eliminarea barierelor administrative în vederea dezvoltării sectorului întreprinderilor mici:

1. Stabilirea drept sarcini-cheie ale organelor administrației publice în republică în domeniul realizării politicii de stat de dezvoltare a antreprenoriatului în țară:
 - reducerea barierelor administrative în desfășurarea activității de antreprenoriat
 - micșorarea numărului organelor de stat care au funcția de licențiere a activității de antreprenoriat și micșorare reglementării exclusivă a activității de licențiere de către organele superioare ale puterii de stat
 - delimitarea clară a funcțiilor de licențiere, control și reglementare de stat între diferite organe ale puterii executive.
2. Neadmiterea de către organele puterii executive și organele care exercită funcția de licențiere a anumitor tipuri de activități a reducerii termenelor de valabilitate a licențelor eliberate, termene stabilite de legislație, decretele Președintelui RMN și deciziile organelor puterii de stat.

În relațiile dintre organele de stat și subiecții întreprinderilor mici există deja de mai mult timp o tensiune socială și psihologică, determinată de nivelul scăzut al cunoștințelor juridice și economice ale reprezentanților cercurilor de afaceri, legată de accesul restrâns al persoanelor care realizează activități de antreprenoriat la informații în domeniul normativ, ce reglementează condițiile de administrare a afacerilor. În cadrul anchetei sociologice, principalele surse de obținere a informației despre activitatea legislativă a organelor de stat privind subiecții businessului mic, majoritatea respondenților (61,9 % din numărul total al persoanelor chestionate)* au menționat

* Aici și în continuare este indicat în paranteze raportul procentual față de numărul total al persoanelor intervievate.

schimbul reciproc de zvonuri în interiorul mediului de afaceri ca singură sursă de informație, ceea ce reprezintă cu 7 % mai mult decât în anul 2006. La mass-media fac referire 33,3 % și doar o parte nesemnificativă a oamenilor de afaceri încearcă să fie la curent cu toate noutățile legate de antreprenoriat prin intermediul dialogului permanent cu funcționarii de stat și prin participarea la conferințe și seminarii de afaceri, de altfel foarte puține (7,7 %).

Unul dintre motivele acutizării contradicțiilor era ignorarea de către organele de stat a intereselor antreprenoriatului mic și lipsa informațiilor obiective despre situația întreprinderilor mici în republică.

Accentul pus pe obținerea informației de la prieten, vecin, persoană cunoscută denaturează informația veridică, iar multe dintre actele legislative sunt tratate nu rațional, ci prin prisma emoțiilor proprii sau străine. Fiecare al doilea respondent nu are idee despre baza legislativă în vigoare privind antreprenoriatul mic, fapt ce confirmă nevoia de creare a unui sistem de stat de asigurare informațională a reprezentanților întreprinderilor mici, ce va permite obținerea unei tratări corecte a legislației actuale. Datele obținute arată că în ultimii doi ani situația privind asigurarea informațională a antreprenoriatului mic nu s-a ameliorat, dar dimpotrivă s-a înrăutățit.

Starea actuală a procesului de elaborare a legilor în domeniul întreprinderilor mici este percepută negativ de reprezentanții acestuia, adică de persoanele asupra cărora se aplică această legislație.

Situația de conflict, creată între reprezentanții structurilor de stat și ai întreprinderilor mici, este legată în mod organic de starea de tranziție și de contradicțiile societății actuale. Conflictelor sociale s-au agravat în principal datorită procesului de tranziție la relațiile de piață. Constituirea noilor grupuri sociale, a segmentului de întreprinzători și deținători de proprietăți, inegalitatea care se aprofundează creează împreună o bază pentru apariția unor noi conflicte. În societate se formează o nouă contradicție socială între elită, care reprezintă diverse grupuri de proprietari noi, și marea parte a populației, care a fost exclusă de la accesul la proprietate și la putere. Datorită extinderii situației de criză a societății, care conduce la ciocnirea diferitelor forțe și comunități, se acutizează contradicțiile sociale, fapt ce determină activizarea conflictelor locale dintre grupuri sociale (în acest caz, între funcționari de stat și oameni de afaceri).

Majoritatea respondenților (92,3 % din numărul total al persoanelor chestionate) nu sunt satisfăcuți de legislația actuală în domeniul întreprinderilor mici și, în opinia lor, este necesară introducerea unor modificări și completări în baza legală, îndreptate spre accelerarea dezvoltării antreprenoriatului mic. Și în acest caz inițiativa legislativă trebuie să aparțină nemijlocit asociațiilor de întreprinzători, care știu mai bine decât oricine care sunt punctele vulnerabile ale sistemului legislativ actual. Prin intermediul actelor normative și juridice în vigoare, în opinia persoanelor intervievate, statul încearcă, în primul rând, să-și apere propriile interese decât pe cele ale întreprinzătorilor, în documente se ține cont mai degrabă de obligațiile subiecților antreprenoriatului mic și într-o măsură mai mică de drepturile lor (89,3 %). Ca dovadă a caracterului „slab” și „îngust” al sistemului legal actual în domeniul întreprinderilor mici respondenții menționează nivelul scăzut al securității sociale a reprezentanților antreprenoriatului mic (85,8 %). În timpul interviurilor realizate de sociologi, întreprinzătorii mici au remarcat în repetate rânduri lipsa protecției sociale (indemnizații și înlesniri, calcularea pensiei) a subiecților antreprenoriatului mic. Aproximativ aceeași situație s-a creat și în Rusia. Conform unei cercetări efectuate în 2006, pentru obținerea unei securități pentru micul antreprenoriat este necesară asigurarea egalității tuturor cetățenilor în fața legii.

În ceea ce privește elaborarea proiectelor de lege ce determină dezvoltarea antreprenoriatului mic în Transnistria, majoritatea persoanelor chestionate consideră că funcționarii de stat, responsabili pentru întocmirea actelor normative și juridice, nu respectă principalele cerințe la elaborarea actelor legale în domeniul dezvoltării antreprenoriatului mic. Adesea proiectele de lege

elaborate nu sunt absolut clare (81,4 %), mulți întreprinzători nu înțeleg actele legislative propuse pentru discuție și, în consecință, le interpretează greșit. Unele documente, mai ales cele privind înregistrarea întreprinderii individuale, obținerea autorizației pentru comerț, sunt considerate lipsite de teme și dublându-se unele pe altele (83,3 %). Atunci când examinează detaliat documentația normativă, mulți dintre respondenți mărturisesc faptul că remarcă lipsa mecanismului de obligații reciproce între stat și subiecții businessului mic (82,4 %). Mai întâi, sunt stipulate obligațiile întreprinzătorilor, fără să vizeze responsabilitatea structurilor de stat, în calitate de organe de control publice, care urmăresc interpretarea corectă a tuturor actelor normative și juridice. Majoritatea persoanelor chestionate consideră că piatra de temelie a sistemului legislativ actual o constituie lipsa informației obiective, pe care să o dețină organele de stat despre situația prezentă a clasei de întreprinzători (92,2 %). Esența proiectelor de lege curente este majorarea tarifelor sau impozitarea suplimentară a afacerilor. Înainte de elaborarea unor asemenea documente, este necesară stabilirea unui diagnostic al situației politice actuale a întreprinzătorilor, pregătirea unei prognoze social-economice pentru dezvoltarea antreprenoriatului mic în cazul intrării în vigoare a actelor legislative, legate de cheltuielile materiale suplimentare suportate de micii întreprinzători.

Lipsa unor canale sigure pentru schimbul de informații are drept urmare înstrăinarea psihologică tot mai mare între reprezentanții structurilor de stat și antreprenoriatului mic. Reprezentanții antreprenoriatului mic își formează o imagine negativă despre funcționarul de stat ca despre o persoană indiferentă față de nevoile și interesele întreprinzătorilor, în timp ce colaboratorii departamentelor publice au față de oamenii de afaceri o atitudine ca față de criminali, escroci, care își obțin profitul prin mijloace ilegale.

În opinia lui Robert Merton⁵, în aceeași societate, sentimentele și tradițiile sociale pot fi funcționale pentru anumite grupuri și disfuncționale pentru altele, pentru că nu sunt luate în considerare consecințele unor fenomene sociale și culturale pentru grupuri sociale diferite și pentru membrii acestor grupuri. Robert Merton propune să se țină cont în mod real de totalitatea unităților sociale, pentru care fenomenul social sau cultural respectiv se dovedește a fi funcțional. Trebuie prevăzută în mod special posibilitatea ca fenomenele sociale să aibă consecințe diferite – funcționale și disfuncționale – pentru persoane și subgrupuri diferite, precum și pentru un context social și cultural mai larg.

Rezultatele obținute în cadrul cercetării sunt confirmate de datele furnizate de sociologii ruși. Gradul încrederii reciproce depășește semnificativ gradul de încredere a întreprinzătorilor față de organele de stat. Astfel, se poate vorbi despre o deosebire calitativă în caracterul raporturilor dintre oamenii de afaceri ruși și funcționarii publici.

Majoritatea persoanelor intervievate din Transnistria (48,6 %) consideră că reprezentanții structurilor de stat manifestă o rezistență permanentă și mereu pun piedici în activitatea întreprinzătorilor. Poziția exprimată în atitudinea organelor publice depășește cu 11,6 % răspunsurile la aceeași întrebare din 2006. Dacă acum doi ani mulți oameni de afaceri remarcă prezența, într-o măsură egală, atât a sprijinului, cât și a rezistenței, acum întreprinzătorii și-au schimbat atitudinea față de organele de stat, mai ales pe fundalul conflictului dintre comercianți și autoritățile Transnistriei privitor la instalarea caselor de marcat. Condamnarea vehementă a politicii de stat actuale în domeniul antreprenoriatului mic a determinat scăderea încrederii întreprinzătorilor față de organele publice. În prezent, față de structurile de afaceri doar o treime din intervievați menționează un grad scăzut de încredere, iar structurile de stat sunt apreciate negativ de 85,8 % din respondenți, ceea ce reprezintă cu 11 % mai mult decât în 2006.

Datele statistice obținute indică drept motiv al tensiunii psihologice existente atitudinea indiferentă a funcționarilor de stat față de soarta antreprenoriatului mic. În opinia întreprinzătorilor,

nepăsarea se manifestă prin lipsa unei dorințe de soluționare a majorității problemelor cu care se confruntă oamenii de afaceri în activitatea lor.

Faptul este confirmat și de rezultatele anului 2002, obținute în timpul cercetării sociologice, realizată în regiunea Samara, unde s-a constatat că atitudinea oamenilor de afaceri față de autorități se formează în baza experienței lor de relaționare în interes de serviciu cu funcționarii de diferite nivele și departamente. Printre cei mai mulți întreprinzători ruși există un punct de vedere consecvent, potrivit căruia funcționarii sunt interesați doar de scopuri meschine. Numai a treia parte dintre intervievați au apreciat drept bune condițiile de dezvoltare ale întreprinderilor mici în regiunea Samara, ceilalți consideră că nivelul de dezvoltare al antreprenoriatului mic este scăzut. Dispoziții similare printre întreprinzători se observă și în Transnistria.

Evaluând perspectivele de progres ale antreprenoriatului, majoritatea persoanelor chestionate și-au exprimat opțiunea pentru asocierea oamenilor de afaceri în uniuni, care sunt capabile, exprimând opinia majorității, să soluționeze problemele vitale legate de dezvoltarea întreprinderilor mici: oferirea de consultanță juridică, lansarea unor inițiative legislative, apărarea drepturilor și intereselor întreprinzătorilor. Mulți au conștientizat că o dezvoltare individuală și izolată nu reprezintă o soluție pentru situația creată. În esența sa, întreprinzătorul rămâne singur față în față cu problemele pe care nu le poate rezolva de sine stătător. Și rezultatele sociologice confirmă tendința de formare a unor uniuni de întreprinzători puternice. Dacă în anul 2006 majoritatea respondenților s-au pronunțat pentru o dezvoltare individuală (44 %), atunci astăzi optează pentru dezvoltare individuală doar 18,8 %. Și abia 16,5 % privesc perspectivele de dezvoltare ale întreprinderilor mici prin intermediul unei colaborări strânse cu statul.

Cei mai mulți respondenți (64,8 %) declară că ameliorarea raporturilor dintre structurile de stat și cele antreprenoriale este posibilă cu condiția respectării obligațiilor reciproce, ținând seama de interesele ambelor părți. 43 % din numărul total al persoanelor intervievate privesc statul în calitate de garant juridic al dezvoltării întreprinderilor mici și antreprenorilor individuali. În ciuda unei acțiuni negative a statului împotriva oamenilor de afaceri, doar un număr nesemnificativ de persoane chestionate s-au pronunțat pentru o intervenție limitată a structurilor publice în dezvoltarea businessului mic. Mulți deținători de proprietăți private înțeleg că un stat puternic, ce promovează o politică rezonabilă, echilibrată față de sectorul privat al economiei, contribuie la dezvoltarea lor eficientă, iar ca rezultat se consolidează clasa de mijloc a societății care favorizează stabilitatea politică și economică.

De asemenea, trebuie remarcată unanimitatea comună în ce privește mai ales aprecierea negativă practică a tuturor întreprinzătorilor vizavi de subiectele asociate cu activitatea statului în domeniul sectorului privat. Acest fapt indică asupra necesității operării unor schimbări în politica de stat față de subiecții antreprenoriatului mic. Este nevoie, în primul rând, de o revizuire a principiilor de elaborare a actelor normative și juridice ce determină dezvoltarea antreprenoriatului individual. Reprezentanții structurilor private trebuie să propună, împreună cu funcționarii publici, inițiative legislative. Statul trebuie să acorde o atenție deosebită dezvoltării unui sistem de asigurare informațională a întreprinzătorilor în toate subiectele ce vizează dezvoltarea lor.

Dinamica de ascensiune a businessului mic cunoaște ponderea cea mai mare în comerț – 55,2 % din numărul total al întreprinderilor, fapt explicat de circulația mare a capitalului și de restituirea mijloacelor investite. Creșterea numărului de întreprinderi individuale a fost de la 10,2 % până la 15,7 % timp de doi ani. Are loc reducerea numărului de întreprinderi mici în sectorul de construcții și agricol. Principalele probleme cu care se confruntă antreprenorii agricoli sunt: nerentabilitatea producției agricole, capacitatea de plată redusă a populației, insuficiența mijloacelor pentru susținerea și renovarea bazei materiale, întârzierea plăților reciproce, precum și caracterul incomplet al transformărilor instituționale și funciare. Antreprenoriatul este dezvoltat neuniform

în regiunile Transnistriei. Sectorul businessului mic a cunoscut cea mai mare ascensiune în orașele Tiraspol, Bender și în raionul Rîbnița, fapt determinat de nefuncționarea prelungită și solicitarea mică a întreprinderilor industriale.

Întreprinzătorul de astăzi este îngrijorat, după cum s-a constatat, mai mult de perspectivele de dezvoltare ale afacerii decât de obținerea profitului imediat. Antreprenorii se evidențiază prin preferința acordată valorilor profesionale, care răspund pentru formarea motivației de afaceri. Întreprinzătorii privați au acordat întâietate nu banilor sau bogăției, ci „posibilității de a avea o afacere proprie, de a fi stăpânul propriului destin”. Dorința de a găsi „o nouă aplicare a cunoștințelor, abilităților și capacităților proprii” a fost menționată de 27 % (ponderea de 7,5 %), iar „independența adevărată în viață și în activitate” – de 35 % (ponderea de 9,7 %).

Oamenii de afaceri pun valoare mare, de asemenea, pe capacitatea de a soluționa situațiile de risc – 31 % (ponderea de 8,6 %). Recunoscând propria pricepere de a ieși din împrejurări dificile, întreprinzătorii adesea situează propriul drept la eroare mai sus decât dreptul străinilor la reușită.

Banii și bogăția, ca valoare și scop principal în viață, ocupă doar poziția a 8-a (ponderea de 5,5 %). De altfel, banii și bogăția, ca atare, nici nu reprezintă un ideal. Este cu totul altceva atunci când vine vorba de bunurile care pot fi obținute cu ajutorul acestora: libertate, sentimentul de siguranță, sentimentul de stăpân al propriului destin.

Orientările legate de statut ca și motivare de viață ocupă abia locul 9 – 19 % (ponderea de 5,2 %). Ambiția de putere, ca valoare, s-a dovedit lipsită de popularitate, aceasta a fost citată de 8 % din respondenți (ponderea de 2,2 %).

Fără îndoială, un loc deosebit pentru antreprenori ocupă valorile asociate cu familia, securitatea personală și mediu. De la 54 până la 73 % dintre intervievați au declarat că pentru ei este foarte important să se simtă în siguranță, să nu resimtă amenințarea violenței, să trăiască într-un mediu curat, să aibă o familie puternică și să ofere copiilor o educație bună.

În baza informațiilor statistice, la capitolul evaluării factorilor ce asigură viabilitatea antreprenoriatului mic, sunt examinate condițiile subiective și obiective ale antreprenoriatului, în particular, reacția oamenilor de afaceri față de factorii nefavorabili ai mediului și caracteristicile comportamentului lor moral și legal.

Condițiile de activitate a întreprinzătorilor sunt clasificate de noi ca fiind 1) de macrosituație, 2) de producere industrială și 3) interne (psihologice). Condițiile ce vizează macrosituația includ genul relațiilor economice din țară și orânduirea socială și politică. Interacțiunea omului de afaceri cu macromediul este mijlocită de legi obiective și factori externi: acte legislative, politica economică a guvernului, activitatea organelor puterii locale și regionale (*Tabelul 6*).

Macro-condițiile, al căror conținut este determinat de acțiunea autorităților, cuprind cererea și oferta pentru produse și servicii, presiunea grupărilor criminale. Condițiile de producere internă (din interiorul firmei) conțin furnizarea de materiale, accesorii și piese de schimb, situația privind investițiile, calitatea producției, profesionalismul în administrare, caracteristicile personalului. Acestea sunt derivate atât din condițiile de macrosituație, cât și din factorii individuali.

Premisele interne de activitate, care îi permit unei persoane să facă afaceri, adică toate calitățile personale și de afaceri ale întreprinzătorului, formează cel de-al treilea grup de condiții. Aici se includ parametri, precum abilitățile de comunicare ale omului de afaceri, relațiile lui personale cu reprezentanții autorităților, cu alți participanți ai procesului de piață.

Valoarea subiectivă a acestor condiții a fost determinată conform gradului indicat de respondenți a influenței lor asupra viabilității afacerilor. În ultima coloană a tabelului este inclus indicatorul sumar al gradului de influență – valoarea condițiilor.

Potrivit datelor obținute, factorul cel mai puternic pentru viabilitatea antreprenoriatului este cererea și oferta pentru producția întreprinderii. Este firesc. Fiind piatra de temelie a economiei

de piață și reprezentând o condiție macroeconomică generală, aceasta integrează acțiunea altor factori: de producere internă, când este vorba de nomenclatorul producției fabricate, publicitate, desfacere; de personalitate, când este vorba de o persoană, un conducător și organizator al afacerii. Nu este întâmplător faptul că factorul intern, precum calitățile personale și de antreprenor ale oamenilor de afaceri, ocupă poziția a doua, după conjunctura pieței. Aici se alătură condițiile de micrositație, formând un „sindrom de factori” specific, ce influențează în mod semnificativ viabilitatea afacerii. Dintre acestea se evidențiază legile aflate în vigoare și activitatea legată de acestea a organelor autorității locale și republicane. Deși, se pare, multe legi și acte normative sunt elaborate anume pentru a susține dezvoltarea antreprenoriatului, în realitate există legi care nu acționează și o lipsă de inițiativă a autorităților: absența asigurării financiare, caracterul slab al controlului asupra executării, dezvoltarea insuficientă a bazei legale.

O analiză a răspunsurilor formulate de respondenți în ceea ce privește condițiile de producere interne relevă că influența lor asupra caracterului viabil al businessului este mai mică a celor psihologice și, cu atât mai mult, a celor social-economice (valoarea condiției de 2,2).

Condiții (factori)*	Gradul decisiv	Gradul semnificativ	Gradul mic	Nu au determinat	Non-răspuns	Total	Valoarea condiției (factorului)
Legislația în vigoare	37	18	22	19	4	100	2,7
Activitatea organelor publice	34	30	14	19	3	100	2,7
Cererea pentru producția Dumneavoastră	39	39	14	6	2	100	3,1
Presiunea elementelor criminale	15	29	32	18	6	100	2,3
Relațiile dintre concurenți	16	32	41	9	2	100	2,5
Situația privind furnizorii de materiale	21	31	23	15	10	100	2,4
Situația privind investițiile	14	23	13	29	21	100	1,8
Organizarea producției	18	28	25	16	13	100	2,2
Calitățile personale și de afaceri ale personalului	31	36	14	7	12	100	2,7
Calitățile Dumneavoastră personale și de afaceri	37	37	14	11	1	100	3,4
Relațiile personale cu funcționarii de stat	19	20	23	18	20	100	2,0
Relațiile personale cu alți întreprinzători	18	22	26	22	12	100	2,1

* 1-4 – comune (de macrosituație); 5-8 – de producere internă; 9-12 – interne (psihologice).

Pentru reprezentanții întreprinderilor mici, odată cu constituirea persoanei juridice, unele condiții de macrosituație reprezintă factorii cei mai importanți de viabilitate a micului antreprenoriat. Fiecare al doilea conducător de întreprindere mică, apreciind factorii ce determină viabilitatea businessului mic, mărturisește că într-o măsură decisivă asupra activității sale comerciale influențează legislația în vigoare (50 %) și activitatea organelor publice (52,5 %).

Dezvoltarea antreprenoriatului mic depinde, în particular, de modul în care oamenii de afaceri apreciază capacitățile proprii la soluționarea problemelor cu care se confruntă și la depășirea dificultăților.

Cercetarea relevă că doar 12 % dintre întreprinzători evaluează propriile capacități la „nivel înalt”; marea majoritate însă (55 %) se împarte între cei care consideră că posedă capacități „medii” (3-5 puncte); și cei care socotesc că au capacități „limitate” (1-3 puncte), reprezentând 33 %. Deși majoritatea oamenilor de afaceri se împart în două categorii (cu abilități medii și limitate de a soluționa propriile probleme) – 45 % dintre aprecieri se situează la limita dintre 4 și 5 puncte. În același timp, se conturează o oarecare asimetrie de distribuire a aprecierilor în favoarea valorilor mici, de aceea valoarea medie a aprecierilor (3,95) se deplasează puțin spre stânga față de mijlocul gradației. Prin urmare, o parte mai mare dintre persoanele chestionate își apreciază capacitățile proprii de rezolvare a problemelor mai degrabă ca fiind „limitate” decât „largi”.

Apreciind reușita activității antreprenoriale, o parte semnificativă a respondenților (24 %) este înclinată să-și ofere note medii. 64 % au situat propria reușită între 3 și 5 puncte. Totodată, proporția întreprinzătorilor care își apreciază succesele peste medie (5-7 puncte) reprezintă 31 %, cu puțin mai redusă decât proporția oamenilor de afaceri care își evaluează reușitele destul de modest (1-3 puncte) – 45 %.

Conform sondajului pe care l-am efectuat, majoritatea reprezentanților antreprenoriatului mic se consideră într-o măsură sau alta lipsiți de protecție pe plan juridic. În opinia respondenților, la formarea politicii sale în domeniul micului antreprenoriat, statul urmărește, în primul rând, apărarea propriilor interese (51,3 %). Actele normative iau în considerare mai degrabă obligațiile întreprinzătorilor și într-o măsură mai mică drepturile lor (47,4 %). Din multe puncte de vedere, situația de criză creată în raporturile dintre cele două grupuri sociale examinate este determinată de lipsa unui consens și a înțelegerii reciproce în chestiuni ce reglementează activitatea antreprenorială la etapa actuală.

Intrarea în normalitate a acestor relații este posibilă prin consolidarea puterii legislative și organizațiilor antreprenoriale pentru elaborarea unei platforme juridice optime pentru a răspunde așteptărilor oamenilor de afaceri. În ultimul timp, în această direcție s-au conturat schimbări pozitive semnificative. Noul corp legislativ al Transnistriei, ales în decembrie 2005, și-a exprimat îngrijorarea profundă privind situația actuală a bazei legale în domeniul antreprenoriatului mic. Chiar în primele luni de activitate au fost examinate amendamente la Legile „Cu privire la patenta de întreprinzător individual” și „Cu privire la efectuarea controalelor neplanificate”, orientate spre simplificarea înregistrării întreprinzătorilor individuali și apărarea drepturilor legitime ale reprezentanților structurilor de afaceri. Apariția unor noi subiecți ai întreprinderilor și firmelor și, în special, a întreprinzătorilor și angajaților, determină o configurație absolut nouă de administrare și de organizare a firmelor. Sunt frecvente și aici manifestările de rezistență crescândă și de aprofundare a tensiunii în cadrul antreprenoriatului și în societate în general.

În cazul dat este vorba despre stabilitatea economică a întreprinderii și asigurarea materială a propriilor lucrători, despre situația socială a angajaților, bunăstarea lor psihologică, participare la viața socială a întreprinderii etc., despre onestitatea și decența întreprinzătorului față de propriii angajați și partenerii externi și așa mai departe. Responsabilitatea socială autentică a sectorului de afaceri se rezumă la eliminarea contradicțiilor sociale, care se înmulțesc în perioada de tranziție la economia de piață, pentru a evita consecințele negative, care includ creșterea șomajului, a sărăciei, poluarea mediului etc.⁶

Situația actuală a antreprenoriatului mic este determinată în mare măsură de funcționarea sistemului organelor de control publice. În prezent, majoritatea întreprinzătorilor au o atitudine în general negativă față de activitatea serviciilor de control și afirmă că serviciul fiscal, vama, Departamentul de Combatere a Crimelor Economice și alte instituții influențează negativ dezvoltarea întreprinderilor mici (63,3-89,6 %). În mare parte, această atitudine este legată de orientările negative sociale și psihologice ale persoanelor responsabile de astăzi, care, după pă-

rerea respondenților, sunt îndreptate spre dezorganizarea procesului antreprenorial și obținerea câștigurilor personale.

Problema serviciilor publice este asociată, în principal, de faptul că ideea unei birocrății „receptive” pe plan social și limitate deocamdată nu a intrat în conștiința publică și nici în practica spațiului post-sovietic. Astăzi dispunem de un corporativism birocratic evident și de pretenții pentru un control nelimitat asupra economiei și viața publică⁷.

Există două motive-cheie ale apariției unor consecințe sociale negative ale deciziilor adoptate de funcționarii de stat. Este vorba, în primul rând, de insuficiența de cunoștințe și informație despre procesele din mediul antreprenorial pe care o au funcționarii. În plus, devierile de la scopurile cu valoare socială ale organizației au loc din cauză că nu coincid intereselor individual-egoiste, de grup, corporative și publice. Contradicțiile dintre aceste interese constituie miezul tuturor problemelor social-economice și politice ale societăților umane pe tot parcursul istoriei.

Procesul de asimilare a eticii de către activitatea de stat și administrativă este deosebit de complicat și contradictoriu. Este necesară, mai întâi, eliminarea din legislația privind politica fiscală și tarifară a tuturor barierelor pentru activitățile de afaceri oneste, astfel încât funcționarul de stat să nu fie obligat, în interesul unei funcționari libere a societății, să „corecteze” din mers legile și tarifele pentru diverse activități ale clienților săi, rectificând totodată prin mijloace ilegale remunerarea propriei munci.

Trebuie menționat faptul că aspectele economice și politice ale producției sunt interdependente. Întreprinzătorul, ghidat de dorința obținerii unui profit, găsește combinații de unificare a factorilor de producție, fabrică produse (aspecte economice), iar în procesul activității de muncă se reproduc condițiile de viață ale oamenilor, oamenii înșiși și relațiile sociale (aspecte sociale). Și aici trebuie să se țină cont de faptul că pentru soluționarea problemelor sociale sunt necesare resurse, care pot fi obținute doar pe bază „economică”. Adesea, rămânerea în urmă a dimensiunii sociale a producției nu permite obținerea unor rezultate economice mai mari. Prin urmare, iată care este dialectica: atingerea scopurilor sociale se bazează pe creștere economică, iar aceasta, la rândul său, depinde de utilizarea eficientă a factorilor sociali.

Este necesară nu doar simpla îmbinare a cheltuielilor pentru extinderea activității antreprenoriale cu cheltuielile pentru „capitalul uman”, ci asigurarea unei interacțiuni strânse între factorii eficienței economice și sociale, orientată spre consolidarea lor reciprocă. Conștientizarea relației dintre economic și social în afaceri, a esenței funcțiilor sociale ale antreprenoriatului de către reprezentanții structurilor publice și, mai ales, a acțiunii lor reale de pe poziția responsabilității sociale va permite eliminarea mai rapidă a imaginii negative a întreprinzătorului, pe care o are populația, și va crea condiții mai favorabile pentru dezvoltarea relațiilor de piață⁸.

În pofida unei opinii unanime a persoanelor chestionate în cadrul sondajului, exprimată despre încălcarea permanentă a drepturilor și libertăților în mediul de afaceri, doar 1,7 % s-au adresat în instanță atunci când drepturile lor au fost încălcate. Principalul motiv menționat aici este lipsa de încredere în justiție și în caracterul imparțial al sistemului judecătoresc autohton (38,9 %), în timp ce unii antreprenori se tem de presiuni din partea organelor de stat (18,1 %). Printre motive se numără de asemenea procesul lung și obositor al procedurilor judecătorești (15,3 %) și lipsa mijloacelor pentru serviciile unui avocat (12,5 %). În multe privințe, distribuția statistică reflectă sistemul actual al raporturilor sociale și psihologice dintre subiecții publici și privați, care se confruntă cu dificultăți serioase și nutresc un sentiment de neîncredere unii față de ceilalți.

Întreprinzătorii intervievați apreciază propria situație socială ca fiind catastrofală: 91 % din numărul total al acestora consideră că reprezentanții businessului mic și mijlocii dispun de un nivel jos de securitate socială. Mulți fac referire la baza normativă modestă, ce reglementează sistemul de protecție socială a reprezentanților întreprinderilor mici și angajaților, care lucrează în sectorul privat. Sunt indicate, în primul rând, lipsa unei asigurări reale cu pensii a întreprinzăto-

rilor individuali (33,7 %), fiindcă reforma realizată a pensiilor nu contribuie la luarea în calcul cu adevărat a vechimii în muncă a reprezentanților structurilor antreprenoriale, diminuând șansele unei susțineri calitative din partea statului pentru oamenii la bătrânețe, în ciuda muncilor grele îndeplinite de întreprinzătorii individuali în situația economică actuală. Printre problemele cele mai acute care influențează negativ dezvoltarea antreprenoriatului, inclusiv a întreprinderilor mici, se numără securitatea personală a oamenilor de afaceri, a membrilor familiilor acestora și a proprietății lor în fața actelor criminale.

În legătură cu aceasta, setul de măsuri, realizate de organele de menținere a ordinii de drept și de alte instituții în combaterea crimei organizate, racketului, corupției și crimelor economice, trebuie să includă acordarea de sprijin pentru dezvoltarea și activitatea firmelor de securitate specializate și servicii de securitate. Trebuie creată o bază juridică și materială, trebuie extinsă rețeaua de firme ce asigură integritatea bunurilor aparținând întreprinzătorilor (parcări, depozite, magazine etc.), precum și a celor care produc mijloace de a pază și securitate speciale (semnalizări, alarme, sisteme video etc.). De asemenea, este necesară constituirea unui sistem de arbitraj pentru întreprinzători și a unor unități speciale ale executorilor judecătorești, care să asigure îndeplinirea rapidă și eficientă a hotărârilor judecătorești și de arbitraj⁹. Toate acestea vor permite fortificarea semnificativă a securității întreprinzătorilor și a protecției sociale a angajaților din întreprinderile mici, precum și transformarea activității antreprenoriale într-o ocupație mai atractivă pentru diverse grupuri de populație. Ca urmare a acestor măsuri, se va mări numărul noilor locuri de muncă, a subiecților antreprenoriatului mic, ieșirea lor din zona economiei informale, majorarea contribuției întreprinzătorilor mici la soluționarea problemelor social-economice ale societății. Dezvoltarea antreprenoriatului mic presupune efectuarea unor măsuri de asigurare a securității și protecției sociale pentru întreprinderile mici. Îndeplinirea acțiunilor menționate va contribui la ameliorarea sistemului de pensii, de asigurări sociale și medicale în interesul întreprinzătorilor mici. Urmează a fi rezolvate problemele securității sociale a angajaților din întreprinderile mici, de protecție a muncii și tehnică a securității, ținând cont de riscul sporit caracteristic pentru acest domeniu de activitate.

Avansarea democrației, delegarea atribuțiilor către nivelul „de jos” în ierarhia de serviciu extind zona opțiunilor libere. În acest proces este deosebit de important ca suplینirea socială adecvată a spațiului moral individual să servească drept barieră internă în conștiința funcționarului public, ce împiedică utilizarea statutului de serviciu în scopuri individuale înguste și anti-sociale.

Pentru sporirea eficienței susținerii oferite de către stat pentru antreprenoriatul mic trebuie elaborat un complex de măsuri îndreptate spre depășirea tendințelor negative în acest sector. Și aici trebuie evidențiate trei direcții principale de acțiune: în primul rând, restabilirea unei ordini elementare în mediul extern al antreprenoriatului mic; în al doilea rând, exercitarea unei acțiuni regulatorii asupra mediului intern, mai ales prin intermediul unei susțineri directe cu resurse (financiare, în mod prioritar) a întreprinderilor mici; în al treilea rând, auto-perfecționarea organizatorică a sistemului de susținere de către stat.

Astfel, în scopul unei funcționări normale și a dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii este necesară asigurarea unor condiții economice, juridice, organizaționale, psihologice etc. Odată cu acordarea unei susțineri pentru întreprinderile mici, trebuie exercitată o influență din partea societății și a instituțiilor ei asupra acestui grup social în scopul ameliorării caracteristicilor ei calitative, optimizării componenței și funcționării. Aceasta înseamnă că trebuie eliminate din cadrul ei și din activitățile realizate toate elementele disfuncționale și trebuie asigurate schimbări progresive în aspectul profesional și moral-spiritual al întreprinzătorilor.

Trebuie să constatăm cu mare părere de rău că anume sectorul întreprinderilor mici a fost afectat cel mai mult de transformările economice desfășurate în republică. Nu există un sistem funcțional de stimulare a formării întreprinderilor mici, precum nu există nici un mecanism

economic de susținere a acestui sector. Nu a fost elaborat programul de stat pentru dezvoltarea acestui sector important al economiei de piață.

Întreprinderile mici și mijlocii au nevoie astăzi de o securitate socială deplină și de o transformare a sistemului asigurărilor sociale etc.

Dezvoltarea antreprenoriatului mic presupune efectuarea unor măsuri de protecție și securitate socială în sectorul afacerilor mici. Realizarea acțiunilor anunțate va îmbunătăți sistemele de pensii și de asigurări sociale și de sănătate în interesul antreprenoriatului mic și a societății în general. Urmează a fi soluționate problemele securității sociale a angajaților din întreprinderile mici, de securitate a muncii și protecție a muncii, ținând cont de riscul sporit caracteristic pentru acest domeniu de activitate.

Situația creată subminează stimulentele pentru activitatea antreprenorială, care de altfel pot conduce la transformarea structurală și, în consecință, la depășirea recesiunii economice. Este evident că în situația actuală nu este suficientă o singură inițiativă, aparținând întreprinderilor mici. Doar acțiunile corecte în domeniul reformelor economice pot conduce la dezvoltarea antreprenoriatului mic, fapt ce va stimula dezvoltarea economiei de piață în general.

Trebuie menționată de asemenea influența conflictului moldo-transnistrean asupra dezvoltării antreprenoriatului. Lipsa unei reglementări și instabilitatea politică și social-economică asociată cu aceasta încetinesc realizarea măsurilor necesare pentru dezvoltarea eficientă a întreprinderilor mici și mijlocii și determină lipsa de încredere în ziua de mâine a întreprinzătorilor de pe ambele maluri ale râului Nistru și creează temeri pentru dezvoltarea propriilor afaceri.

Bibliografia și literatura

1. Gaidar E. Despre corupția totală a autorităților de stat // *Izvestia*. – 1994., pp.25-28
2. Kleiner G. B. Sectorul antreprenorial în economie și societate: misiune și realizarea ei // *Ekonomiceskaia nauka sovremennoi Rossii*. – 2001. – Nr. 2., pp. 12-14
3. Runov A.V. Factorii sociali și economici ai susținerii de stat și publice a antreprenoriatului mic. M.: MIPK-MIPSET, 1997. – p. 46/47.
4. Sistemul fiscal al Republicii Moldova este destul de competitiv pe plan internațional, – Cercetare USAID // Canalul TV7 în Moldova. – 18.04.2008 – http://www.pressa.tm.md/?page=itrec_4&id=38261
5. Merton R. Social theory and social structure, 1957
6. Fedeaeva R.H. Cultura organizatorică și responsabilitatea structurilor antreprenoriale contemporane. M.: MIPSET, 1997., pp. 33-35
7. Obolonski A.V. Funcționarii post-sovietici: o clasă dominantă cvasibirocrațică. // *Socis*. – 1991. – Nr. 12., p. 23
8. Fetisov E.N., Iakovlev I.G. Despre aspectele sociale ale antreprenoriatului. *Socis*. – 1993. – Nr. 3., pp. 17-18
9. Romașev O.O. Dezvoltarea businessului mic și mijlocii – una dintre cele mai importante sarcini ale politicii sociale. *Revista social-politică*. – 1998. – Nr. 12., pp 34-37
10. Zubrițki V.P. Antreprenoriatul și piața hârtiilor de valoare: constituirea și dezvoltarea, – Tiraspol, 1998. p. 13-28.

Galina Șelari

MOLDOVA ȘI TRANSNISTRIA: DIMENSIUNEA ECONOMICĂ REGIONALĂ

Scopul acestui articol este analiza impactului "factorului" Transnistriei asupra dinamicii de dezvoltare a Moldovei din punctul de vedere a: (i) tranzitului fluxului de mărfuri din țările CSI spre Europa de Sud-Est și vice-versa; (ii) comerțului "moldo – moldovenesc" dintre Moldova și Transnistria, inclusiv re-exportul; (iii) fluxurilor comerciale ale economiei informale de pe ambele maluri ale Nistrului. În articol este justificată necesitatea sincronizării acțiunilor economice și politice în elaborarea formulelor reciproc acceptabile de soluționare a conflictului. Interesele economice reciproce, acțiunile consecutive pentru crearea spațiului economic comun și depășirea în comun a barierelor de dezintegrare existente sunt cercetate ca bază pentru depășirea durabilă și cu succes a stării conflictuale ale celor două economii. În articol sunt folosite documente oficiale, discutate în cursul diferitor etape ale procesului de negocieri, acorduri semnate de către părțile angajate în negocieri, materialele diferitor studii cu privire la aspectele economice ale problemei moldo-transnistrene, dar și datele serviciilor de statistică ale Moldovei, Transnistriei, Rusiei și Ucrainei.

Aproape două decenii starea "înghețată" a conflictului în relațiile moldo-transnistrene afectează în mod direct formarea, dezvoltarea și însăși existența Republicii Moldova, consolidarea statalității sale, transformarea economiei și societății.

Pe parcursul anilor de "dezvoltare în paralel" sunt în continuu schimbare atât forma, cât și substanța relațiilor dintre Moldova și Transnistria: de la confruntare deschisă și conflictul militar din primăvara-vara anului 1992 până la dezvoltarea pozitivă relativă din 1996-2000 și noul val de de tensiune (începând cu anul 2001). Dialogul atât de imprevizibil, desigur, a afectat și afectează stabilitatea și calitatea dezvoltării social-economice de pe ambele maluri ale Nistrului.

După ce a apărut ca un fenomen local de confruntare, conflictul moldo-transnistrean pășește sigur dincolo de relațiile bilaterale dintre malul stâng și drept, căpătând dimensiuni regionale proeminente.

Tradițional, comunitatea internațională (Europa, SUA, CSI, în primul rând Rusia și Ucraina) participă și încearcă să promoveze unirea Moldovei printr-o soluție politică fără să ia în considerare și, uneori, ignorând dimensiunea economică a problemei. În timp ce, *noile provocări, evoluțiile și soluțiile ultimilor ani*, care s-au manifestat în primul rând prin înăsprirea relațiilor economice între Moldova și Transnistria (așa numita "blocada economică", activizarea procesului de privatizare și întrebările cu privire la legitimitatea lor din punctul de vedere al Moldovei și comunității internaționale, sporirea autonomiei infrastructurii în regiune), *din nou și în mod clar scot în evidență problemele de natură pur economică, care intensifică importanța regională a relațiilor între Moldova și Transnistria.*

Într-o perioadă de timp relativ scurtă Moldova și Transnistria, care până acum nu au avut tradiții de independență, au reușit să construiască bazele statalității (recunoscute și nerecunoscute) și o economie de piață, încă nu foarte matură după unele caracteristici, cu distorsiuni structurale și instituționale „proprii”.

Astfel, în ciuda diferențelor în natura transformărilor economiilor și a condițiilor de dezvoltare mai dificile decât în Moldova (nerecunoașterea, lipsa de credite/imprumuturi), traiectoria indicatorilor principali ai Transnistriei este foarte apropiată fazelor de evoluție a economiei Moldovei: adaptarea la piață și avansarea până la apogeul anului 1997; recesiunea sub influența crizei financiare din Rusia a anului 1998; apoi, la fel ca și în Moldova, o nouă renaștere a activității economice și șapte ani de creștere economică. Aceasta se explică atât prin menținerea ascunsă a

interdependenței dintre două economii, cât și prin orientarea comună de export-import în direcția CSI (Rusia, Ucraina) și Uniunea Europeană (Germania, Italia și România).

Menționăm că anii 2000-2007 au fost, din punct de vedere statistic, benefici în linii generale pentru economia și populația Moldovei și Transnistriei:

- *Creșterea dublă a PIB-ului în Moldova și Transnistria, în comparație cu anul 2000;*
- *Veniturile bugetelor naționale ale Moldovei și Transnistriei pentru aceeași perioadă au crescut aproape de 5 ori, ceea ce a favorizat ridicarea salariilor lucrătorilor sferei bugetare și a pensiilor;*
- *Trebuie să menționăm că în Moldova creșterea veniturilor la buget au dus la reducerea datoriei externe. În Transnistria, în contrast, s-a consolidat tendința de acumulare a datoriei publice (aproape dublu);*
- *ritmurile creșterii anuale medii ale investițiilor în capitalul de bază (în Moldova – 12%, în Transnistria – 13%) întreceau ritmurile creșterii PIB-ului (în Moldova – 6%, în Transnistria – 10%);*
- *în ciuda complexității, creșterea semnificativă a exportului, în comparație cu anul 2000: triplu în Moldova și dublu în Transnistria. S-a consolidat orientarea lui pro-europeană: de la 35% până la 51% – în Moldova, și corespunzător, de la 19% la 35% – în Transnistria;*
- *a crescut rata medie a salariilor lunare a angajaților în economie: de 2,5 ori în Moldova și de 2 ori în Transnistria. S-a redus zona și profunzimea sărăciei.*

Cu toate acestea, evoluțiile pozitive de pe ambele maluri ale Nistrului s-au echilibrat în mod constant având la bază circumstanțe negative, de altfel, foarte similare:

- *economia s-a restabilit în mare măsură datorită conjuncturii favorabile de pe piețele externe și creșterii consumului, stimulat de creșterea remitențelor lucrătorilor de peste hotare, și de creșterea salariilor;*
- *crearea noilor locuri de muncă nu a crescut rata de ocupare în câmpul muncii a populației (în cursul anilor 2000-2007 cu 18% în Moldova și 21% în Transnistria), iar mai mult de 40% din populația economic activă a lucrat în străinătate;*
- *lipsa cronică de investiții a împiedicat modernizările în industrie, agricultură, sectoarele infrastructurii (energetică, drumurile și transportul, aprovizionarea cu apă etc.);*
- *Dezechilibrul tot mai mare a plăților externe: în anul 2007 de trei ori în Moldova, de două ori în Transnistria, avansarea importului față de export, deficitul contului curent s-a ridicat până la 10%, și respectiv 40% din PIB;*
- *lupta continuă cu inflației, cu mai mult succes în Moldova și mai puțin eficientă în Transnistria.*

Trăsătura caracteristică a economiei Republicii Moldova și Transnistriei, ce determină în mare măsură succesul și stabilitatea dezvoltării, este dependența mare atât de exporturi (sursa importantă, și aproape unică, în cazul Transnistriei, de formare a rezervei valutare), cât și de importuri (resursele proprii de materie primă, resursele energetice și cele tehnico-materiale sunt practic absente). La fel, aceeași factori explică în mare măsură economia excesiv de deschisă a întregii Moldove față de țările partenere, în special în cazul Transnistriei (Tabelul 1).

Prin această realitate evidentă – de dependență economică foarte mare a Moldovei și Transnistriei față de stabilitatea și fiabilitatea modalităților de aprovizionare de export-import – în mare măsură se explică și impactul restricțiilor în acest domeniu asupra nivelului de completare a bugetelor, agenților economici și populației de pe ambele maluri ale Nistrului.

Astăzi există destule indicii ale faptului că, în schimbul orientării comerțului extern a Moldovei-Transnistriei spre Est (CSI), apare nevoia de a găsi noi parteneri, a diversifica relațiile externe și de a ieși spre noi piețe.

Tabela 1

**Nivelul de deschidere a economiilor Moldovei și Transnistriei
(balanța comercială externă în % față de PIB)**

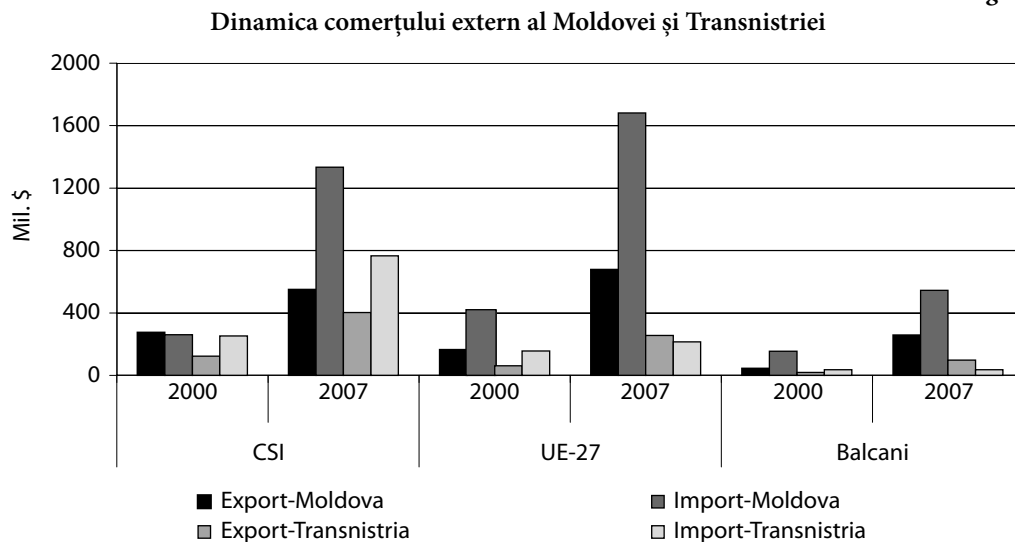
	1996	2000	2005	2006	2007
Moldova	110	97	117	112	114
Transnistria	161	393	277	198	230
Rusia	31	53	45	38	45
Ucraina	72	91	85	81	78

Surse: Anuarul statistic al RM, 2002, Chișinău, 2002; Anuarul statistic al RM, 2008, Chișinău, 2008, Anuarul statistic al RMN din anul 1990, 1995-1997, Tiraspol, 1998; Anuarul statistic al RMN din anul 1990, 2003-2007, Tiraspol, 2008; Serviciul Federal al Statisticii de Stat al FR, <http://www.gks.ru>; Comitetul Statisticii de Stat al Ucrainei, <http://www.ukrstat.gov.ua/>

În ultimii ani, a avut loc un “succes” al exporturilor moldo-transnistrene în regiunea mediteraneană și balcanică. În această direcție, importanța centrală și vitală pentru export aparține porturilor Odessa – Ilychevsk. Există speranța că obținerea de către Moldova a propriului acces la mare – portul Giurgiulești, nu numai va crea condiții suplimentare pentru extinderea relațiilor economice de parteneriat a agenților economici ai Moldovei-Transnistriei cu țările regiunii Mării Negre, dar și va stimula parteneriatul cu ele în condiții favorabile.

Extinderea UE spre Est, politica „noi vecinătăți” și, mai important, extinderea constantă a preferințelor pentru accesul atât a mărfurilor moldovenești, cât și transnistrene pe piața europeană, asigură caracterul atrăgător al malurilor drept și stâng ale Nistrului (fig. 1). Bineînțeles, trebuie luate în calcul diferențele dintre structura bazei exporturilor Moldovei (70% din ea – produsele industriei ușoare și alimentare) și cea a Transnistriei (prelucrarea metalului uzat – 60%, mașini și utilaje, textil).

Fig. 1

Sursele: Anuarul statistic al RM, 2008, Chișinău, 2008; Anuarul statistic al RMN din anii 1996-2001, Tiraspol, 2002; Anuarul statistic al RMN din anii 2003-2007, Tiraspol, 2008.

Este remarcabil faptul că acest succes considerabil pe plan extern a avut loc pe fondul consolidării stării conflictuale interne în relațiile economice și comerciale interne între Moldova și Transnistria. Vom menționa doar că în ultimii ani ponderea Moldovei în balanța comerțului extern al Transnistriei, rămânând relativ stabilă în activitatea de export (aproximativ 10%), a scăzut brusc în import, de la 10% în anul 2000 până la 2% în anul 2007, astfel, fluxul comercial oficial din Moldova spre Transnistria a fost redus în realitate la minim. Practic, Moldova a părăsit în mod “voluntar” piața transnistreană.

Comerțul Moldo-moldovenesc (Moldova-Transnistria). Relațiile economico-comerciale între Moldova și Transnistria sunt departe de a fi transparente. Aceste relații sunt menținute în principal pe baza intereselor agenților economici, prin ocolirea acțiunilor oficialilor Chișinăului și Tiraspolului, precum și de multe ori – a normelor de drept în vigoare pe ambele maluri ale Nistrului.

Remarcabil este faptul că începând cu anul 1990, relațiile moldo-moldovenești au devenit destul de variate:

„Faceți ce doriți – negociați cu cine doriți”. În conformitate cu Protocolul deciziei privind „soluționarea problemelor apărute în sfera activității serviciilor vamale ale Republicii Moldova și Transnistriei”, din martie 1996 până în august 2001, perfectarea actelor privind mărfurile ce urmau a fi transportate din/în Transnistria se efectua prin folosirea serviciilor vamale ale Republicii Moldova.

„Legalizarea” activității de export-import a întreprinderilor transnistrene: Republica Moldova introduce noi proceduri vamale la frontierele sale, concomitent, Transnistria este lipsită de posibilitatea folosirii serviciilor vamale moldovenești. După care are loc obligarea înregistrării certificatelor întreprinderilor transnistrene la Camera Înregistrării de Stat a RM și conturarea problemelor apărute “brusc” cu aprobarea documentelor pentru mijloacele de transport transnistrean internațional etc. În consecință, și Transnistria introduce contra-măsuri – se aprobă taxa specială în valoare de 100% pentru mărfurile moldovenești și controlul migrației, taxa de transport (10% din prețul mărfii) pentru transporturile auto, care nu sunt înregistrate pe teritoriul Transnistriei. Unilateral, se introduce comerțul liber cu Ucraina etc.

Tabelul 2

Structura comerțului exterior între Moldova și Transnistria (%)

	UE-27		UE-15		CSI		Rusia		Ucraina		Țările CSI fără Rusia, Ucraina, Moldova (Transnistria)		Moldova/Transnistria		Alte țări	
	2000	2007	2000	2007	2000	2007	2000	2007	2000	2007	2000	2007	2000	2007	2000	2007
Export																
Moldova	35,06	50,63	21,68	26,42	58,56	41,01	44,53	17,34	7,52	12,51	6,49	11,15	10,56	1,65	6,38	8,36
Transnistria	19,04	35,27	10,14	10,81	38,34	55,45	22,7	42,93	2,08	4,36	13,55	8,16	9,49	6,46	42,62	9,28
Import																
Moldova	53,22	45,56	29,1	25,64	33,46	36,15	15,38	13,51	13,47	18,62	4,6	4,01	3,94	1,27	13,32	18,29
Transnistria	33,97	18,94	19,81	12,86	54,64	67,64	27,3	32,38	13,75	20,92	8,79	12,38	10,78	1,96	11,39	13,42

Sursele: Anuarul statistic al RM, 2008., Chișinău, 2008

Anuarul statistic al RMN din anii 1996-2001, Tiraspol, 2002

Anuarul statistic al RMN din anii 2003-2007, Tiraspol, 2008

Evident, toate aceste încercări reciproce de a rezolva problemele politice prin măsuri “coercitive”, de fapt, nu sunt favorabile pentru libera circulație a mărfurilor și serviciilor între cele două maluri.

Cu toate acestea, persistența legăturilor comerciale tradiționale și a contactelor personale între agenții economici, care lucrează pe ambele maluri ale Nistrului, este bazată pe interesele personale, datorită cărora comerțul bilateral, deși redus, nu a dispărut.

Cu toate că ponderea Moldovei în balanța comerțului extern a Transnistriei se reduce considerabil (de la 10% – în anul 2000 până la 4% – în 2007), piața moldovenească continuă să fie importantă pentru producătorii transnistreni: volumul mărfurilor direcționat spre Moldova din Transnistria înregistrat de vama transnistreană a constituit 47 mil. dolari în anul 2007 (aproximativ 7% din volumul total al exportului). În comparație – volumul exportului către *toate* statele membre “vechi” ale Uniunii Europene (UE-15) a constituit 79 mil.\$ sau 11% din exportul total. De menționat faptul că în timpurile dificile ale “embargoului vinurilor” mai mult de 50% din coniacurile și vinurile produse în Transnistria au fost exportate anume pe piața moldovenească. Din păcate, piața transnistreană este în ultimii ani aproape închisă pentru mărfurile moldovenești. În anul 2000 Moldova ocupa locul „de onoare” sub numărul patru în import, fiind devansată de Rusia, Ucraina și Germania. În prezent, conform statisticii anului 2007, malul drept încheie topul celor zece parteneri ai Transnistriei în materie de import.

Este paradoxală, dar participarea Ucrainei la îndeplinirea procedurilor de export-import stabilite de Moldova pentru a legaliza operațiunilor de export-import ale agenților economici transnistreni, nu a avut impact negativ asupra relațiilor comerciale externe între Ucraina și Transnistria. Mai mult decât atât, începând cu anul 2003 este în vigoare regimul de comerț liber cu Ucraina (mărfurile vândute și cumpărate pe teritoriul Ucrainei, cu excepția celor accizate, nu sunt supuse taxelor vamale).¹ Ca rezultat are loc reducerea volumului de mărfuri moldovenești pe piața transnistreană pe fonul creșterii de patru ori (!) în comparație cu anul 2000 a comerțului cu Ucraina.

Reacția atât de iritată a economiei transnistrene la încercările Moldovei de a ordona regulile vamale, deși acțiunile partenerilor Ucraineni sunt percepute relativ calme, poate fi explicată prin neîncrederea constantă față de Chișinău oficial, în ce privește disponibilitatea îndeplinirii consecvente a obligațiilor lui. Reamintim că Memorandumul moscovit cu privire la bazele normalizării relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria (1997) prevede că, Transnistria are dreptul să stabilească și să mențină contacte internaționale în domeniul economic, tehnico-științific și cultural,² iar recunoașterea Transnistriei drept agent *economic* autonom a confirmat legalitatea activității economice externe a malului stâng în momentul aderării Moldovei la Organizația Mondială a Comerțului.

Pragmatismul economic în luarea deciziilor, care afectează sfera de comerț atât de sensibilă pentru Moldova și Transnistria, ar putea servi drept bază pentru rezolvarea multor probleme economice importante: unificarea cerințelor pentru înregistrarea întreprinderilor, evitarea taxei duble pe venit percepute de la agenții economici etc. În acest context, crearea și implementarea registrului comun a agenților economici pentru ambele economii ar putea deveni nu “piatra poticnirii”, ci “o cărămidă” în procesul de reconstrucție a spațiului economic comun. Ulterior poate fi examinată ideea cooperării industriale în interiorul Moldovei, în sfera producției autovehiculelor, industriei ușoare, mobilei și alimentației, ceea ce poate duce la o promovare mai eficientă a mărfurilor pe piața internă și externă.

Atenția Rusiei față de Moldova este tradițională, însă în istoria Moldovei independente ea s-a manifestat cel mai vizibil, în primul rând, în cadrul evenimentelor desfășurate în Transnistria în 1992 – în ce privește încetarea ostilităților; în 2003 – propulsarea Planului lui D. Kozac de federalizare a Moldovei; în 2006 – privind depășirea „blocadei economice” a Transnistriei după

instituirea procedurilor vamale restrictive la frontiera moldo-ucraineană și, în sfârșit, astăzi, în căutarea formulilor convenabile pentru reglementarea transnistreană, inclusiv prin intermediul contactelor personale directe ale liderilor Moldovei și Transnistriei.

Federația Rusă este partenerul strategic al Moldovei-Transnistriei. Parteneriatul se realizează stabil pe câteva direcții:

- Rusia acționează ca țara garant în negocierile pentru rezolvarea pe cale politică a “conflictului transnistrean”. În Transnistria, începând cu anul 1992, este prezent contingentul rus de menținere a păcii, Grupul Operativ al forțelor ruse și infrastructura corespunzătoare (aerodrom, depozite de armament, facilități de acomodare);
- Cooperarea economică strânsă se observă nu doar în comerțul exterior (în anul 2007 cota-parte a Rusiei în volumul total al comerțului exterior al Moldovei și Transnistriei constituia respectiv 14,5% și 36,5%), însă la fel și în sfera financiară, investiții (proprietarilor ruși le aparțin întreprinderile viticole și de construcții de mașini de pe ambele maluri ale Nistrului), cooperare industrială etc.;
- Poziția geo-economică a Moldovei-Transnistriei (vecinătatea cu zona Balcanică, Dunărea și Odesa – Ilyichevsk, unul din cele mai mari porturi din zona Mării Negre) implică interesele Rusiei în economia regiunii noastre, în special, reieșind din beneficiile de transportare de gaze naturale și de electricitate. Astfel, amplasarea crucială a Moldovei în tranzitul regional spre Balcani poate fi folosită în mod eficient doar prin omiterea unei situații de forță majoră în problema moldo-transnistreană: Transnistria este un fel de “element central” pentru posibilitățile de tranzit ale Moldovei;
- Piața muncii din Rusia oferă locuri de muncă pentru o parte semnificativă (mai mult de 50%)³ a migrantilor lucrători din toată Moldova, transferurile bănești ale căror întrețin semnificativ veniturile gospodăriilor Moldovei-Transnistriei.
- Datorită sistemului dublei cetățenii, după datele Recensământului populației din anul 2004 în Transnistria mai mult de 10% a populației (56 mii locuitori) sunt cetățeni ai Federației Ruse. În Moldova de pe malul drept doar circa 6 mii de locuitori dețin cetățenii ale țărilor CSI și celor Baltice (0,2% din populației);

Schimbul comercial extern între Rusia și Moldova din stânga și dreapta Nistrului se dezvoltă în mod diferit, atât după volum, cât și după structura mărfurilor. Tradițional, până în 2005, Moldova înregistra un sold pozitiv în schimbul comercial extern cu Rusia (mai mult de 100 mil. dolari). În anul 2006, situația s-a schimbat dramatic: restricțiile privind livrările către piața rusă, în primul rând, a produselor vegetale, apoi “embargoul vinurilor” au afectat la fel și balanța comerțului extern (*Tab. 3*).

Tabelul 3

Relațiile de export-import a Moldovei, Transnistriei și Rusiei, mil. dolari SUA

	2000		2005		2006		2007	
	Moldova	Transnistria	Moldova	Transnistria	Moldova	Transnistria	Moldova	Transnistria
Export	210,0	73,2	347,5	231,5	182,0	195,2	232,7	312,1
Import	119,4	126,1	267,8	189,3	417,0	199,9	498,6	366,4
Balanța comercială	90,5225	-52,9	79,6476	42,2	-235,0087	-4,7	-265,9097	-54,3

Sursele: Anuarul statistic ql RM, 2008., Chișinău, 2008; Anuarul statistic al RMN din anii 1996-2001, Tiraspol, 2002; Anuarul statistic al RMN din anii 2003-2007, Tiraspol, 2008

În Transnistria, în schimb, balanța comercială externă este în mod tradițional negativă. De facto, Rusia oferă anual credite comerciale RMN-ului în volum de 50-90 mil. dolari SUA, care oferă regiunii posibilitatea păstrării controlului situației economice. Mai mult decât atât, bilanțul pozitiv în schimbul mărfurilor între Transnistria-Rusia înregistrat în anul 2005 doar subliniază specificul relațiilor ruso-transnistrene: anume Rusia a ajutat Transnistria în condițiile agravării exportului metalelor (implementarea controlului dublu a exportului) pe piața europeană. Nu poate fi ignorată și atitudinea loială constantă a rușilor față de modul în care Transnistria efectuează plata, sau mai degrabă nu o fac, pentru consumul de gaze naturale de către industrie și populație (în anul 2008, de exemplu, valoarea împrumutului de „gaz” constituia aproximativ 250 mil. dolari SUA – ceea ce a depășit veniturile bugetului Transnistriei).⁴

Până nu demult (anul 2006) din Moldova către Rusia se exporta în principal producția vinicolă, mai mult de atât, *trei sferturi* (!) din volumul vinurilor și coniacurilor moldovenești în mod tradițional se vindeau anume pe piața rusă. Ca urmare, în decurs de 15 ani, Rusia s-a afirmat cu fermitate în calitate de partener principal al Moldovei în export. Evenimentele din anii 2006-2007 au schimbat situația în mod radical: practic nu se mai efectuau livrări de vinuri în Rusia. În anul 2008, situația s-a ameliorat, însă producătorii moldoveni de vinuri încă nu au reușit să redobândească pozițiile pierdute. Pe primul loc în export a avansat România.

În structura *exportului Transnistrean* pe piața rusă predomină grupurile de produse: „metale feroase și articole din metal” (producția Uzinei Metalurgice din Rîbnița) – aproximativ 70% și „mașini și utilaje” – 10% (anul 2007).

Cu toate acestea, este remarcabilă *asemănarea structurii mărfurilor importate de către Moldova-Transnistria*: din Rusia aici sunt livrate, în primul rând, carburanți (mai mult de 50% din importul rusesc). Însă, *de jure* prețul gazelor naturale pentru Moldova și Transnistria începând cu anul 2001 este același, atunci când *de facto* doar malul drept al Nistrului se apropie de prețul mediu pe plan european. Pe parcursul istoriei, Transnistria „se achită” pentru gazele naturale consumate la prețuri „acceptabile”, fapt care consolidează competitivitatea mărfurilor transnistrene pe piețele externe, face mai ieftine serviciile structurilor statale și achitarea populației pentru gazul consumat (astăzi, de exemplu, locuitorii Transnistriei achită taxele pentru gaze naturale la prețuri de cinci ori mai mici decât populația Moldovei).

Este de menționat faptul că în Moldova și Transnistria cresc stabil livrările, inclusiv și din Rusia, a mărfurilor „netradiționale”, cum ar fi de produsele alimentare și băuturile. Se pare că putem doar să ne amintim cu nostalgie de timpurile când Moldova, pe bună dreptate, se socotea livada întregii uniuni și furnizorul „privilegiat” de produse alimentare!

Relațiile cu Ucraina – cel mai apropiat vecin, cu țara de garant, cu principalul partener comercial sunt prioritare pentru Moldova-Transnistria și în mare măsură determină dinamica relațiilor dintre ele.

Problema stabilirii ordinii la frontiera moldo-transnistreană (1222 km, inclusiv 470 km teritoriul transnistrean) sunt importante pentru ambele state nu doar din punct de vedere politic, dar și economic.

Acordul privind frontiera de stat a fost semnat de către președinții Ucrainei și Moldovei în anul 2000. Până în prezent două treimi din frontiera comună a Ucrainei și Moldovei a fost deja demarcată, mai este speranța că în viitorul apropiat, părțile vor începe lucrările de delimitare și pe sectorul lor central (transnistrean),⁵ ceea ce va permite pentru totdeauna să fie soluționată întrebarea circulației frontierelor între Ucraina și Moldova. Progresul în domeniul dat este deosebit de important: partea moldovenească „evită” din diferite cauze începerea procesului de delimitare a acestui segment, având temerea că aceasta va duce la apariția pilonilor cu simboluri transnistrene, ci nu moldovenești.⁶ Se crede că asupra schimbării punctului de vedere anterior al Moldovei,

în mare măsură, au influențat recomandările persistente și suportul misiunii UE în cooperarea transfrontalieră.

Reamintim că primele probleme privind armonizarea legislației vamale și eliminarea posturilor vamale interne între Moldova și Transnistria au fost pus în discuție încă în anul 1996. Tot atunci s-a ajuns la un acord privind înființarea, pe baza unor înțelegeri interguvernamentale, a posturilor vamale comune de-a lungul frontierei cu Ucraina și eliminarea posturilor vamale interne de control la intrarea în Transnistria de pe teritoriul Moldovei.⁷ Cu toate acestea, măsurile date nu au devenit realitate, cu toate că au contribuit la dialogul eficient dintre serviciile vamale din dreapta și stânga Nistrului.

În mai 2001, părțile aproape au convenit asupra introducerii din 1 septembrie a *punctului comun de control vamal (Moldova-Transnistria) în cadrul frontierei de stat dintre Republica Moldova și Ucraina*.⁸ Realitatea însă s-a dovedit a fi mult mai complicată: 1 septembrie 2001 a devenit, de fapt, „punctul de pornire” în acutizarea până în prezent a conflictului între economiile Moldovei și Transnistriei. Și cauzele acestei conflictualități sunt legate strâns de problema frontierei sau mai degrabă de regulile modificate⁹ și periodic schimbătoare pentru agenții economici transnistreni în ce privește realizarea activității economice externe.

Având în vedere că, accesul direct al Transnistriei la piețele externe este posibil doar prin intermediul Ucrainei, rezultatul schimbării de către Moldova a regulilor de realizare a activității economice externe a fost determinată și se determină prin implicarea sau neimplicarea Ucrainei în înfăptuirea lor. Faptele sunt ambițioase: factorul ucrainean aici are o pondere mai mare decât cel rus.

În primul rând, în ciuda protestelor Transnistriei, eforturile Chișinăului de a stabili ordinea la frontieră au fost sprijinite de Rusia și SUA. Comitetul Vamal de stat al Federației Ruse a evidențiat în mod special în scrisoarea sa adresată Guvernului RM, că certificatele care nu sunt emise de organele autorizate ale Chișinăului nu vor fi recunoscute și autorizate spre înregistrare.¹⁰ Reacția Ucrainei, în primul rând datorită implicării active a economiei sale în balanța de mărfuri în regiunea transnistreană (Ucraina ocupă consecvent primul loc în importul moldo/transnistrean) întârzie vizibil să apară. În ciuda protestelor Moldovei și acuzărilor reciproce (!) privind neîndeplinirea acordurilor semnate anterior, segmentul de frontieră transnistreană continua să funcționeze în regimul vechi. Cu toate acestea, anume în anul 2001 a apărut noțiunea de „blocadă economică”, iar pierderile cauzate de ea după estimările Transnistriei s-au ridicat la 170 mil. dolari SUA. Apropo, după unele estimări, din cauza înăsprii controlului vamal a tranzitului ucraineano-transnistrean, la frontiera ruso-ucraineană Ucraina „a pierdut” aproximativ 8 mil. dolari SUA.¹¹

Protocolul cu privire la „recunoașterea reciprocă a documentelor de transportare a mărfii, celor comerciale și vamale” a fost semnat de serviciile vamale ale Moldovei și Ucrainei doar peste doi ani (15 mai 2003). Tot atunci, Guvernul Moldovei a stabilit pentru agenții economici de pe malul stâng: (i) condițiile înregistrării temporare la Camera Înregistrării de Stat a RM, (ii) modul de primire a licenței și (iii) procedurile de recuperare a plăților pentru taxele vamale la import, exceptând perceperea taxelor pentru perfectarea vamală a mărfii.¹² Ucraina nu permite oficial transportarea pe teritoriul său a produselor cu perfectare vamală transnistreană. Totuși, ținând cont de faptul că principalele puncte de trecere – Cuciurgan și Slobodca, au continuat nu doar să funcționeze „normal”, dar și să se dezvolte în continuare (sub forma reconstruirii tronsonului de cale ferată din Cuciurgan, la care partea ucraineană a contribuit cu 2 mil. dolari SUA), devine clar de ce acuzele privind „embargoul economic” răsuna doar la adresa Moldovei.

În vara anului 2004, din cauza blocării „școlare” (unei serii de școli care activau în baza programelor de studii aprobate de Ministerul Educației din RM le-a fost interzisă înregistrarea transnistreană, ceea ce aproape a cauzat suspendarea procesului educațional) regulile de realizare

a activității economice externe a suferit noi schimbări. Odată cu 1 august 2004, *toți* agenții economici de pe întregul teritoriu al țării au fost obligați să efectueze operațiunile de import-export în strictă conformitate cu legislația națională și actele normative internaționale, la care este parte Moldova. Celelalte acte normative care contravin cadrului legal al Moldovei au fost anulate.¹³ Altfel spus, „regulile speciale” de realizare a activității comerciale externe de către agenții economici de pe malul stâng au fost abrogate. Interesele economice ale Moldovei și Ucrainei din nou nu au coincis: de la 1 august (!) Ucraina a sistat în mod unilateral executarea Protocolului din 15.05.2003, iar deja pe 17 august 2004, Moldova a informat oficial MAE al Ucrainei că, începând cu 20 august 2004, transportarea mărfurilor prin cele 11 puncte de trecere de pe segmentul transnistrean al frontierei moldo-ucrainene este suspendată pentru persoanele fizice.

Cu toate acestea, în pofida „blocadei economice”, datorită conjuncturii prielnice pe piața internațională de metale și pe fondul unei politici ucrainene nu întotdeauna coerente în problema transnistreană, perioada 2004-2005 a fost pentru Transnistria destul de productivă: cel mai înalt ritm de creștere anuală a PIB-ului (12%), sporirea spontană a exportului (23% – în 2004, plus 8% – în 2005) și fortificarea componentei lui europene, evoluții în sfera socială.

Remarcabil este faptul că, de regulă, importul rusesc în Transnistria a fost de 1,5-2 ori mai mare decât cel ucrainean. Însă ca de obicei există și excepții: în 2003-2005 creșterea fluxului de mărfuri în Transnistria a fost asigurat în mare parte din contul importului ucrainean, care a fost de 1,5 ori mai mare decât cel din Rusia.

Consultările pe marginea monitorizării segmentului central al graniței moldo-ucrainene, chiar dacă cu anumite probleme, a continuat, în timp ce Moldova practic a dispărut de pe piața transnistreană.

Către vara anului 2005, prin intermediul sprijinului activ al partenerilor internaționali, poziția ucraineană față de Transnistria s-a format în mare parte. Agenții economici de pe malul stâng al Nistrului au fost înștiințați că în 2006 regulile de realizare a activității comerciale externe vor fi modificate.¹⁴

În luna decembrie, în baza unei Declarații comune a prim-miniștrilor Moldovei și Ucrainei a fost confirmat faptul că, începând cu 25 februarie 2006, va fi reluată activitatea atât a mecanismelor de înregistrare simplificată a agenților economici din Transnistria, cât și procedurile de transportare a mărfurilor prin granița moldo-ucraineană, în conformitate cu Protocolul din 15 mai 2003.

Declarația comună a coincis în timp cu inaugurarea Misiunii Uniunii Europene pentru asistență la frontiera comună a Moldovei și Ucrainei.

În mod surprinzător pentru partea transnistreană, cu toate că au fost câteva întârzieri, începând cu 3 martie 2006, Ucraina a început să execute angajamentele asumate, astfel, „noile” reguli au început să funcționeze. Cu toate acestea, Tiraspolul și Moscova denumesc acest lucru drept blocadă economică, ocuparea pașnică a Transnistriei, iar Chișinăul, Kievul, OSCE, UE și SUA – instituirea unei transparențe la frontieră.

Astăzi, după 3 ani de la aceste evenimente, economiile Moldovei și Transnistriei s-au adaptat la „noile” reguli, dar continuă să păstreze o atmosferă conflictuală. Problemele nu s-au schimbat: înregistrarea, taxele și alte bariere regulatorii, divizarea infrastructurii. Cu toate acestea, a crescut tensiunea, inclusiv în sfera economică, pe alte direcții: Transnistria-Ucraina, Moldova-Rusia, Moldova-Ucraina, Ucraina-Rusia, Rusia-Uniunea Europeană, ceea ce complică mult găsirea unei soluții politice avantajoase pentru toți.

Situația se complică și din cauza caracterului contradictoriu al acțiunilor Moldovei cu privire la garanțiile politice și economice atât în raport cu mediul de afaceri și populația transnistreană (dreptul asupra proprietății, înregistrarea și perceperea taxelor, relațiile cu sistemul bugetar și bancar al RM etc.), cât și cu regiunea per ansamblu (autonomia locală, autonomia financiară).

În contextul unei mișcări formale de apropiere între părți: reluarea contactelor directe între conducerile Moldovei și Transnistriei, reanimarea grupurilor comune de lucru pentru soluționarea problemelor acute în domeniul economiei, infrastructurii, social, oricum continuă distanțarea dintre Moldova și Transnistria.

Din păcate, sincronizarea acțiunilor politice și economice nu a reușit. În continuare este actuală recomandarea elaborată de International Crisis Group: „*măsurile privind controlarea frontierelor și cea vamală nu trebuie să blocheze comerțul legal al Transnistriei. Programul de reconstrucție a Transnistriei, care urmează a fi implementat după încheierea unui acord cu privire la reglementarea definitivă a conflictului, trebuie să fie descris detaliat și să fie prezentată publicului larg. Mai mult, locuitorii Transnistriei trebuie să fie încrezători în faptul că ei se vor putea implica în activități de antreprenariat în mod legal și de faptul că regiunea își va păstra o parte justă din veniturile colectate pe acest teritoriu.*”¹⁵

Economia informală – o problemă tipică pentru orice economie în tranziție, care nu a ocolit Moldova și Transnistria. Cauzele sunt comune: slăbiciunea economiei, calitatea mediului de afaceri, agravarea nerecunoașterii Transnistriei, lipsa de încredere față de putere și o inechitate socială considerabilă.

Conform calculelor Biroului Național de Statistică, cota economiei nemonitorizate – legale, dar ascunse de stat, producția (care în întregime sau parțial se eschivează de la achitarea taxelor și plăților), și a economiei informale (activitatea de producere a gospodăriilor pentru consumul propriu și vânzare) – în prezent, cuprinde circa 25% din economia țării (fără Transnistria). Dacă să aplicăm același principiu ($1/4$) și pentru Transnistria, atunci se va constata că volumul anual al economiei de subterană este în sumă de aproximativ 1 mld. dolari SUA.

O contribuție majoră la miliardul „subteran” rezultă din contul fluxurilor de contrabandă, stimulate de poziția de țară tranzitoare a Moldovei și a statutului neobișnuit al Transnistriei. Marfa neînregistrată de organele vamale, cu toate acestea, ajunge pe piață (noi platim pentru ea). Spre deosebire de venituri, cheltuielile nu sunt ascunse. Prin urmare, și contrabanda face parte din PIB.

Există o serie de scheme pentru realizarea exportului/re-exportului informal a producției din Transnistria către Moldova și nu numai. Majoritatea din acestea se bazează pe lacunele și „prevederile ambigue” în documentele normative ale Moldovei referitoare la relațiile economice dintre Moldova și Transnistria. De asemenea, are loc și contrabanda directă cu participarea nu doar a agenților economici din Moldova-Transnistria, dar și a țărilor terțe.

Cele mai mari, din punctul de vedere al fluxurilor de producție financiar – produsele petroliere și cele alimentare. Despre faptul că proporțiile acestora au crescut ne vorbește statistica Moldovei: importul de combustibil lichid în RM s-a redus de la 1,5 mil. tone în 1995 până la 800-900 mii tone în ultimii ani.

Capacitatea pieței de produse petroliere din Moldova este în prezent de până la 1,0-1,2 mil. tone. Principalul consumator de asemenea produse (benzină și petrol diesel) sunt automobilele și tehnica din sectorul agricol. În comparație cu anii '90, numărul automobilelor înregistrate în RM s-a dublat, de asemenea, a fost reinnoit și parcul de tehnică în gospodăriile agricole. Cu toate acestea, conform statisticii, consumul de produse petroliere de către transport s-a micșorat de 1,5 ori, iar în gospodăriile agricole – mai mult de 4 ori (!).¹⁶

Una din premisele cu privire la transportarea produselor petroliere din Transnistria în Moldova a apărut încă în 2003, atunci când pe malul stâng au fost reduse accizele pentru benzină (40 dolari/1 tonă) și petrol diesel (20 dolari/1 tonă). În Moldova accizele pentru asemenea produse sunt practic de două ori mai mari.

Principalele grupuri de produse alimentare care „circulă” între cele două maluri – material vinicol, tutun, floarea soarelui, carne și lapte din Moldova, iar din Transnistria în Moldova – carne și pește importate, grâu, făină și hrană pentru animale domestice (din Rusia, Kazahstan și Ucraina), fructe și legume (din Turcia și Grecia).

Dat fiind faptul că, încercările individuale de a contracara propaganda nu au avut rezultate practice considerabile (interesele grupurilor de antreprenoriat au devenit mai puternice decât cele de stat), președinții Moldovei și Ucrainei s-au adresat către Comisia Europeană cu un apel de ajutor „cu privire la acordarea unei asistențe pentru sporirea potențialului de control a granițelor și ajustarea procedurilor de gestionare a frontierelor la standardele internaționale”. De la sfârșitul anului 2005, la frontieră activează Misiunea UE de asistență la frontieră în Moldova și Ucraina. Pe lângă ajutorul profesional în vederea armonizării standardelor și procedurilor de administrare a granițelor în concordanță cu normele care funcționează pe teritoriul UE, Misiunea europeană atrage constant atenția părților (Moldova și Ucraina) asupra existenței unor scheme ilegale de contrabandă (certIFICATE false de origine a produselor, importul de mașini, contrabandă de carne, reducerea prețului la produse etc.), care cauzează pierderi considerabile bugetului ambelor state.¹⁷

Cea mai mare îngrijorare semnalată de observatorii Misiunii reprezintă segmentul central al frontierei moldo-ucrainene, care este controlat doar de către Ucraina. Contacte de lucru cu organele corespunzătoare din partea transnistreană nu au fost încă stabilite. Problema principală – lipsa de dialog dintre serviciile vamale ale Moldovei și Transnistriei. Dar totuși, asemenea experiență există, doar că a fost „puțin” uitată.

Pretențiile experților europeni față de Moldova și Transnistria sunt diferite.

Micșorarea prețurilor pentru produse și certificatele false de origine – face parte din responsabilitatea Moldovei. Experții europeni observă că în afară de afaceri dubioase în legătură cu stabilirea prețurilor pentru anumite produse în Moldova, s-a mai conturat schema ce vizează falsificarea în masă a certificatelor moldovenești de origine a mărfurilor.¹⁸ Aceasta se referă inclusiv la abuzul față de sistemul de preferințe comerciale. Se pune în aplicare schema în conformitate cu care produsele de consum sunt importate în Moldova din țări care nu fac parte din CSI, după care sunt depozitate și perfectate în baza unor certificate de origine artificiale, urmând apoi să fi exportate în Ucraina, în baza preferințelor existente. În opinia experților europeni, combaterea unei asemenea fraude financiare necesită eforturi suplimentare din partea autorităților moldovene.¹⁹

Contrabanda de țigări, inclusiv mărcile de țigări contrafăcute, sunt în atenția specială a Misiunii, datorită faptului că ținesc piața europeană. Cauza – este diferența dintre prețurile locale și cele europene pentru acest produs „nesănătos”. În acest tip de activitate sunt atrași „oameni de afaceri” din Moldova, Ucraina și Transnistria.²⁰

Conform unor informații,²¹ „Fabrica de tutun și de fermentare din Dubăsari”, care oficial nu funcționează de mult timp, produce țigări de mărci renumite în toată lumea, precum și în proporții destul de mari. La realizarea unor asemenea produse sunt atrași și programatorii – specialiști SEO (Search Engine Optimization), care pun bazele canalelor de comercializare a țigărilor prin intermediul magazinelor-online proprii sau deja existente. Apropo, producția Combinatului de tutun din Chișinău de asemenea poate fi găsită pe Internet (<http://www.cigarettesplace.net/doina-cigarettes.html>, SUA), și reieșind din prețuri, țigările au părăsit Moldova pe căi nu chiar legale.

Contrabanda cu produse alimentare, în primul rând cu carnea de pasăre – care după părerea observatorilor Misiunii este problema transnistreană. Rentabilitatea acestei „afaceri cu carne” este mare: tariful vamal la importul de carne de pasăre este ridicat în Ucraina (30%), și în Moldova (20% + 100 euro/tonă). Conform estimărilor Misiunii, numai începând cu octombrie 2005 și

până în aprilie 2006, bugetele moldovenești și cel ucrainean nu a contabilizat corespunzător 43 și 18 mil. euro, iar cel al Transnistriei a profitat de un avans (?) de 7 mil. euro.²²

Cu toate acestea, se observă că în 2007 spre deosebire de 2006 numărul de cazuri de identificare a cazurilor de contrabandă cu carne din Transnistria s-a micșorat, deși volumul de carne de pui importată în Transnistria nu a scăzut, ci ca și anterior, a întrecut capacitatea reală de consum a populației regiunii. Asemenea tipuri de „îmbunătățire” a situației ridică semne de întrebare printre observatorii Misiunii. Probabil din această cauză, „Misiunea a recomandat serviciilor partenere să-și maximizeze atenția în privința acestei probleme”.²³

Din rapoartele Misiunii rezultă că principala cauză în apariția permanentă a problemelor la granița moldo-ucraineană, inclusiv pe segmentul transnistrean, constă în „discordanțele” legislative și instituționale, precum și dependența sistemului judecătoresc. Chiar dacă în 2007, datorită recomandărilor Misiunii, au și fost atinse anumite succese, pentru „cultivarea” culturii europene de furnizare a serviciilor, lichidarea factorilor de abuz în funcție, și în special a corupției, va fi nevoie nu numai de timp, dar și de „dorința mare a politicienilor de a excela în această sferă”.²⁴

Fără îndoială, orice încercări de a folosi măsuri de presiune economică pentru activizarea procesului de negocieri sunt sortite eșecului, după cum au demonstrat și ultimele evenimente. Astăzi, anume interesele economice reciproce pot și trebuie să devină acea bază care să servească pentru „cristalizarea” unor soluții politice. Reglementarea eficientă și durabilă a problemei transnistrene depinde în mare parte de consecvența acțiunilor cu privire la formarea unui spațiu economic comun, depășirea în comun a barierelor care dezintegrează, și nu mai puțin importantă, evaluării obiective atât a posibilelor riscuri/costuri, cât și a avantajelor rezultate din formulele de soluționare propuse.

Deja în prezent poate fi prognozat faptul că din punct de vedere economic cele mai sensibile probleme vor ține de perfectarea juridică a bunurilor (a rezultatelor privatizărilor, iar în unele cazuri și în ce privește întreprinderile noi create) și organizarea comerțului extern. Indiferent de formula de reglementare aplicată vor apărea inevitabil complicații în procesul bugetar și „contradicții” între sistemele de impozitare. În mod diferit va fi abordată problema datoriei externe. O sursă posibilă de conflict ar putea fi problemele de natură socială: asigurarea cu pensii, asigurarea medicală, ocuparea forței de muncă.

În special este important ca avantajele și oportunitățile spațiului economic comun: proiecte investiționale comune, de exemplu, în sfera infrastructurii, cooperarea economică moldo-transnistreană, coordonarea cu ajutorul partenerilor internaționali a acțiunilor de soluționare a celor mai grave probleme sociale (susținerea persoanelor nevoiașe, extinderea ocupării forței de muncă), să apară cât mai devreme, astfel, contribuind la diminuarea sau eliminarea posibilelor riscuri.

În mod evident, diversele acțiuni „de apropiere” dintre cele două economii vor fi desfășurate cu viteze și termene diferite, ceea ce nu exclude, ci din contra prioritizează, necesitatea unei coordonări pentru a preîntâmpina acutizări nedorite de situații și efecte negative.

Bibliografia și literatura

1. Agenția informațională „Olivia-Press”, 18/07/2003
2. Memorandumul „Despre normalizarea relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria”, Moscova, 8 mai 1997, data. 2, pag. 3
3. Lucke M., Mahmoud T.O., Pinger P. *Patterns and Trends of Migration and Remittances in Moldova – Chișinău, SIDA, IOM, 2007, p.24.*
4. PIA „Regiunea nouă- Transnistria”, 27.03.2009
5. <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/news/detail/13194.htm>
6. Magazin „Oglinda săptămânii”, Nr. 4 (532) 5 – 11 februarie 2005, <http://www.zn.ua/1000/1600/49152/>
7. Decizia protocolară la problemele apărute la granițele Republicii Moldova și Transnistriei, 7 februarie anul 1996.

8. Decizia protocolară privind armonizarea legii taxelor și granițelor statului. 16.05.2001, Tiraspol
9. Hotărârea Guvernului RM Nr. 1001 “privind declararea producției economice de către agenții raioanelor din nordul Republicii Moldova, MO Nr. 116-118, 27.09.2001
10. Situația economică “Logos-Pres”, 01.03.2002
11. Revista “Oglinda săptămânii”, Nr- 27 (351), 21-27 iulie 2001, <http://www.zn.ua/1000/1600/31678/>
12. Hotărârea Guvernului RM Nr. 712 privind “măsurile de realizare a operațiunilor de export-import de către agenții economici din raioanele de est ale Republicii Moldova”, MO Nr. 123-125, 20.06.2003
13. Hotărârea Guvernului RM Nr. 876 privind “măsurile de reglementare a operațiunilor de import-export”, MO Nr.131, 31.07.2004
14. Hotărârea Guvernului RM Nr. 8818 privind “reglementarea fluxurilor de mărfuri, care constituie obiectul activității comerciale externe a Transnistriei”, MO Nr.104-106, 05.08.2005
15. Moldova: Soluții simple nu există, Raport Nr.147 International Crisis Group, Bruxelles 12.08.2003, pag. 33
16. Anuarul Statistic al Republicii Moldova – 2008, Chișinău, 2008, pag. 302, 428.
17. Bilanțul activității Misiunii EUBAM 2005-2007, ianuarie 2008, <http://www.eubam.org>
18. Misiunea Uniunii Europene pentru asistență la frontieră în Moldova și Ucraina. Raport anual, 2005-2006, pag. 18, www.eubam.org
19. Misiunea Uniunii Europene pentru asistență la frontieră în Moldova și Ucraina. Raport anual, 2007, pag.13, www.eubam.org
20. Misiunea Uniunii Europene pentru asistență la frontieră în Moldova și Ucraina. Raport anual, 2005-2006, pag. 17, www.eubam.org
21. <http://sluhoff.net:80>
22. Misiunea Uniunii Europene pentru asistență la frontieră în Moldova și Ucraina. Raport anual, 2005-2006, pag. 17-18, www.eubam.org
23. Misiunea Uniunii Europene pentru asistență la frontieră în Moldova și Ucraina. Raport anual, 2005-2006, pag. 13, www.eubam.org
24. Ibidem, pag. 19

Dr. Elena GORELOVA este doctor în științe economice și este vice președintele Centrului de Cercetări Strategice și Reforme (CISR), Chișinău. A activat în calitate de cercetătoare științifică, coordonatoare a Institutului de Cercetări Economice din cadrul Academiei de Științe a Moldovei fiind coordonatoarea grupului de cercetare în domeniul dezvoltării pieței muncii și reproducerii forței de muncă. În anii 2001-2002 a fost locțiitoarea ministrului economiei, responsabiăa pentru problemele din domeniul macroeconomic, social și al dezvoltării regionale.

A fost coordonatoarea grupului care a elaborat Strategia Creșterii Economice și Eradicării Sărăciei (SCERS), Asistent-coordonator în cadrul proiectului EC TACIS “Support to Regional Development Implementing Bodies”. Ea a lucrat de asemenea ca și expert național în mai multe proiecte implementate de PNUD, Banca Mondială și EC TACIS.

Prof. Vladimir KOROBOV este directorul Centrului de cercetări a frontierei de sud ucrainene, precum și profesor, șeful catedrei de istorie și sociologie al Universității Naționale Tehnice din orașul Herson (Ucraina). Este președintele Departamentului regional a Asociației Sociologice Ucrainene din Herson, membru consiliul de administrație a asociației Sociologice din Ucraina, coordonatorul organizației regionale din Herson a Asociației de Studii Europene din Ucraina, coordonatorul grupului sociologic “Acțiunea reciprocă” și redactorul revistei de cercetări sociologice “Constantele”. V. Korobov este autorul a 116 publicații științifice și a multor publicații în mass-media.

Specializarea și experiența lui profesională sunt în domeniile: consultanță politică și cercetare sociologică, organizarea cercetărilor sociologice și sondajelor de opinie publică; cercetări ale percepției sociologice (stereotipuri sociale, atitudini, orientări); cercetare asupra comportamentului politic și economic (cu precădere a celui electoral și financiar); cercetarea fenomenului comportamentului privind corupția; sociologia relațiilor internaționale, și studiului transfrontalier, formarea societății civile în spațiul post-sovietic.

Nicolai OSINENKO este doctorand la Universitatea transnistriană „T.G. Șevcenko”. Studiile sale științifice se concentrează pe problemele curente și tendințele de dezvoltare ale antreprenariatului și întreprinderilor mici din societățile în tranziție. Nicolai a predat în cadrul universității transnistrene cursuri de „Istoria și teoria antreprenariatului”, „Politica resurselor umane și administrație publică” și „Managementul personalului și Managementul eticii”. Și-a pregătit disertația având ca subiect „Interacțiunea dintre structurile statului și întreprinderile mici ca și factor de dezvoltare a clasei de mijloc”. Nicolai participă activ în forurile științifice și în activități destinate experților.

Dr. Galina SELARI este Directorul Executiv al Centrului pentru Reforme și Studii Strategice (CISR) din Chișinău, unde lucrează din 2003. Galina a oferit servicii de consultanță ca și expert în macroeconomie postsovietică, politică socială și dezvoltare regională pentru multe agenții locale și internaționale, incluzând OSCE, Banca Mondială, UNDP și instrumentul TACIS al UE.

Galina este printre puținii economiști din Moldova și din lume care a analizat activ și a scris despre economia transnistriană, capitalizând asupra “rețelelor profesionale” și asupra stabilizării instituționale în regiun, a Centrului pentru Reforme și Studii Strategice. Între 1993 și 1999 ea a lucrat ca și Senior Expert la Ministerul Moldovean de Economie, concentrându-se asupra prevederilor, analizelor macroeconomice și asupra dezvoltării politicilor economice și sociale. Galina a ținut prelegeri despre macroeconomie la Academia de Studii Economice din Moldova din 1999, în momentul de față fiind profesor invitat.